

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LEASING SİSTEMİNİN EKONOMİK FONKSİYONLARI
VE
TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

Rıdvan KOZAK

Eskişehir - 1990

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA</u>
TABLolar	VI
ŞEKİLLER	VII
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA LEASİNG

I. LEASİNG KAVRAMI	3
A. LEASİNG'İN TANIMI	3
B. LEASİNG'E KONU OLAN MALLARIN TANIMI	5
C. LEASİNG'İN TÜRLERİ	7
1. Yatırım ve Finansal Açıdan Leasing	7
a. Finansal Kiralama	7
b. İşletme Hakkının Kiralanması.....	9
c. Satış ve Geriye Kiralama	10
2. Konuları Açısından Leasing	10
3. Taraflar Açısından Leasing	11
a. Doğrudan Leasing	11
b. Dolaylı Leasing	12

4. Diğer Özellikleri Açısından Leasing	13
II. LEASİNG'İN EKONOMİK FONKSİYONLARI	13
A. MİKRO EKONOMİK FONKSİYONLARI	16
1. Kullanım Değerini Ön Plana Çıkarma	17
2. Teknolojik Gelişme ve Yenilenmeyi Sağlama	18
3. Fiyat Değişmelerine Karşı Korunma	18
4. Sermaye Tasarrufu Sağlama.....	20
5. Diğer Fonksiyonları	22
B. MAKRO EKONOMİK FONKSİYONLARI	22
1. Ekonomik Gelişimi Sağlama	23
2. Yatırım Talebini Artırma	24
3. Serbest Piyasa Ekonomisinin Gelişimini Sağlama	25
4. Sektörel Gelişimi Sağlama	29
5. Diğer Fonksiyonları	32
III. DÜNYADA LEASİNG UYGULAMALARI	34
✓ A. TARİHSEL GELİŞİM	34
B. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ LEASİNG UYGULAMASI	41
1. ABD'de Leasing	45
2. Fransa'da Leasing	45
3. Japonya'da Leasing	46
4. İngiltere'de Leasing	46
5. Brezilya'da Leasing	47
6. İtalya'da Leasing	47
7. Güney Kore'de Leasing	49

İKİNCİ BÖLÜM**LEASİNG SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI**

I. LEASİNG'İN GELİŞİMİ VE HUKUKİ YAPISI	51
A. LEASİNG'İN GELİŞİMİ	51
1. Leasing Sözleşmesinin Tanımı	54
2. Leasing Sözleşmesinin Unsurları	55
B. DİĞER KANUNLARLA İLİŞKİSİ	57
1. Leasing'de Vergi Mevzuatının İşlevi	58
2. Leasing'de Teşvik ve Uygulama Esasları	59
a. Teşvik ve Mekanizmanın İşleyişi.....	60
II. LEASİNG YÖNTEMİ VE İŞLEYİŞİ	62
✓ A. YURT İÇİ KİRALAMA	64
1. İthalatsız Yurt İçi Kiralama	65
2. İthalatlı Yurt İçi Kiralama	66
a. İthalatlı Teşvikli	66
b. İthalatlı Teşviksiz	68
✓ B. SATIŞA YARDIMCI KİRALAMA	69
✓ C. YURT DIŞI (CROSS-BORDER) KİRALAMA	71
1. Teşvikli (Gümrük Muafiyetli) Yurt Dışı Kiralama	71
2. Teşviksiz (Gümrük Muafiyetsiz) Yurt Dışı Kiralama	73

SAYFA

III. MEVCUT DURUM ANALİZİ	76
A. YURT İÇİ LEASİNG İŞLEMLERİ	77
1. Leasing'in Sektörel Dağılımı	79
B. YURT DIŞI LEASİNG İŞLEMLERİ (CROSS-BORDER)	81
1. Leasing'in Sektörel Dağılımı	81
C. TEŞVİK BELGELİ GERÇEKLEŞEN LEASİNG İŞLEMLERİ	83
1. 1987 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım	84
2. 1988 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım	85
3. 1989 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım	85
4. 1990 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EKONOMİK POLİTİKA ARACI OLARAK LEASİNG'İN ÖNEMİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. TÜRK EKONOMİSİ AÇISINDAN LEASİNG'İN DEĞERLENDİRİLMESİ	91
A. EKONOMİK POLİTİKA ARACI OLARAK ÖNEMİ	91
B. EKONOMİK GELİŞMEYE KATKILARI	94
1. Finansman İhtiyacına Katkısı	94
2. Yatırımlara Katkısı	98
a. Katkıların Sektörel Dağılımı	100
3. Teknolojik Gelişim ve Yenilenmeye Katkısı	101
4. Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi	101
5. Diğer Fonksiyonlar	106

SAYFA

a. Bankacılık Sistemine Ek Gelir Yaratmak	107
b. Kamunun Etkinliğinin Azaltılmasını Sağlamak	108
c. Küçük ve Orta İşletmelerin Korunmasını Sağlamak	110

II. LEASİNG'İN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SORUNLAR VE

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	111
------------------------------	------------

A. YAPISAL SORUNLARA YÖNELİK ÖNERİLER	111
--	------------

1. Talep Yönünden	112
--------------------------------	------------

a. Genel Talep Düzeyi	113
-----------------------------	-----

b. Mülkiyet - Kâr İlkesi Üstünlüğü	113
--	-----

c. Yatırımcılarda Bilgi Eksikliği	114
---	-----

d. Diğer Nedenler	114
-------------------------	-----

İ. Arz Yönünden	115
------------------------------	------------

a. Fon Yetersizliği	115
---------------------------	-----

b. Diğer Nedenler	118
-------------------------	-----

B. MEVZUAT VE UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER	119
--	------------

SONUÇ	124
--------------------	------------

YARARLANILAN KAYNAKLAR	1
-------------------------------------	----------

TABLOLAR

<u>SIRA</u>	<u>TABLO ADI</u>	<u>SAYFA</u>
1	Bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde leasing sektörüne ilişkin genel bilgiler	39
2	Bazı ülkeler ve bölgelerde leasing yoluyla yapılan yatırımlar ile bunların sabit sermaye yatırımları içindeki payları	40
3	Türkiye'de yerleşik kiralayan şirketlerin yaptıkları kiralamalar	78
4	Yurt dışında yerleşik kiralayan şirketlerin yaptıkları kiralamalar	82
5	Yatırım teşvik belgelerinin mahiyetlerine göre dağılımı	84
6	1987 Yılında leasing'le gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımı	87
7	1988 Yılında leasing'le gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımı	89
8	1989 Yılında leasing'le gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımı	90
9	1990 Yılında leasing'le gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımların sektörel dağılımı	90
10	Kamu ve özel sektör menkul değerlerinin GSMH içindeki payları	95
11	İhraç edilen menkul değerler kamu/özel kesim payları	96
12	Sektörler itibariyle sabit sermaye yatırımları	99
13	Dış ticaret göstergeleri	105
14	Varsayıma dayalı dış ticaret göstergeleri	105
15	Çeşitli ülkelerdeki leasing'li yatırımların payı	112

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
IFC	Uluslararası Finans Kurumu
KLC	Güney Kore Sınai Kiralama Şirketi
HDTM	Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı
KIT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
TB	Teşvik Belgesi
MB	Merkez Bankası
İDT	İktisadi Devlet Teşekkülü
MGB	Maliye ve Gümrük Bakanlığı
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
İTİA	İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İAV	İktisadi Araştırmalar Vakfı
İTO	İstanbul Ticaret Odası
PETKİM	Petro Kimya A.Ş.
RG	Resmi Gazete
AŞ	Anonim Şirket
TL	Türk Lirası
Ya	Yayın
B	Baskı
S	Sayı
s	Sayfa
TC	Türkiye Cumhuriyeti
Yİ	Yatırım İndirimi
GM	Gümrük Muafiyeti
VRHİ	Vergi Resim ve Harç İstisnası
KKDP	Kaynak Kullanım Destekleme Primi
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TOBB	Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği

GİRİŞ

Zenginliğin bir mala sahip olmakta yattığına ilişkin geleneksel ve köklü düşüncenin günümüz ekonomik anlayışına uygun olarak zayıflaması sonucunda ortaya çıkan leasing sistemi, günümüz insanının bir nesneye sahip olmanın yanında o şeyden üretim yoluyla ne kadar kâr elde edileceğini de araştırmaya yöneltmiştir.

Hızlı bir teknolojik gelişimin yaşandığı günümüz toplumunun ve rekabete dayalı ekonomik sistemin bir sonucu olarak görülen leasing bu gün ülkelerin sınırlarını açmış ve milletlerarası bir nitelik kazanmıştır. Özellikle dış ticaret ilişkilerinin gelişmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artması leasing uygulamasını alabildiğince genişletmiştir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin devamlılığı ve istismar eçinde kendi kendini daha geniş ölçüde finanse eder hale gelebilmesinde, mevcut mali kaynakların ve imkanların en optimal şekilde kullanılmasının önemi herkesçe bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında özellikle teknolojisi çok süratle değişen alanlarda mülkiyet kavramı ile yatırım yapmak sanayinin orta vadede ekonomiye yük olmasını peşinen kabul etmekle eşanlamlıdır. İşte bu alanlardaki ülke sanayisinin geliştirilmesinde, teknoloji olgunluk düzeyine ulaşana kadar yatırımın leasing yöntemiyle yapılması akılcı bir yaklaşım olmaktadır.

Bu yaklaşım içerde ve dışarıda süratle rekabete açıldığı günümüzde Türkiye ekonomisi içinde büyük önem taşıdığı görülmektedir.

Türkiye'nin bir yandan refah toplumuna yönelik ekonomik büyüme gayretleri, diğer yandan dünya ekonomisi ile giderek genişleyen ticari ve mali ilişkiler ülkenin sanayi ve hizmetler yelpazesinin yaygınlaşmasını ve etkileşmesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede yeni sanayi alanlarına girerken veya yeni teknolojiler Türkiye sanayi ve hizmetler sektörüne kazandırırken yapılacak yatırımlarda finansal kiralama yaklaşımının kullanılması bir yandan girişimcilerin başlangıç riskini azaltırken diğer yandan da ülkenin bu yeni alanlarındaki rekabet gücünü uygun bir mali çözümlerle denemiş olmaktadır.

Sanayileşmiş ülkelerde yıllardan beri uygulanan bu finansman şeklinin Türkiye'deki uygulaması çok kısa bir geçmişe sahiptir. Dolayısıyla pek çok sebeplere bağlı olarak çeşitli aksaklıkları görülmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde leasing geniş bir şekilde teorik olarak tanıtılması yanında, fonksiyonel olarak öneminin vurgulanması,

İkinci bölümde leasingin Türkiye'deki uygulanmasına değinilerek, ülkedeki gelişimi, üçüncü ve son bölümde ise Türkiye açısından taşıdığı önem ve yararları üzerinde durularak bu alanlardaki imkanların ortaya konulması ve uygulamanın geliştirilmesine yönelik önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİDE VE UYGULAMADA LEASING

I. LEASING KAVRAMI

Bugün, genellikle Avrupa'da bilinen leasing terimi, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya atılmıştır. Değişen şartlara uygun olarak kullanılan bu terim, sık sık taşıdığı anlamdan farklı olarak tanımlanmaktadır. Federal Almanya'da leasing terimi konuşulan dille kaynaştığı halde bunun açık bir tanımı geliştirilmemiştir. İngiliz dilinde de bir tür kira olarak ifade edilen leasing, kendi içinde farklı formlara ayrılması nedeniyle genel bir tanımın getirilmesi mümkün olmamaktadır.¹

A. LEASING'IN TANIMI

Leasing kavramının genel kabul görmüş tek ve kapsamlı geniş bir tanımı bulunmamakla birlikte, genel olarak, "Bir kiralama şirketinin (Lessor), kiracı durumundaki şirketin (Lessee) ihtiyaçlarına uygun olarak bir menkul veya gayrimenkul değeri satın alıp, bunu belli bir süre için bu şirketin kullanımına vermesidir."²

¹ İskender ŞENGEZER, Dünya'da ve Türkiye'de Leasing (Finansal Kiralama), (39 Sayılı Dış Ticaret Bülten Eki), İGEME DERGİSİ, (Ekim 1987), s. 3.

² Levent VARLIK, ve Diğerleri, Leasing, Factoring-Forfaiting, Türkiye İş Bankası Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, 1985, s. 1.

Başka bir deyişle leasing, mal sahibinin aralarında yaptıkları bir sözleşme ile mal üzerindeki mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla malını bir menfaat karşılığı diğer bir kişiye devretmesini ifade eder. "Leasing kavramı, işletmenin kullandığı makina ve teçhizatın sahipliğinin değil kullanılmasının işletme için kâr yaratacağı düşüncesine dayanmaktadır."³ Zenginliğin bir mala sahip olmaktan yattığına ilişkin, geleneksel ve köklü düşüncenin günümüz ekonomik anlayışına uygun olarak zayıflaması sonucunda ortaya çıkmıştır. Günümüz insanı bir nesneye sadece sahip olmanın yeterli olmayacağı düşüncesinden hareketle sahip olma yanında o şeyden üretim yoluyla ne kadar kâr elde edilebileceğini de araştırmaya yönelmiştir. Kâr elde etme düşüncesinin giderek önem kazanmasıyla birlikte sahip olma düşüncesi eski önemini yitirmeye başlamıştır. Bunun üzerine bir nesneye sahip olunmadan, yalnızca onu kullanmakla kâr elde edilebileceği sonucuna varılmıştır. Bu düşünce esasında hızlı bir teknolojik gelişimin yaşandığı günümüz toplumunun tartışmasız kabul edilebilecek bir rekabete dayalı ekonomik sistemin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

İşletmeler varlıklarını sürdürebilmek için kendilerini günün gelişen teknolojisine uydurmak zorundadırlar. Bu da sürekli olarak mevcut yatırımların yenilenmeleri gereğine yol açmaktadır. Bu durumda işletmeler fonlarını yeni makina-teçhizat alımına tahsis etmek zorunda kalmaktadırlar. Oysa yatırım mallarının mülkiyetine sahip olmayıp yalnızca onların kullanım hakkı ile yetinilmesi halinde yatırımcılar hem fonlarını duran varlıklara bağlamaktan kurtularak yeni alanlara

---

³ Mustafa ÜZELER-Doğan CANSIZLAR, Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama (Leasing) Dünya'da ve Türkiye'de Uygulaması, M.G.B.Araştırma ve Koordinasyon Kurulu Ya.No. 1987/287, Ankara, 1987, s. 7.

yönelebilecekler, hem de yatırımlarının yeni teknolojiye uyumunu ağır bir finansal yük altına girmeden süratle sağlayabileceklerdir. Gerçekten kullanım hakkının devri ile makina-techizatın sağlanmasında yatırımcı peşinen yüklü bir bedel ödemeyeceği gibi, kullanım devrinin karşı bedelini bunların konusu olan malı üretime sokarak elde edeceği kazançtan karşılayabilecek yani yatırım, kendi kendini finanse edecektir.⁴ Görülüyor ki kullanımın devri finansman rahatlığı ve teknolojik gelişmelere uyum sağlaması açısından yatırım mallarının mülkiyetine sahip olunmasından daha uygun bir yol olarak ortaya çıktığı yukarıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır.

Leasing'de malın hukuki sahibi ile ekonomik sahibi ayrılmakta, malın ekonomik sahibi, kullanma hakkına sahip olurken, aynı zamanda malın piyasada teknolojik değişme vb. olabilecek risklerini de üstlenmektedir.⁵

B. LEASING'E KONU OLAN MALLARIN TANIMI

İlke olarak, herhangi bir makina ve techizat leasing'e konu oluşturmaktadır. Son zamanlarda bunların yanında taşınmaz mallarda, örneğin bir kiracının gereksinimine göre inşa edilmiş bir fabrikanın kiracıya verilmesi leasing'e konu olmuştur. Burada kiralama süresi oldukça uzundur. Kiracı bu sürenin sonunda ya da ortasında belirlenen koşullara uymak suretiyle mal sahibi olabilir.⁶

⁴ Erden, KUNTALP., Finansal Kiralama Kanununa Göre Finansal Kiralama (Leasing) Tanımı ve Hükümleri, Türkiye Bankalar Birliği Ya.No. 144, Ankara, 1988, s. 8.

⁵ ÜZELER-CANSIZLAR, s. 7.

⁶ Bkz. Rıfat ÜSTÜN, "İşletmelerde Kiralama ya da Satılma Kararlarının Alınması", ESKİŞEHİR TİCARİ İLİMLER AKADEMİSİ DERGİSİ, C. XVII, S. 2, S. 109.

Bazı ülkeler leasing'e konu olabilecek varlıkları belirli kriterlere göre yasalarla tasnif etmiş veya kiralanacak varlık türlerine sınırlamalar koymuştur. Bazı ülkeler finansal kiralamaya konu olabilecek malları genel olarak tanımlarken, bazı ülkelerde kullanacakları sektörlerle, ekonomik ömürlerine, tiplerine vb. kriterlere göre tanımlamaktadır.

Tanımda da belirtildiği üzere leasing, mal üzerindeki mülkiyet hakkı saklı kalmak şartıyla malın bir menfaat karşılığı başka bir kişiye devredilmesidir. Leasing faaliyetlerindeki taraflardan kiralayan (devreden) durumundaki şirketler çeşitli varlıkların kiralanmasına aracılık eden uzmanlaşmış mali kuruluşlar olabileceği gibi tek bir mal üzerinde yoğunlaşan ve genellikle üretici firmanın uzantısı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar da olabilmektedir. Temel fonksiyonları orta ve uzun vadeli finansman sağlamak olan bu kuruluşların kullandıkları kaynaklar, özkaynaklardan çeşitli dışkaynaklar ile sermaye piyasasından sağlanan kaynaklardan oluşmaktadır. Kiracı durumundaki şirketler ise her türlü yatırımları için gerekli olabilecek taşınır ve taşınmaz değerleri satın almak yerine kiralama yoluyla elde edebilmektedir. Yatırım yapan kuruluşlar için %100 oranında finansman sağlayan leasing, tarımdan, hizmetler kesimine ve sanayinin bir çok sektörüne kadar her alanda uygulama imkanı bulabilmektedir.⁷

Leasing işlemine konu olan mallar maddi (Lease-Hold) olabileceği gibi, patent, lisans, marka gibi hakların kullanılmasında görüldüğü üzere gayri maddi nitelikte de olabilmektedir.⁸

⁷ VARLIK ve Diğerleri, s. 1.

⁸ İlker PARASIZ, "Leasing, Factoring, Forfaiting ve Karşılıklı Ticaret", TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, (Şubat 1990), S. 19, s. 27.

C. LEASING'IN TÜRLERİ

Fonksiyonel olarak finansal kiralama ve faaliyet kiralaması olmak üzere iki temel leasing tipi vardır.

Kiracı ve kiralayanın hukuki hakları ve avantajları, bu iki kategoriden hangisine girdiğine bağlı olarak değişmektedir. Ayrıca bir takım ortak özellikler göz önünde tutularak yapılacak bir sınırlama da mümkün olabilmekte ve bu özelliklerden bir kaç aynı leasing işleminde bulunabilmektedir.

1. Yatırım ve Finansal Açıdan Leasing

Leasing'in, genel olarak yatırım ve finansman sağlamaya yönelik türleri alt başlıklar halinde ele alınarak incelenecektir.

a. Finansal Kiralama

Teorik olarak finansal kiralamanın başlıca ilkesi, kiralamaya konu olan makina-techizatın faydalı ömrü boyunca kullanılmasının kiralananmasıdır.

Bu nedenle ekonomik olarak kiralayanın sahip olduğu ve mülkiyet hakkının gerektirdiği risk ve getiriler önemli ölçüde kiracıya geçmiş olur. Ancak kiracı, mala ekonomik anlamda sahip olurken ve onu faaliyetlerinde kullanırken, kiralamaya konu olan mala hukuki olarak sahip olan kiralayandır.

Herhangi bir kira sözleşmesinin dünyada bu konuda genel kabul görmüş ilkelere göre ve tarif edilen biçimde finansal kiralama

sayılabilmesi için aşağıdaki özelliklerden en az bir tanesini taşıması gerekmektedir.

1. Kira sözleşmesinin bitiminde malın mülkiyeti kiracıya geçmelidir.
2. Kira sözleşmesinde kiracının malı uygun bir fiyattan satın alma opsiyonu bulunmalıdır.
3. Kira sözleşmesinin süresi malın ekonomik ömrünün en az %75'ini kapsamalıdır.
4. Kira sözleşmesi süresince ödenecek kiralar toplamının net bugünkü değeri, malın maliyetine eşit olmalı veya en az %90'ını karşılamalıdır.

Görüleceği üzere finansal kiralamada kiralayan, hukuki mülkiyete, kiracı ise ekonomik mülkiyete sahiptir. Finansal kiralamanın temel unsuru şu iki farklı mülkiyet kavramı olup, yatırımlardan elde edilen esas yararın onların mülkiyetinden değil kullanımından kaynaklandığı düşüncesine dayanır.

Sözleşmede yukarıda belirtilen durumlardan hiç biri ön görülmemişse, ayrıca şeklin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere kiralama, işletme hakkının kiralanması olarak değerlendirilir.⁹

---

⁹ Bkz. ÜZELER, CANSIZLAR, s. 18.

Kira dönemi sonunda mülkiyetin transferi	(+)	İşletme Hakkı Kiralaması
(-)		
Kira sözleşmesinde satınalma imkanı olması	(+)	Finansal Kiralama
(-)		
Kiralama döneminin malın faydalı ömrünün çoğunu kapsamalı	(+)	Finansal Kiralama
(-)		
Kira ödemelerinin bugünkü değerinin malın piyasa değerinden büyük olması veya ona eşit olması	(+)	Finansal Kiralama
(-)		

(-) Hayır
(+) Evet

Şekil-1: Yatırım ve Finansman Amaçlı Başlıca Kiralama Türleri

b. İşletme Hakkının Kiralanması

Bu tür kiralamada kira konusu olan mal, bir kira anlaşması ile, kiracı ve kiraya veren bakımından söz konusu varlığın ekonomik ömrünü kapsamayan kısa denilebilecek bir süre için kiralanmaktadır.

Bu tür kiralamada kontrat belirli bir süreyi kapsamak üzere yapıldığı halde önceden belirtilen süre içinde ihbar yapılarak feshedilebilir. Yani işletme hakkının kiralanması, kiracıya sözleşmeyi iptal hakkı tanıyan, dolayısıyla teknolojik açıdan modası geçmiş makina ve teçizatı geriye verebilme imkanını yaratan esnek bir leasing türüdür. Faaliyet kiralamasında kiralanan makina ve teçizatın bakım ve destek yükümlülüğü genellikle kiraya verende bırakılmaktadır. Kiracının sorumluluğu sadece anlaşma süresinde taahhüt ettiği kirayı ödemekle sınırlıdır. Eskime ve aşınma ile geri alınma tarihinde ortaya çıkacak

muhtemel fiyat değişikliklerinin riski kiraya verenin üstündedir. Ayrıca, kiraya veren kuruluş genellikle malın üreticisi veya genel dağıtıcısı olmaktadır.¹⁰

c. Satış ve Geriye Kiralama

Genellikle nakit sıkışıklığının olduğu dönemlerde başvurulanan satış ve geriye kiralama uygulamasında herhangi bir varlığın sahibi, söz konusu varlığı bir finansman kurumuna satmakta ve satın alan kuruluştan tekrar kiralamaktadır. Sonuçta hem varlığın kullanım hakkını elde etmekte hem de nakte sahip olmaktadır. Görüldüğü gibi bu uygulamada varlığı satan "kiracı" satın alan ise "kiraya veren" durumuna gelmektedir. Satış ve geriye kiralama anlaşmalarında kiraların toplamı, kiraya verenin, kiralanan malı satın alırken yaptığı harcamaya eşit olmakta ve kiraya verene bir miktar kâr bırakmaktadır.¹¹ İşletmelere nakit sağlamaya yönelik satış ve geriye kiralama, yurt içi olabileceği gibi uluslararası kiralama yoluyla da yapılabilir.¹²

2. Konuları Açısından Leasing

Leasing'i konuları açısından da çeşitlere ayırmak mümkündür.

1. İlk önce bunlar "taşınır" ve "taşınmaz" leasing olarak ikiye ayrılırlar. Giderek önem kazanan taşınmaz leasing, araziye değil, daima

¹⁰ VARLIK ve Diğerleri, s. 2-3.

¹¹ VARLIK ve Diğerleri, s. 9.

¹² Esat ERKUŞ, Finansal Kiralama (Leasing), ESKİŞEHİR SANAYİ ODASI BÜLTENİ DERGİSİ, (Şubat 1987), S. 187, s. 19.

arazi üzerindeki yapıya yöneliktir. Bu mevcut veya inşa edilecek bir yapı olabilir. Genelde otomobil, gemi, makina, büro malzemeleri, telekomünikasyon cihazları ve bilgisayar gibi nesnelere, "taşınır leasing"i teşkil ederler. Ayrıca taşınırlarla ilgili olarak, sözleşme konusu nesnenin hiç kullanılmamış veya kullanılmış olmasına göre "birinci el" (first-hand), "ikinci el" (second-hand) leasing ayrımı yapılmaktadır.

2. Diğer taraftan leasing sözleşmeleri "tüketim malları" ve "yatırım malları" leasing'i olmak üzere iki önemli gruba ayrılırlar. Tüketim malları leasing'inin konusu, burada eşyanın doğası gereği tüketim malları söz konusu olmaktadır. Bu tür sözleşmelerde leasing alan daima bir tüketicidir. Buna karşılık leasing veren genellikle yapımcı veya satıcıdır. Yatırım malları leasing'inin konusu makina teçhizat alet hatta taşınmaz gibi yatırıma yönelik mallardır.

3. Taraflar Açısından Leasing

Leasing'e ilişkin yapılan en önemli ayırım buna katılanları esas alandır. Bu ayırımı göre leasing sözleşmeleri "doğrudan" ve "dolaylı olmak" üzere ikiye ayrılırlar.

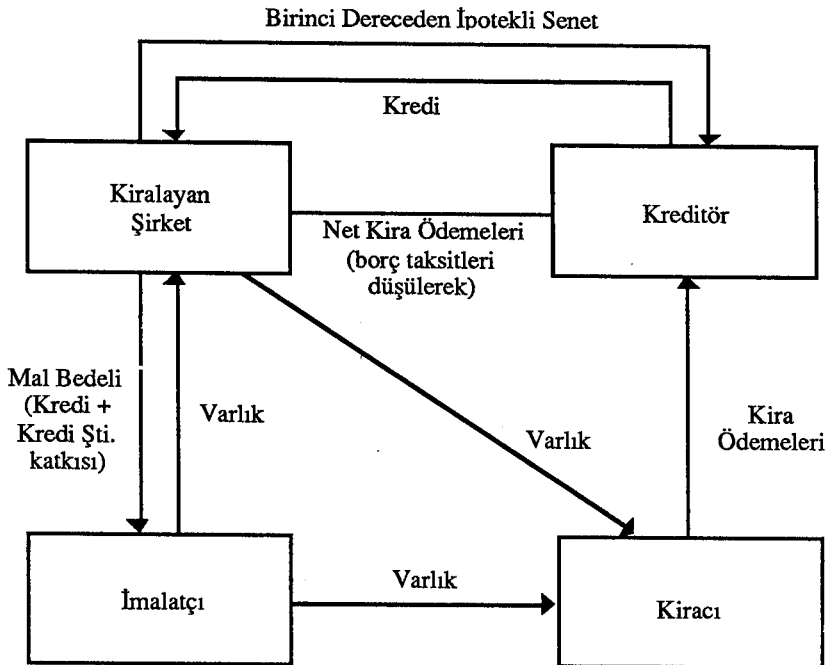
a. Doğrudan Leasing

Doğrudan leasing işlemlerinde sözleşme konusu malın kullanımı leasing alana doğrudan doğruya, yapımcı veya satıcı tarafından devredilmekte böylece yapımcı veya satıcı aynı zamanda leasing veren sıfatı taşımaktadır.

b. Dolaylı Leasing

Dolaylı leasing işlemlerinde ise yapımcı veya satıcı ile leasing alan arasına üçüncü bir kişi yani bir leasing şirketi girmektedir. Bu üçlü ilişkide leasing şirketi leasing'e konu olan malı leasing alanın talebi üzerine, yapımcı veya satıcıdan temin ettikten sonra bunun kullanımını bir bedel karşılığında ona bırakmaktadır. Görüldüğü üzere leasing şirketi bir yandan satıcı veya yapımcı ile malın sağlanmasına, öte yandan leasing alan ile bu malın kullanımının devrine yönelik birer sözleşme yapmaktadır.

Başka bir açıdan ise dolaylı kiralama, kiraya verenin özkaynak veya kredi kullanmasıyla ilgili olarak açıklanabilir. Kiraya veren özkaynak kullandığında yalnızca iki taraf vardır. Kredi kullandığı takdirde sözleşmeye bir ucunda taraf olarak borç veren de dahil olacaktır. Kiraya veren kira alacaklarını, aynı sözleşme içinde borç verene karşı teminat olarak gösterebilir. Bu ilişki gösterir tablo Şekil-2'de yer almaktadır.

Şekil 2: Kredili Dolaylı Kiralama (Everaged)

Leasing şirketi genellikle, ya belirli yahut da her türlü mala yönelik olarak faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca leasing sözleşmeleri, leasing alanın özel ve kamu kesimi olmasına göre de ayrıma tabii tutulabilmektedir.¹³

4. Diğer Özellikleri Açısından Leasing

Leasing sözleşmeleri, yukarıda belirtilen özellikleri dışında başka özellikler açısından da bir ayrıma tabii tutulmaktadır.

1. Zaman unsuru esas alınarak "kısa süreli" ve "uzun süreli" leasing ayrımı yapılmaktadır.

2. Bakım, onarım ve tesis gibi yan edim yükümlülüklerinin leasing veren tarafından yüklenilmesi durumunda "brüt", yükümlülüklerin alanca yüklenilmesi halinde ise "net" leasing'den söz edilir.

3. Ülke sınırları göz önünde tutularak "ulusal" (domestik) ve uluslararası (international, Cross Boder) leasing ayrımı da yapılmaktadır.¹⁴

II.LEASING'IN EKONOMİK FONKSİYONLARI

Burada genel olarak, az gelişmiş ülkelerin finansal ihtiyaçlarından doğan sorunların giderilmesinde, leasing yönteminin kullanılmasıyla görülebilecek makro etkilerin incelenmesi ve mikro bazda işletmelerin problemlerinin çözümünde, leasing uygulamasıyla bünyelerinde gelebilecek etkiler üzerinde durulacaktır.

¹³ Bkz. KUNTALP, s. 11.

¹⁴ KUNTALP, s. 13.

Leasing diğer bir anlatımla "işletmelerce, ihtiyaç duyulan yatırım mallarının kredili olarak tercih edilmesi yerine finansman sağlamak amacıyla kiralanmasıdır.¹⁵ Burada kredi kullanarak malı satın almanın alternatifini leasing olmaktadır. Her iki durumda da malın bedeli faizi ile birlikte ödenecektir. Bu açıdan borçlanma ile kiralama arasında bir fark yoktur. Leasing'de kiraya veren yine kredi veren gibi kiranın içindeki kapalı faiz ile birlikte malın bedelini kira süresi içinde geri alacaktır.

Leasing'in sağladığı başlıca avantajlar, gelişmekte olan ölkelerde ve finansman sıkıntısı içinde olunduğu dönemlerde yatırımları finanse etmesi, sermaye birikimine katkıda bulunması, kaynakların etkin kullanılmasını sağlaması, teknolojik eskimeye karşı korunma, uzun süreli borçlanma olanağı nedeniyle enflasyona karşı korunma gibi avantajlar sağlayabilmektedir.

Ayrıca finansman sıkıntısı çeken firmalara, ekonomik yatırım finansmanı imkanı, fiyat değişmelerine karşı korunma vergi avantajları ve esnek ödeme gibi mikro ve makro avantajlar sağlamaktadır. Leasing'in sağladığı esnek finansman sistemi, özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için fayda sağlamaktadır. Çünkü leasing sisteminin finansman anlayışı, esas itibariyle yeni yatırımın getireceği nakit akışı üzerinde yoğunlaştığı için klasik banka kredi analizinin risk, taahhüt ve garanti anlayışından farklı olmaktadır. Böylece işletmeler banka kredi kaynaklarını da zorlamamış olurlar. Yani leasing işleminin büyüklüğü ne olursa olsun bütün işletmeler için yatırım kararlarını hızlandırır ve işletmenin daha kolay yenilenmesini sağlar.

Buna karşılık, leasing'in açıklanan faydalarının yanında aşağıda belirtilen sakıncaları da bulunabilmektedir. Kuşkusuz bu sakıncılar

¹⁵ Turhan TUMAY, Dış Ticaret Banka Tekniği, B. 2, İstanbul, 1987, s. 218.

leasing'in türüne göre değişiklik gösterecektir.

Öz kaynaklar ile borçla finanslama alternatifleri arasında yer alabilecek kiralama ile finanslama alternatifinin maliyeti, borcun maliyetinden daha yüksek olabilmektedir. Kullanılan fon tutarları ile ödenecek borcun tutarları borç anlaşmasında önceden belirlidir. Para biriminin özelliğine göre faiz ve benzeri maliyet unsurları daha kesin belirlenebilmektedir. Borcun karşılığının kesin tesbit edilebilmesinin aksine, kiralamanın karşılığının tesbit edilebilmesi daha güç olmaktadır.

Kiralama konusu varlığın geleceği ile ilgili belirsizlikler daha fazla olabilmektedir. Kiralama konusu varlığın işletme riski, yenileme maliyeti, demode olma riski ve bunun gibi risklerin kiralama dönemi başında tesbiti zor olduğundan bu belirsizlikler karşılığı kiracıya yansıtılmak istenebilecektir. Dolayısı ile kiralama ile finanse etmenin maliyetinin kiraya konulan varlığın niteliğine göre borçlanma maliyetinden daha fazla olarak belirlenebilecektir.

Diğer yandan kur riski hem kiracı, hem de kiraya veren açısından meydana gelebilecek diğer bir riskdir. Kiralayan açısından kur riski temin edilen fonların ödendiği para birimi ile kira ödemelerinin yapıldığı para birimi, kiracı açısından ise kira ödemeleri için cari olan para birimi ile kiralanan varlığın sağladığı gelir için geçerli olan para birimi arasında olan farklardan kaynaklanmaktadır.

Bunların yanında leasing'in sermaye harcamalarının kontrolünü azaltıcı etkisi de görülmektedir. Örneğin, bazı malların temini için hükümetten fon tahsisi istenmektense daha kolay yol olarak kiralama yöntemi seçilmektedir. Bazı faaliyetlerin yukarıdaki gibi kolay ve esnek yerine getirilmesi yanında sermaye kullanımında karar verici organlar

arasında yetki çatışmalarına yol açmakta, hatta yetkinin aşılarak harcama yapılabilmesi imkanı verebilmektedir.¹⁶

A. MİKRO EKONOMİK FONKSİYONLARI

leasing'in bu başlık altındaki fonksiyonlarını incelemeden önce, bu yöntemin işletmelerin her sorununa çözüm bir metod olmadığını söylemekte yarar vardır. Çoğunlukla çok iyi durumda olan işletmeler, bu yeni finansman yoluna daha çok tamamlayıcı yatırımlar için müracaat etmektedirler.

Öte yandan leasing'in pahalı bir araç olduğunu işaret etmek gerekir. Genel olarak kısa vadeli krediler ile uzun vadeli krediler arasında yer alan ve orta vadeli yatırımların finansmanı olan leasing, daha önce nedenlerine değinildiği gibi banka kredisinden daha pahalıya mal olabilmektedir. Tabii ki böyle bir kıyaslamada işletmenin vergi durumu, amortisman rejimi, üretim araçlarının rantabilitesi ve kiralanan makina ve teçizatın faaliyete geçmesi için gerekli süre gibi çeşitli faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Genel olarak kendi kaynaklarından yararlanabilen uzun makul bir faiz oranı ile banka kredisi temin etme imkanına sahip olan işletmelerin leasing'i tercih etmesine gerek kalmamaktadır. Ancak herhangi bir teçizatın leasing yolu ile finanse edilmesi sonucunda girişilecek faaliyetlerin kısa bir süre içinde yüksek kâr sağlaması halinde rantabil olabilmektedir.¹⁷

¹⁶ Metin kâmil ERCAN, "Bir Finanslama Aracı Olarak Finansal Kiralamanın Muhtemel Fayda ve Sakıncaları", PETKİM UYGULAMALI MEVZUAT DERGİSİ, (Temmuz 1990), S. 8, S.G.'dan Richard A.Brealley, Stewart C.Myers, Principles of Corporate Finance, B. 3, McGraw Hill Book Company, New York 1988, s. 636.

¹⁷ Techizat Kiralama Kredisi (Leasing: Cretid-Bail), İktisadi Kalkınma Vakfı Ya.No. 70, 1974, s. 41-42.

Bu genel yaklaşım sonrasında leasing'in mikro etkileri daha detaylı olarak aşağıda alt başlıklar halinde açıklanacaktır.

1. Kullanım Değerini Ön Plana Çıkarma

Bilindiği gibi işletmeler, kullandıkları makina-techizat, araç ve aletleri, markalarından çok, gelir yaratma özelliklerine dikkat ederek makina parklarını düzenlerler. Önemli olan techizatın kullanımı ile sağlanacak gelir ise, bu satın alınarak daha büyük harcama yapmak yerine kiralama yoluyla da başarılabilir. Bu durumda işletmeler yatırım yapmayı düşündükleri ekipmanları satın almak ve onlara sahip olmak istemezler. Örnek bir yaklaşımla, çiftçiler bile, toprağa sahip olmanın dışında toprağın kullanımının daha önemli olduğu bilincindedirler. Gelişmiş ülkelerde kiralamanın, pek çok çiftçi, kişi veya kuruluş tarafından uygulanmasının nedeni budur. Böylelikle tarımsal alanda üretim artışı ve verimlilik sağlanmış olur.

Psikolojik olarak bazı kişiler sahipliğin getirdiği kâr ile kullanımın yaratacağı kâr fikrini ayrı değerlendirmeye yanaşmamaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelerde yatırımcılar malın sahibi olmanın kişiye prestij kazandırdığına inanmakta ve bunu bir onur meselesi yapmaktadır. Böyle bir düşünce de onları kiralama yoluyla yatırım yapmak yerine, satın alarak yatırım yapmaya sevk etmektedir. Bu düşünce, ancak malın kullanımından elde edilen faydanın, mala sahip olmakla alakalı olmadığı fikrinin yerleşmesiyle bir kenara itilebilecektir.

Sanayileşmiş ülkelerde mülkiyet-kâr değil, kullanım kâr ilkesine dayalı leasing uygulamasının gelişimi ve sonuçları gözlemlenince az gelişmiş

ülkelerde de bu fikrin yerleşmesine katkısı olacaktır.

2. Teknolojik Gelişme ve Yenilenmeyi Sağlama

Mülkiyetten ziyade tehzizatın kullanımına bu kadar önem verilmesinin diğer bir sebebi de bir kısım yüksek teknolojilerin hızla gelişip değişmesidir. Örnek bir anlatımla, bazı bilgisayar türlerinin sipariş tarihi ile teslim tarihi arasında geçen sürede dahi eski model olduğu, daha kullanışlı yeni modellerin üretildiğini varsayarsak, bir önceki sipariştten dolayı zor durumda kalılabileceği görülür. Halbuki kiralama yöntemi bu tür hassas malların sahipliğinin yaratacağı riski ortadan kaldırmaktadır. Kısa sürede bozulabilen leasing firmaya eskimiş olan tehzizatın sahipliğinin getirmiş olduğu zor durumdan kurtulmayı sağlar. Eğer tehzizatın bir parçası demode olmuşsa, kiracı kira kontratını ve siparişini iptal edebilir. Diğer bir yandan yeni bir tür olan "iyileşen leasing", anlaşmada yer alacağı üzere eskiyen tehzizatın otomatik olarak değiştirildiği kiralama şeklidir. Bu genellikle sadece kiralama için tehzizat üreten şirketler tarafından uygulanmaktadır.

Madem ki belirli sanayilerdeki teknolojik ilerleme devam etmektedir, o halde kısa dönemde iptal edilebilir ve "iyileşen leasing" yöntemleri, ekonomik ve fiziksel eskimelere karşı güncel bir tedbir olmaya devam edecektir.

3. Fiyat Değişmelerine Karşı Korunma

Herkes tarafından bilinen, enflasyonun yaşandığı ekonomilerde en iyi yöntem uzun vadeli borçlanmalardır. Leasing ise uzun süreli borçlanmada etkili bir yoldur. Enflasyonla gelen değer artışı ve elde

bulundurulan paranın hızla değer yitirmesi, yatırımcıları yatırım yapmaktan caydırmaktadır. Leasing ise kira bedellerinin zaman içinde değerinin azalması nedeniyle yatırımcılara alternatif bir finansman yöntemi olarak sunulmaktadır. Diğer yandan "uzun vadeli bir leasing anlaşmasında süre ve şartlar önceden belirlendiğinden, kuruluşlar hükümet kararlarından etkilenmemekte ve enflasyona karşı korunmaktadırlar."¹⁸

Bilindiği gibi enflasyon dönemlerinde, fiyat artışları ticaret dünyasını ters yönde etkilemektedir. Fiyat artışlarının çok yüksek düzeylere ulaştığı dönemlerde kiracı için finansal kiralama yöntemi ile ekipman temin etmek en elverişli yol olarak görülmektedir.

Leasingli yatırımlarda kiracı bir seferde büyük miktarda nakit ödeme yapmak yerine belirli zaman aralıklarına bölünmüş (1 aylık-2 aylık) küçük miktarlarda ödeme yapmaktadır. Bu da kiracıya daha fazla nakiti işletme sermayesi olarak kullanması açısından finansal bir rahatlık kazandırır.

Fiyat artışlarının olumsuz etkisi pek çok makina teçizat, alet ve cihazda görülmektedir. Örnek olarak tıbbi cihazlarda görülen bu durum karşısında A.B.D.'de. klinik doktorları aşırı derecede yükselen tıbbi cihaz maliyetleri nedeniyle kiralama yöntemine başvurmuşlardır. Böylelikle bu müteşebbis doktorlara, satın alabilme kapasitesinin üstünde olan pahalı bir cihazı kullanma olanağı sağlamaktadır. Aynı sorun konut sahibi olmak isteyen kişiler için de geçerlidir. Konut maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle bu gün çok az sayıda kişi yeni bir konut alabilme imkanına sahiptir. Finansal kiralama bu konuda da uygulanabilecek en etkili finansman yöntemidir ve kuvvetli bir alternatif olarak konut sahibi olmak

¹⁸ VARLIK ve Diğerleri, s. 24.

isteyenlerin karşısına çıkmaktadır. Aynı eğilim ağır ekipman sanayinde de görülmeye başlanmıştır. Techizatın satın alınması şirketin finansman olanaklarını zorluyorsa, finansal kiralama en iyi çözüm olmaktadır.

4. Sermaye Tasarrufu Sağlama

Bilindiği gibi firma, yatırım finansmanını ya öz kaynaklarından ya da kredi ile (borçlanarak) karşılamak zorundadır. Her iki durumda da firma için çok kısa vadede nakit çıkışı gerekmektedir. Genel olarak finansal kiralama şirketleri, diğer finans kurumlarından daha düşük ödeme planı uygulamaktadır. Bu durumda işletme sermayesi diğer yatırımlar ve ihtiyari masraflar için kullanılmaya ayrılmaktadır.

Diğer yandan sabit değerlerin uzun vadeli bir kiralama sözleşmesiyle tedarik edilmesi halinde kiralamaya konu olan varlıklar firmanın mülkiyeti altında olmadığından dolayı bilanço aktifinde yer almayacağı gibi, sözleşmeyle doğacak yükümlülükler de pasifte yer almayacaktır. Buna karşın, firma orta ve uzun süreli borçlanma yoluyla sabit varlıklarını finanse etmiş olsaydı, hem değerler hem de borçlanılan miktar, bilanço aktif ve pasifinde yer alacaktır.¹⁹ Bu da firmanın finansman kurumlarının karşı borçlanma imkanlarını olumsuz yönde etkileyecek ve kredi olanaklarını zayıflatacaktır. Bunun sonrasında firmaların yatırım için öz kaynaklarının yetersiz kaldığı bilinmektedir. Küçük ve orta boy firmaların sermaye piyasasından kaynak temin edebilmeleri için kaynak verenlere teminat göstermesi gerekmektedir. Ancak, kendi öz kaynakları, teminat vermeye yetmediği ve bu bakımdan kaynak verenlere yeterli

¹⁹ Sultan ÖZEL, "Yeni Bir Yatırım ve Finansman Yöntemi: Leasing", DÜNYA GAZETESİ, 11 Şubat 1988, S. 10573-2191, s. 4.

güvence sağlayamadıkları için dış kaynak bulmaları güçleşmektedir. Sermaye piyasasından yetersiz kaynak temini yanında, banka kredilerinden yararlanma konusunda da küçük ve orta boy firmaların gerekli teminatı vermedikleri için dış kaynak bulmaları da bu bakımdan sınırlı olmaktadır.

Ayrıca bankaların küçük sanayiye olan tutumlarının etkisi de büyüktür. Bankalar küçük çapta kredi isteyen çok sayıda müşteri yerine büyük çapta kredi kullanan az sayıda müşteri ile ilişkiye girmeyi tercih etmektedir. Bu şartlarda küçük işletmelerin, banka sistemi dışına itilmeleri de diğer bir sorundur.

Leasing yoluyla işletmeler dış kaynak ihtiyaçlarını en aza indirebilirler. Ayrıca orta ve uzun vadeli kredi yerine kiralama yolunu seçen işletmeler, hacim olarak büyüyecek ve firmaları olumsuz yönde etkileyerek dış kaynak büyümesini önleyebileceklerdir.

Diğer taraftan leasing, mevcut fonların alternatif alanlarda kullanılmasına da imkan sağlamaktadır. Firmalar likit haldeki kaynakları sabit değerlere yatırmak yerine devir hızı daha yüksek olan döner değerlere tahsis etmeleri ve bu şekilde artacak olan aktif devir hızıyla yüksek bir kârlılığa ulaşmaları mümkün olabilir. Buna karşın sabit değerlerden yararlanma ihtiyacı da finansal kiralama ile sağlanacaktır. Ancak borçlanmada, aynı olanağı firmaya sağlayabilir. O zaman firma borçlanma imkanı ile finansal kiralama seçeneği arasında karşılaştırma yaparak maliyeti düşük olanı seçecektir.

5. Diğer Fonksiyonlar

Yatırımın tamamı ya da belli bir bölümü leasing yoluyla finansa edilebilir. Kiralama sonrasında kiracı ve kiralayan arasında gerçekleştirilecek kira ödeme planı ve miktarların kiralayan ve kiracının karşılıklı mutabakatıyla, kiracının ödeme gücü ve nakit akışı göz önüne alınarak belirlenir. Kira ödemelerinin hangi tarihlerde ve ne miktarlarda yapılacağından önceden tesbit edilmesi müteşebbise bütçeleme ve nakit akışı çalışmalarında kolaylık sağlar. Ayrıca kira ödemelerinin statik bir yapıda olması kiracının nakit hareketlerini daha iyi tahmin edebilmesi kolaylığını sağlamış olması nedeniyle bütçenin yapılmasında ve düzenli şekilde tahmin edilmesinde çok önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Bunların dışında leasing yoluyla finanse edilen yatırımlarda daha önce de değinildiği gibi vergi avantajları da sağlanmaktadır.

B. MAKRO EKONOMİK FONKSİYONLARI

Leasing'in hukuki ve mali çerçevesi ülkeden ülkeye değişme gösterse de işlemin ekonomik özü aynıdır. Kiralayan kiralama konusu olan "hukuki" sahibi malın ekonomik yönden sahibi ise kullanıcısı yâni, kiracısıdır. Sözleşme dönemi boyunca mal üzerindeki "kullanma" ve "sahiplilik" haklarının ayrılması leasing'in özünü teşkil etmektedir.

Bu yaklaşımdan sonra leasing'in yatırımlara ve genel ekonomik gelişmeye yapacağı katkılar şöyle özetlenebilir.

1. Ekonomik Gelişimi Sağlama

Yatırım ve finansman sağlamak amacıyla yapılan kiralamanın sermaye piyasasına katkıları bir çok yönden görülebilir. Fakat en net ve etkili katkısı, kıt finansman kaynaklarının en etkili bir şekilde doğrudan yatırımlara tahsisine yapmış olduğu katkıdır. Kiralanan kuruluşların kiralama işleminin gerçekleşmesi için tahsis etmiş oldukları fonlar doğrudan makina ve teçhizatın yatırımı gidecek ve bir çok banka kredilerinin kullanımında görülen yatırımdan sıkıntı ortaya çıkmayacaktır.

Yatırım ve finansman sağlamak amacıyla yapılan kiralama aşağıda kısaca değinilen nedenlerle ekonominin doğrudan verimli sektörlerini etkiler ve dolayısıyla ekonomik gelişmeye katkıda bulunur.

1. Finansal kiralamanın finansman imkanları arasında rekabete etkisi: Finansal kiralama finansman maliyetini azaltır ve özellikle yatırımlar için gerekli olan sabit oranlı finansman fonları miktarını artırır. Bu husus özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemlidir. Çünkü bu yolla sermaye piyasasındaki kısa dönemli fon arzı ile uzun dönemli fon talebi arasındaki yatırımlar için kısa dönemli fonlara olan bağılıkları azaltmış olur.

2. Durgunluk dönemlerini aşma: Finansal kiralama likit mali kaynakların sabit sermayeye dönüşmesine yardımcı olduğu gibi ekonominin durgunluk dönemlerinde vergilendirme alanındaki teşviklerin artırılmasını ve etkili kullanılabilmesiyle ekonomide istikrarın sağlanmasına katkıda bulunur. Avusturalya, İngiltere ve ABD'deki uygulamalar finansal kiralama politikalarının işletmelere en fazla fona ihtiyaçları oldukları zamanda finansman sağlaması, ekonominin

durgunluktan kurtulmasında yaptığı katkıları ile bunu kanıtlamışlardır.

3. Finansal kiralamanın küçük işletmelerin ve sanayinin yenileşmesine etkisi: Finansal kiralamanın sağladığı esnek finansman sistemi, özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmeler için fayda sağlar. Çünkü finansal kiralamanın finansal anlayışı (kredi analizi) esas itibariyle yeni yatırımın getireceği nakit akımı üzerinde yoğunlaştığı için klasik banka kredi analizinin risk, taahhüt ve garanti anlayışından farklı olmaktadır. Böylece işletmeler banka kredi kaynakları sınırını da zorlamamış olmaktadır. Yine, finansal kiralama büyüklüğü ne olursa olsun bütün işletmeler için yatırım kararlarını hızlandırır ve işletmelerin daha kolay yenilenmesini sağlar.²⁰

2. Yatırım Talebini Artırma

Finansal kiralama yine makro açıdan ele alındığında ekonomide talep yaratıcı bir etkiye sahiptir. Yatırım yapılacak ekipmanları satın almak için yeterli öz kaynağa sahip olmayan firmalar, yatırım mallarını kiralama yolu ile kullanma imkanına sahip olurlar. Bu, firmanın elinde yeterli kaynak olmamasına rağmen yine de aynı yatırım mallarını talep etmesi demektir. Talep, bir malı satın alabilecek yeterli satın alabilme gücü olarak tarif edilirse, burada kiralama yoluna giden yatırımcıya satın alma gücünü finansal kiralama şirketi sağlayacaktır. Dolayısıyla yeterli satın alma gücü ile desteklenen kiracılar talep yaratmaya devam edeceklerdir. Buna finansal kiralamanın ülke ekonomisi açısından genişletici (exponansiyonary) etkisi adı verilir.

²⁰ ÜZELER-CANSIZLAR, s. 50.

Finansman sıkıntısının, üretimi kısıtlayıp talebi daralttığı piyasalarda, piyasanın canlanmasını sağlamak yönünden finansal kiralama oldukça etkin bir yöntemdir.

Küçük ve orta büyüklükteki sanayi kuruluşlarının, makina ve ekipman donanımı için yeterli kaynak birikimini sağlamakta güçlük çekmeleri, ürünlerini pazarlamakta zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle üretici firmanın gerekli kaynak birikimini finansal kiralama yolu ile sağlanması halinde hem iç piyasa canlanacak hem de üretim artacaktır. Ayrıca leasing sermaye malı üreten üreticiler için pazarlama aracı olurken bu malların alıcıları ve kullanıcıları için de finansman aracı ve yöntemi olmaktadır. Bu durum kapasite kullanım oranında artışı ve firma rasyolarının büyümelerine ve istihdam sorununun çözümünde katkısı olmaktadır.

3. Serbest Piyasa Ekonomisinin Gelişimini Sağlama

Devletin toplumu yönlendirmedeki rolü elbette inkar edilemez, sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, bugünün gelişmiş ülkelerinde bile çağdaşlaşma ve sanayileşme devletin öncülüğünde başlamıştır. Ancak bu durum, kalkınmanın sürekli devlet eliyle sürdürüleceği anlamına gelmemektedir. Liberal demokrasi ve piyasa mekanizmasını çağdaş uygarlığın temel taşları sayan batı toplumlarında bunun tersini savunmak giderek güçleşmektedir.

Bilindiği gibi, "kamu kesiminde ortalama verimlilik çoğunlukla özel sektörden düşüktür. Bunun başlıca nedenleri kamu iktisadı teşebbüslerine izlenen istihdam, üretim ve fiyat politikalarıdır."²¹

²¹ İstikrarlı Kalkınma ve Yeniden Sanayileşme İçin Ekonomik Çözümler, TÜSIAD Ya.No. T/89/7/129, İstanbul, 1989, s. 13.

Şu halde, devletin ekonomik faaliyetlerinin azaltılması ya da bunun engellenmesi gerekir veya dar bir yaklaşımla, devletin tekelindeki kitlerin mülkiyetinin özel kesime devredilmesi yani özelleştirmesi gerekir.

Herkesin üzerinde anlaştığı tek ve kesin tanımı bulunmayan özelleştirme (privatization), ekonomi bilimi açısından en geniş kapsamda "devletin ekonomik faaliyetlerinin azaltılması ya da tümüyle ortadan kaldırılmasıdır." Dar kapsamda ise "Devlet tekelindeki KİT'lerin mülkiyetinin özel kesime devredilmesi" olarak tanımlanır.

Günümüzde özelleştirme denildiğinde kamuoyu, genellikle KİT'lerin özel kesime satışını ya da devreni anlamaktadır. Bu anlayış dar bir bakış açısidir. Geniş anlamda tanımı yapıldığı gibi özelleştirme, "esnek biçimde kamu kesiminin ekonomideki faaliyetlerinin sınırlandırılması ve etkinliklerinin azaltılması, serbest piyasa güçlerinin ekonomide egemen duruma gelmesidir. Özelleştirmenin belirtilen geniş kapsamına özelleştirme benzeri faaliyetler olarak nitelenen finansal kiralama (leasing) uygulaması da dahil edilmektedir.²²

Özelleştirme benzeri faaliyet olarak nitelenen leasing yöntemiyle KİT'lerin hazine üzerindeki yükünün azaltılması durumunda hükümetlerin sağlık ve eğitim hizmetlerine daha büyük ağırlık verecekleri düşünülebilir.

Burada hemen yeri gelmişken değinilmesi gereken;

Hükümetlerin ilgili birimleri bu hizmetleri yerine getirirken de leasing'den faydalanabilirler.

Bilindiği gibi Bakanlıklar ve devlet hastaneleri ve benzeri kuruluşlar kâr amacı olmayan hizmet veren kuruluşlardır. Bunlar sınırlı bütçelere sahiptirler. Doğal olarak ihtiyaç duydukları teçhizat almaları da bütçeleri

²² M.Hulki CEVİZOĞLU, Türkiye'nin Gündemindeki Özelleştirme, İlgı Ya.Ltd., İstanbul, 1989, s. 72.

ile orantılıdır. Yıllık bütçeleri de, mali yönde karşılaştıkları güçlükleri leasing ile çözebilirler. Çünkü peşin olarak yapılacak ödemelerin getirdiği finansal yük, leasing ile parçalara bölünerek hafifletilebilmektedir.²³

Özelleştirmede bir yöntem olan leasing uygulaması, ekonomilerde görülen olumsuz gelişmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Ekonomide kamunun payı, devletin rolünü ve karışımını azaltarak devletin ekonomideki payını küçültmek, etkin kaynak kullanımını sağlamak ve bunun rekabet piyasasında serbestçe oluşan fiyatlarla sağlanmasının ekonomik dengeyi yerine oturtacağı düşüncesi bulunmaktadır. Devletin ekonomiye karışımı, ekonomide kamunun payının artması, bu etkinliğin tam rekabet piyasasını bozması, devlet tekelleri yaratması ve kıt kaynakların etkin kullanılması sonucu kalkınma hızının düşmesi sorunları göz önüne alınarak bu düşünceye ulaşılabilir.

Yukarıda belirtildiği üzere piyasa ekonomisini benimsemek ve devlet müdahalesini en aza indirmek neo-klasik ekonomi politikasının da özünü oluşturmaktadır.

Özelleştirmenin belirtilen geniş kapsamına leasing uygulamasına dahil edilmesindeki amaç açıkça anlaşılacağı üzere "verimsiz çalışan KİT'lerin verimli (Praductive)e kârlı (Rantabl) duruma geçmesi için kiraya verilmesidir." Avrupa finansal kiralama birliği özelleştirme ile arasındaki farkı ortaya koyacak şekilde finansal kiralamanın tanımını yapmıştır.²⁴ Tanıma göre mülkiyet transferi öngörülmediği için gerçek bir özelleştirme yöntemi olmayan finansal kiralama ile kamu kesiminin verimsizliği azaltılarak KİT'lerin mali yapıları güçlendirilebilir. Ayrıca serbest piyasa

²³ ŞENGEZER, s. 12.

²⁴ Finansal Kiralama (Leasing), İktisat Bankası Ya.(Özel Projeler Bölümü) İstanbul, 1986, s. 6.

koşullarına göre çalışacak duruma getirilebilir.

Leasing yöntemiyle ulusal amaçlar ve yukarıda kısaca değinilen ekonomik ve verimliliği artırma üzerindeki etkisi daha detaylı olarak aşağıda üzerinde durulmaktadır.

Konunun verimlilikle ilgili yönüne daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, tüm dünya ilkelerinde kamu sektöründeki ortalama verimlilik oranı hemen her zaman özel sektördekinden düşüktür. Kamunun verimliliğini, yüksek çağdaş teknolojik gelişmelerin yakından izlenememesi, iş gücü maliyetini yükselten siyasal tercihi istihdam politikası uygulanması, ücretlerin düşüklüğü ve rasyonel yatırım programlarının uygulanamaması kamudaki verimsizliğin başlıca nedenleridir.

Ayrıca kitler genelde fiyat ve kalite yönünden piyasa istemlerine karşı duyarsızdırlar. KİT'lerin bir kısmı ekonomide tekelci ya da tekel eğilimli yapıları nedeniyle piyasanın denetimini ellerinde bulundurmakta ve tam rekabeti engellemektedirler. İflas tehlikeleri ile karşışarşıya bulunmamaları ve zararlarının genel bütçede karşılanması bu kuruluşların tekelci güçlerini korumalarına yardımcı olmaktadır. Böyle olunca ekonomik verimsizlikleri artarken kaliteyi iyileştirerek fiyat ve maliyeti düşürmek gibi bir gereksinim duymamaktadır.

Ekonomi politikasındaki neo-klasik akımın savunucuları da piyasa ekonomilerindeki devletin "yol göstericiliğinin" en aza indirilmesini ve hatta tümüyle kaldırılmasını savunmaktadırlar. Bu, ekonomistlere göre verimsizliğin nedeni yapılan müdahalelerdir.

Sonuçda, özelleştirme benzer faaliyet olarak nitelenen leasing uygulamaları yöntemiyle, verimsiz çalışan KİT'lerin (mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla) kiraya verilmesi ile verimli ve kârlı hale geçmiş bir

duruma gelebilecek ve ayrıca finansal kiralamanın yukarıda değinilen amaçlara ulaşmada kiracıya ve kiralayana sağladığı avantajlar da göz önüne alındığında bu yöntemle KİT'lerin özelleştirilmesinin üzerinde durulmasında yarar görülmektedir. Diğer yandan sabit yatırım yapma imkanı bulunmayan girimci açısından, diğer taraftan kamu için mevcut hizmetlerine ek yeni bir hizmet alanı olarak da düşünülebilir.

4. Sektörel Gelişimi Sağlama

Gerek ABD'de gerekse Avrupa ülkelerinde oluşan leasing sisteminin çok geniş bir uygulama alanı olduğuna, leasing'in gelişiminin anlatıldığı kısımda değinilmiştir. Nitekim, sanayinin hemen hemen her dalında bu tip krediden yararlanılabilmesi yanında, tarım ve hizmetler sektöründe de leasing kredisine oldukça çok başvurulabilmektedir.

Burada ilke olarak ele alınmak istenen sanayi sektöründeki bilinen önemin yanında tarım ve hizmet alt sektörlerinin bazı kollarındaki önemi vurgulanacaktır.

1. Tarım sektörü açısından bakıldığında, tarımın az gelişmiş ülkelerde milli gelirin teşekkülü açısından daha uzun süre ilk sırayı işgal eden sektör durumunda olacağı bilinmektedir. Ancak açık ve net olarak bilinen de, tarım üretiminin henüz etkinlikten çok uzak bir biçimde sağlanmakta olduğudur. Oysa gelişmiş ülkelerin bu sektörde kapital yoğun sistemlerine geçmek ve ileri derecede techizatlanmak suretiyle büyük ölçüde gelir yaratmakta oldukları görülmektedir.

Sektördeki geniş nüfus oranının yeterli bir gelir düzeyine ulaştırılması ve gelişmesi istenen sanayi koluna kaynak yaratılması ve

nihayet milli gelir içinde tarımın payının artırılması bir ekonomik gerek olarak ortada olduğuna göre konuya ciddi olarak eğilmek zorunluluğu vardır. İyi bir örgütlenme, konuda yapılacak eğitimler, yeterli bir alt yapı ve en önemlisi olan iyi bir cihazlanma en az uygun vasıtalar arasında sayılmaktadır.

Belirtildiği üzere tarım bugün gittikçe sermayesi yoğun bir hale gelmekte ve emek faktörünün yerini giderek makina ve teçizat almaktadır. Makinayla tarımın eskisiyle kıyaslanamayacak ölçüde üretim artışı yarattığı örnekleriyle ortadadır.

Makinalaşma gereği, kabul edilmekle birlikte, bunun sermaye yönünden güçsüz üreticiler arasından kolay gerçekleştirilebilir bir konu olmadığı da bilinmektedir.

Bu durumda tarımsal araçları satın alacak ve kullanacak olan şahıs veya kuruluşlara sermaye desteği sağlamak bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde tarım giderek sermayeye dayalı bir faaliyet kolu haline gelmesi dışa açılma durumuna gelindiğinde dünya piyasalarının rekabeti ile daha da hızlanacaktır. Anlaşılacağı üzere tarımın finansmanının önemi bir gerçek olarak ortaya çıkmakta ve leasing tarımda önemli bir finansman kaynağı olabilmektedir. Ancak leasing'in tarımsal alana uygulanabilmesi için bazı şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar kısaca, leasing sisteminin, tarımın özel şartlarına uydurulması ve tarım alanındaki leasing'in yalnızca mali bir istem hüviyetinde kalmaması şeklinde belirtilebilir.²⁵

---

²⁵ Techizat Kiralama Kredisi (Leasing Credit-Bail), s. 46-48.

2. Leasing'in diğ er bazı alt sektörler ile ilişkisine bakıld ığında, bu uygulama, "kredi kuruluşlarına ve bankalara rakip olarak doğmuş bir sistem değildir. Aksine "leasing şirketlerinin faaliyetleri, leasing'in klasik kredilerin ötesinde yer alması bakımından daha ziyade tamamlayıcı faaliyetlerdir. Hatta ticaret ve tasarruf bankaları, bu sistemi, kendilerine yeni faaliyet alanları açması bakımından memnurlukla karşılamışlardır. Bu arada bankaların "leasing" şirketlerinin temelini teşkil ettiklerine de işaret etmek yerinde olacaktır.²⁶

Diğ er yandan bankalar leasing'i müşteri celbedilmesinde bir yol olarak kullanmışlar, ayrıca orta vadeli kredi imkanına leasing kanalıyla geniş bir kullanım alanı açmışlardır. Dünyadaki uygulamada bankaların bizzat makina ve teçhizat alarak bunları kiraya verdikleri, bu konuda faaliyet göstererek şirketler kurdukları veya çok büyük projeler söz konusu olduğunda bir araya gelerek konsorsiyumlar oluşturdukları görülmektedir.

Bankaların leasing alanındaki rolleri finansman temin etme noktasında da ortaya çıkmaktadır. Makina ve teçhizat kiralayan üretici firmaların, leasing şirketleri veya kiracı kuruluşların kiralamayı konu alan varlıkların finansmanı için bankalara başvurması, bankaların leasing konusundaki faaliyetlerin bir diğ er göstergesidir.

Leasing'in ekonomik bir faaliyet olarak kiraya verene sağladığı avantajları bankalar içinde avantajlı olmakta, bu alanda finansör olarak yer alması durumunda ise yüksek faizli, orta ve uzun vadeli bir kredinin kârlılığı bankalar açısından bir avantaj olarak ortaya çıkmaktadır.

Buna karşılık leasing faaliyetlerinin bankalar açısından bazı riskleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki bankacılık ile leasing'in ayrı ihtisas alanları olmasıdır. Leasing daha esnek ve daha farklı bir zihniyet gerektirdiğ inden,

²⁶ Techizat Kiralama Kredisi (Leasing Credit-Bail), s. 41.

leasing'e yönelebilmesi için bankalar buna uygun bir organizasyon yapısı geliştirmek zorundadırlar. Aynı bir leasing şirketi oluşturmak, buna bir ölçüde çözüm getirmektedir. Bankalarda, leasing işlemi dışındaki ilişki finansman sağlama ile sınırlı kaldığı takdirde de bazı riskler söz konusu olmaktadır. Her zaman uzun vadeli fon temin etmeleri mümkün olmayan bankalar, genellikle uzun vadeli kiralamaya konu olan ve önemli büyük harcamalar gerektiren makina ve teçhizatın finansmanında güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Bu durumda, ellerindeki kısa vadeli fonların uzun vadeli yatırım kredisi şeklinde kullanılması bankalar açısından bir risk unsuru oluşturabilmektedir. Bu alanda diğer bir güçlük de hem kiraya veren firmanın, hem de kiracının kredi değerliliğinin bankalar tarafından iyi bir şekilde incelenmesi ve takip edilmesi zorunluğundadır.

3. Leasing'in ticaret alt hizmet sektörüyle ilişkisine bakıldığında, ticaret ve bununla ilgili dağıtım teşkilatının son yıllarda büyük gelişme içinde olduğu bilinmektedir. Özellikle satış yerleri büyük finansman kaynaklarının varlığını gerektirir hâle gelmiştir. Dolayısıyla kredi kuruluşları gerek normal kredi, gerekse leasing kredisi sağlamak suretiyle sektöre destek olmaktadır. Satış yerlerinin arazi temininden başlayarak, kurulan tesislerin ısıtılması, elektrifikasyonu, bölümlere ayrılması, reyonların ve tezgahların tanzimi, tefrişi gibi işlerle ilgili harcamaların finansmanında "leasing" kredisinden faydalanılmaktadır.²⁷ Leasing yönteminin, sektörün gelişmesine katkısı tartışmasız görülmektedir.

5. Diğer Fonksiyonları

Gelişmekte olan ülkeler geri kalmışlık kısır döngüsünü kurabilmek için yatırımlarını artırmak zorundadırlar. Yatırımlarını artırmak için

²⁷ Techizat Kiralama Kredisi (Leasing Credit-Bail), s. 52.

gerekli tasarruf birikiminden ise yoksundurlar. Bu ülkelerin kalkınma sürecinde karşı karşıya kaldıkları bu tasarruf yatırım darboğazı veya sermaye yetersizliği, bir ölçüde dışarıdan ülkeye yapılacak sermaye akışı ile sağlanabilir. Diğer bir deyişle "yabancı sermaye, iç tasarruf darboğazını genişletmek için kullanılabilir önemli bir kaynaktır."²⁸ Yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişi, leasing yoluyla sağlanarak döviz gelirlerini artırma olanağı vardır. Yurt içinden yurt dışına yapılacak kiralama yoluyla bunu sağlamak mümkündür.

Diğer yandan, teknolojik ilerleme ve gelişme büyük çapta araştırma ve geliştirme harcamalarını gerektirmektedir. Bu nedenle teknolojik yenilikler, çok uluslu ve uluslararası şirketler tarafından yapılmaktadır.²⁹ Gelişmekte olan ülkelerin çoğunlukla yeni teknolojileri ne üretilmekte ne de kendi olanaklarıyla ithal edebilmektedir. Bu teknolojileri teknolojik transferler yardımıyla, dolaysız özel yabancı sermaye yatırımlarıyla ve leasing yoluyla geliştirmekte olan ülkelere gelebilmektedir.

Dünyada önemi gittikçe artan ülkeler arasındaki birleşme hareketleri mevcuttur. Bunun nedenlerine bakıldığında iktisadi güç sağlama ve güvenlik çemberi oluşturacak birlik dışına tek vücut olarak gözükmektedir. Önemi gittikçe artan birliklere üye olmayı istemeye karar verme ve kabul edilmek o kadar kolay değildir. Çünkü birlik demek, her bakımdan (ekonomik-sosyo-kültürel ve gelenek için) ortak davranışlar gerektirdiğinden tüm konularda ortak düşünce ve yapıyı gerekli kılar. Bu ortak düşünce ve yapıyı sağlamakta en önemli faktörlerden birisi de

²⁸ Rıdvan KARLUK, Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları, İ.T.O. Ekonomik Yayınlar Dizisi No. 13, İstanbul, 1983, s. 209.

²⁹ Sadun AREN, "Teknolojinin Üretimdeki Yeri ve Çağımızdaki Durumu", TEKNOLOJİ TRANSFERİ, T.M.M.O.B. AÇIK OTURUM TAM METNİ, İstanbul, 1987, s. 6.

"uluslararası" leasing'dir. Çünkü bu yolla sadece sermaye transferi değil bir çok bakımdan hatta sosyo-kültürel düşünce bakımından da değişmeler (transferler) demektir.

III. DÜNYADA LEASING UYGULAMALARI

Sermayenin finansmanını, yeni teknolojilerin transferi ve yabancı sermaye girişiminin hızlandırılması gibi konularda çeşitli finansal imkanlar sağlanması yönünden leasing 1980'lerden itibaren başlıca kaynak olarak gelişmiş ülkeler de kabul edilmeye başlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde 150'nin üzerinde yardımcı şube ve büro ile bağımsız şirketlerin yarattığı bir leasing kapasitesinin bulunduğu çeşitli kaynaklarca belirtilmektedir. Söz konusu büro ve şubelerin bir kısmı gerçekten leasing faaliyeti ile uğraşmayıp orada bulunmalarının nedenini geliştirmekte olan ülkelerde büyüüp yaygınlaşması beklenen leasing sanayinden bir pay kapmak isteğinden kaynaklanmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında leasing yönteminin daha yavaş bir ilerleme kaydettiği ancak çoğu ülkede büyüyen bir sanayi kolu olarak geliştiği görülmektedir.

A. TARİHSEL GELİŞİM

Adam Smith'in 18.y.y.'in sonlarında ortaya koyduğu sermaye birikimi kaynağının, üretim araçlarının mülkiyeti değil, işletilmesi olduğu yönündeki görüşünün leasing uygulamasının temelini oluşturduğu kabul edilmektedir.³⁰

³⁰ VARLIK ve Diğerleri, s. 13.

Leasingin ilk önemli gelişmesi 1950'lerin başlarında ABD'de başlamıştır. Leasing'in ABD'de gösterdiği gelişmenin temelinde o dönemde orta vadeli kredilerin yeterince gelişmemiş olması "azalan amortisman" yönteminin uygulanması ve sanayicilerin teknolojik gelişmeye ayak uydurmak zorunda olmaları, leasing'in bu ülkede gelişimini hızlandıran faktörler olmuştur. 1950'lerden bu yana ABD'de şaşırtıcı bir başarı kazanmış bu sistem, şüphesiz kendi gelişmesi için gerekli bütün şartları bu ülkede fazlasıyla bulmuştur. Bunun nedenlerinden biri de yatırılmaya hazır uzun vadeli ve düşük faizli önemli miktarda sermayenin varlığı denilebilir. "Leasing" Amerika'da sermaye arayan sanayicilerden ziyade yatırım yeri arayan sermayenin baskısı ile ortaya çıkmıştır.³¹ Avrupa ve Japonya'da leasing 1960'larda gelişmiş, 1970'lerde dünyanın diğer bölgelerine tamamen yayılmıştır. 1980'li yıllar ise leasing'in tamamen uluslararasılaştığı dönem olmuştur.

Leasing uygulamasının artan şekilde yaygınlaşması ve gelişimi çeşitli nedenlere bağlanmaktadır. Leasing, kiralanan makina teçhizat kullanıcıları için %100 oranında finansman sağlamakta, firmanın borçlanma kapasitesini yükseltmekte ve kira ödemelerinin miktarı ve zamanı kullanıcının ihtiyaçlarına göre düzenlenebildiği için de firma için esnek bir fon akımı olanağı yaratabilmektedir.

Leasing, daha önce de söylediğimiz gibi, banka kredilerinin bir alternatifi olarak geliştirilmiştir. Kredi işlemlerinin incelenip sonuçlandırılmasına göre kira sözleşmesinin şekli ve koşulları leasing şirketlerince daha seri bir şekilde tamamlanıp bitirilebildiği için de leasing, firmalarca daha uygun bulunmuş olmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde

³¹ Techizat Kiralama Kredisi (Leasing Credit-Bail), s. 3.

vergileendirme alanında sağlanan kolaylık ve avantajlar nedeniyle leasing uygulamaları giderek yaygınlaşmıştır.³² Sanayileşmiş ülkelerde 1970'lerin başlarına kadar istikrarlı bir gelişme gösteren leasing faaliyetleri, 1973 yılında başlayan petrol krizine bağlı olarak belirli bir yavaşlama trendi içine girmiştir. Buna karşılık leasing faaliyetleri bu dönemde yatırım maliyetlerindeki yükselmenin etkisiyle özellikle büyük ölçüde kaynak ihtiyacı içinde bulunan az gelişmiş ülkelerde de gündeme gelmiş ve bu ülkelerde orta ve küçük ölçekli sanayinin finansmanı, yeni teknolojilerin transferi ve yabancı sermaye girişinin hızlandırılması gibi konularda çeşitli finansal imkanlar sağlaması yönünden çekici gelmiştir. 1970'lerin sonuna doğru bu işlemlerin gerek az gelişmiş, gerek gelişmiş ülkelerde hızlı bir gelişme kaydettiği görülmektedir. 1980'lerden itibaren leasing artık makina teçhizat finansmanının başlıca kaynağı olarak kabul edilmeye başlanmıştır.

1983 yılı sonu itibariyle ABD'de leasing hacmi 61 milyara ulaşmış ve leasing yoluyla gerçekleştirilen yatırımlar, toplam yatırımların %28'ine çıkmıştır. Avrupa ülkelerinde de leasing yolu ile yapılan yatırımların hacmi 1983 yılında 19.6 milyar Avrupa para birimine ulaşmıştır.³³

Leasing, dünya sermaye piyasalarında bugün en önemli orta vadeli finansman kaynağıdır. 1982 yılı itibariyle O.E.C.D. ülkelerinde makina teçhizata yapılan toplam yatırımın %15'i kiralama yoluyla yapılmıştır. Görüldüğü gibi makina ve teçhizat yatırımlarında kiralamanın önemli bir rolü vardır. Leasing yatırımcı firmalar için makina ve ekipman sağlanmasının başlıca kaynağı olmaya başlamıştır. Yukarıdaki oranlar ülkeden ülkeye değişmesine rağmen leasing'in toplam yatırımlar içindeki

³² ÜZELER-CANSIZLAR, s. 8.

³³ Adı Geçen Eser, s. 10.

payı, dış kaynakla yapılan diğer yatırımların toplam yatırımlar içindeki payından daha büyüktür.

Leasing uygulamaları, uluslararası finans kurumu (IFC)'nin öncülüğünde giderek gelişmekte olan ülkelerde de yaygınlaşmaktadır. Uluslararası finans kurumu (IFC) Türkiye'nin içinde bulunduğu Güney Kore, Tayland, Filipinler, Uruguay, Kolombiya, Ekvator, Peru, Endonezya, Portekiz, Dominik Cumhuriyeti, Pakistan, Hindistan, Mısır ve Zimbavbe'den oluşan 15 gelişmekte olan ülkede leasing konusunda oluşturdukları makro politika ve mevzuat yönünden yol göstermek amacıyla çeşitli çalışmalara başlamıştır.³⁴

20 yıl içinde aşırı bir popülerlik kazanmasına rağmen, leasing iş dünyasında yeni bir fikir değildir. Kaynağı çok eskilere dayanmaktadır. Fenikeliler, gemiler ve çiftlik topraklarını leasing'e konu edilebiliyorlardı. Ortaçağda ise bey'in toprağını leasing yöntemi ile kiralayarak yaptığı üretimden verdiği paylarla kirasını ödeyen feodal çiftçiler mevcuttu. Ancak günümüzde bilgisayarların, ulaşım araçlarının, büro makinalarının, kara, deniz ve hava ulaşım araçlarının leasing'e konu edilmesi görece olarak yeni bir gelişmedir. Sanayi teçhizatının kiralanması 1980'li yıllarda ortaya çıkmış ve 1960'lı yıllarda en hızlı seviyesine ulaşmış bulunmaktadır.³⁵ Başlangıçta makina ve teçhizat üreticilerinin satışlarını artırmak üzere kurulan ve onların birer uzantısı olarak faaliyet gösteren leasing şirketlerinin bir bölümü daha sonra üreticilerden ayrılarak, belli bir kaç ürün yerine, her türlü makina ve teçhizatı kiralayan profesyonel leasing şirketlerine dönüşmüşlerdir. Leasing piyasasının gelişmesine paralel olarak bu piyasadaki şirketler gerek yapısal gerek faaliyet ve uygulamaları

³⁴ VARLIK ve Diğerleri, s. 14-15.

³⁵ ŞENGEZER, s. 2.

itibariyle farklılaşmaya devam etmişlerdir.

Sonuçta bu şirketlerden bir bölümü bankaların birer kolu, bir bölümü kredili satış şirketi, diğerleri ise finansman gücü ve kredisi olan bağımsız şirketler haline gelmişlerdir. Leasing şirketlerinin ortaya çıkmasında özellikle ticaret bankalarının büyük katkısı olmuştur. Bankalar leasing'i müşteri kazanılmasında bir yol olarak kullanmışlar, ayrıca orta vadeli kredi imkanlarına leasing kanalıyla geniş bir kullanım alanı açmışlardır.

Çeşitli göstergeler, leasing'in bütün dünyada hızlı bir gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır. 1982 yılı itibariyle batı dünyasında 588.8 milyar dolar olan sabit sermaye yatırıma karşılık, leasing alanına yapılan yatırımlar 88.2 milyar dolar olmuştur. 1978-82 dönemi itibariyle sabit sermaye yatırımlarındaki %33.2'lik artışa karşılık, leasing yatırımları %115.6 büyümüştür. 1983 yılında ise toplam leasing yatırımlarının yaklaşık %13.5'lik artışla 100 milyar doları aştığı görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan bazı ülkelerdeki leasing sökterüne ilişkin genel bilgiler ile bu sektör aracılığı ile yapılan yatırımlar ve bunların toplam sermaye oluşumundaki payı Tablo I ve II'de verilmiştir.³⁶

---

³⁶ VARLIK ve Diğerleri, s. 18.

TABLO 2: BAZI GELISMIS VE GELISMEKTE OLAN ULKELERDE LEASING SEKTORUNE
ILISKIN GENEL BILGILER

Ulkeler	Ilk leasing Sirketinin Kurulusu	Leasing Sirketi Sayisi (1983)	Kiralama Yoluyla yapilan Yeni yatirimlar (Milyon \$)			Kiralanan tehzizatlarin Kayitli degerleri (Milyon \$)		
			1981	1982	1983	1981	1982	1983
Avustralya	1960	18	2.900	3.400	(...)	(...)	(...)	(...)
Brezilya	1966	55	1.128	1.484	(...)	1.973	2.635	1.648
Kanada	1952	89	896	760	(...)	(...)	(...)	(...)
Sili	1978	15	150	49	14	(...)	(...)	(...)
Kolombiya	1974	20	51	45	33	(...)	87	(...)
Dominik Cumhuriyeti	1983	1	0	0	0,3	0	0	0,3
Ekvator	1979	9	22	22	3	0	0	0,3
Fransa	1961	47	2.551	2.769	(...)	4.087	4.250	(...)
B.Almanya	1962	685	7.190	7.004	6.980	14.222	15.126	(...)
Hindistan	1973	200	9	17	39	(...)	(...)	(...)
Endonezya	1875	36	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
Italya	1961	300	1.841	1.773	1.683	(...)	(...)	(...)
Japonya	1963	195	6.502	7.578	9.613	(...)	(...)	(...)
Urdun	1982	2	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
G.Kore	1972	9	199	186	277	(...)	(...)	(...)
Malezya	1974	200	326	(...)	553	(...)	(...)	(...)
Meksika	1961	22	519	333	77	731	777	659

(...) Bilgi saglanamamistir.

Kaynak: IFC; Legislative Structures Wich Encourage Leasing.

TABLO 3: BAZI ULKELEK VE BOLGELERDE LEASING YOLUYLA YAPILAN YATIRIMLAR ILE BUNLARIN SABIT SERMAYE YATIRIMLARI ICINDEKI PAYLARI (1978-82)

Ulkeler	1978		1979		1980		1981		1982	
	Deger (Mil.\$)	Pay (%)	Deger (Mil.\$)	Pay (%)	Deger (Mil.\$)	Pay (%)	Deger (Mil.\$)	Pay (%)	Deger (Mil.\$)	Pay (%)
Kuzey Amerika	27.114	14.7	33.926	16.1	44.652	20.4	56.616	23.6	58.357	25.5
Kanada	638	4.4	1.096	6.3	1.152	5.6	1.116	4.7	757	3.3
ABD	26.476	15.6	32.830	17.0	43.500	21.9	55.500	25.6	57.600	27.9
Avrupa	6.933	4.3	9.513	5.2	11.681	5.6	13.716	6.3	15.839	6.9
Avusturya	91	1.9	140	2.6	186	3.0	181	2.8	186	2.8
Belcika	105	2.6	139	3.3	153	3.3	135	2.9	219	4.6
Danimarka	40	1.3	60	1.9	64	2.0	82	2.6	278	8.4
Finlandiya	32	1.4	67	2.4	135	3.8	283	6.6	341	7.3
Fransa	2.075	6.8	2.724	7.9	3.195	7.9	3.226	7.3	3.880	8.5
B.Almanya	907	2.0	1.113	2.2	1.216	2.2	1.556	2.8	1.731	3.0
Irlanda	8	0.5	10	0.5	12	0.6	33	1.6	43	2.0
Italya	609	4.7	833	5.2	1.152	5.3	1.547	6.1	1.773	6.8
Luksenburg	1	0.5	7	3.5	6	2.0	7	2.3	15	5.0
Hollanda	412	4.7	474	5.1	545	5.9	552	6.2	501	5.1
Norvec	103	2.9	97	2.6	124	3.3	259	5.6	470	9.8
Ispanya	182	2.5	273	3.6	196	2.2	289	3.1	437	4.5
Isvec	136	3.0	220	4.2	279	4.5	558	8.6	649	9.0
Isvicre	107	1.9	202	3.7	289	4.5	327	4.7	355	4.9
Ingiltere	2.125	8.0	3.154	10.0	4.129	11.5	4.681	13.3	4.691	12.3
Japonya	4.047	4.8	5.640	6.0	6.207	6.2	7.404	7.0	9.154	8.3
Avustralya	2.900	26.4	3.561	30.2	3.764	25.1	4.141	22.3	4.477	23.1
Yeni Zellanda	38	3.5	60	5.0	143	10.2	287	13.9	414	21.3
Toplam	41.032	9.3	52.520	10.5	66.447	12.3	82.155	14.1	88.241	15.0

Kaynak: t.m. Clark, Leasing'e Contribution to the Capital Markets.

B. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ LEASING UYGULAMASI

Leasing'in dünyadaki gelişiminde önemli katkısı bulunan Uluslararası Finans Kurumu (IFC), 37 ülkede söz konusu ülkelerin hukuki yapısını ve leasing'e ilişkin düzenlemeleri incelemiş ve bundan bazı sonuçlar çıkarmıştır. IFC'nın yaptığı incelemeler doğrultusunda ele alınacaktır.

IFC tarafından incelenen 37 ülkeden 20'sinde leasing için özel olarak hazırlanan yasalarda veya medeni kanun ticaret kanunu gibi kanunlarla Maliye Bakanlıkları tarafından hazırlanan yönetmeliklerde leasing faaliyetlerinin veya ilgili konuların açıklanması yapılmıştır. Söz konusu ülkelerden sadece 9 tanesinde leasing için özel olarak hazırlanmış yasanın mevcut bulunduğu, Fransa'nın ayrı bir leasing yasasına sahip olan tek sanayileşmiş ülke olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerden çoğunda (İngiltere, İsveç, İsviçre, Hollanda, F.Almanya, Japonya) leasing kavramı hiç bir yasa veya yönetmelikte açıklanmamıştır. Bu durum, leasing faaliyetlerinin uygulanabilmesi için daha çok gelişmekte olan ülkelerin özel yasal düzenlemelere gittiklerini gelişmiş ülkelerde ise leasing'in mevcut yasalar doğrultusunda rahat bir uygulama alanı bulduğunu göstermektedir.

Buna paralel olarak bazı ülkeler kiralamaya konu olabilecek varlıkları belirli kriterlere göre yasalarda tasnif etmiş veya kiralanacak varlık türlerine sınırlamalar koymuştur. Bazı ülkelerde finansal kiralamaya konu olabilecek mallar genel bir biçimde tanımlanırken, bazı ülkelerde de kullanılacakları sektörlerle, ekonomik ömürlerine, tiplerine vb. kriterlere göre tanımlanmaktadır. Nitekim, IFC tarafından incelenen 37

ülkeden 11 tanesinde leasing'e konu olabilecek varlıklar için bazı kriterler belirlenmiştir. Örneğin, 7 ülkede tehzatın cinsine göre bir sınırlama yapılırken, birisinde sektörlere göre tanımlanmış, bir diğesinde ise sadece ülkede üretilmeyen varlıkların kiralanmasına izin verilmiştir. 2 ülkede ise birden fazla kriter kullanılmıştır.

Asgari sözleşme süresi açısından da bazı sınırlamalar vardır.

Bu konunun önemi, leasing'in bir finansman yöntemi olarak üretken alanlarda kullanılmasını sağlamak ve dayanıklı tüketim mallarını edinebilmek için bir araç olarak kullanılmasını önlemek noktalarında ortaya çıkmaktadır. İncelenen ülkelerden 11 tanesinde asgari bir kira süresi belirlenmiştir. Bunlardan bazılarında süre doğrudan yıl olarak belirlenirken (5 ülkede 2 veya 3 yıl olarak saptanmıştır), bazılarının da tehzatın tahmin edilen faydalı ömrünün belirli bir yüzdesi şeklinde tesbit edilmiştir (5 ülkede tahmin edilen faydalı ömrün %40'ı ile %100'ü arasında değişmektedir).

Finansal kiralama sözleşmelerinde, sözleşme bittikten sonra varlığın daha düşük bir değer üzerinden kiracıya devredebilme hakkı yani "purchase option" da yer alabilmektedir. Bu hak özellikle makina ve tehzat kullanmanın ötesinde buna sahip olma eğilimindeki müteşebbisler için çekici olmaktadır. Ancak, bu konu bazı ülkelerde otoriteler tarafından taksitli satışla aynı kabul edilmekte ve leasing'e belirsizlik getiren bir nokta olarak değerlendirilmektedir. İncelenen ülkelerden 10 tanesi satın alma hakkını tanıırken 11 ülkede yasa bunu zorunlu tutmaktadır. Dokuz ülkede ise satın alma hakkı tanınmaktadır. Sözleşmeler de önceden belirlenmiş bir fiyat üzerinden satın alma hakkını tanımayan ülkelerde ise makina ve tehzatı kullanan eğer isterse, sözleşme bittikten sonra aynı

varlığı kiraya verenden, o andaki piyasa değeriyle satın alma yoluna gitmektedir. Diğer yandan kira ödemelerinin istenilen para birimi üzerinden yapılabilmesi ve ödemelerin sabit veya değişken olabilmesi konusunda esneklik tanınması leasing'in sanayileşmiş ülkelerde hızla gelişmesine önemli ölçüde yardım etmiştir. Nitekim, incelenen ülkelerden 6'sı dışında hepsi ödemelerin ulusal para dışında dövizle de yapılabilmesine izin vermektedir. Söz konusu ülkelerden 4'ünde kira ödemelerinde geçerli olacak iskonto oranları faiz tavanlarıyla sınırlandırılmaktadır. Ayrıca, incelenen ülkelerden 25'inde piyasa şartlarına göre değişen faiz oranları 8'inde ise enflasyona göre endekslenmiş faiz oranları kullanıldığı görülmektedir.

Leasing'de arz eden yönünden çeşitli değişiklikler görülmektedir. Gelişmiş ülkelerin çoğunda leasing şirketlerinin özel bir statüyle tescili yoluna gidilmemekte, bu konu leasing'in gelişmesi açısından gerekli bir şart olarak görülmemektedir. Nitekim, leasing faaliyetinin büyük bir finansal destek gerektirmesi nedeniyle bu ülkelerde çeşitli ticari ve özellikle tacir bankaların (merchant banks) kendi bünyelerinde oluşturdukları özel departmanlarla leasing işlemleri yaptıkları izlenmektedir. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerde leasing yeni bir kavram olduğundan leasing şirketlerine özel bir statü tanınarak tescil zorunluluğu getirilmesi tercih edilmektedir.

IFC'ye göre, değerlendirme kapsamına giren ülkelerde, sanayileşmiş olanların sadece ikisinde tescile gerek görülürken, gelişmekte olan ülkelerin 16'sında tescil şartı bulunmamaktadır.

Finansal kiralama şirketlerinin tescili yanında bir diğer önemli konuda, bunların faaliyetlerinin denetlenmesidir. Bu kuruluşların resmi

merciler tarafından denetlenmesi özellikle gelişmekte olan ÷lkelerde önem kazanmaktadır. İncelenen ÷lkelerden, 7 gelişmiş, 18 gelişmekte olan ÷lke Merkez Bankası ile Maliye, Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları gibi organların leasing şirketlerini denetlediği anlaşılmaktadır.

Bu ÷lkelerde asgari sermaye yönünden aralarında değişiklikler bulunmaktadır. Gelişmiş ÷lkeler genellikle leasing şirketleri için minimum sermaye kuruluşunu önemli bir unsur olarak görmemekte, gelişmekte olan ÷lkelerde ise bu nokta bir güvence faktörü olarak kabul edilmektedir. IFC'nin anketinde yer alan sanayileşmiş ÷lkelerden sadece bir tanesi en az sermaye şartını getirmiş, 24 gelişmekte olan ÷lkenin 10 tanesinde ise şirketlerin 143.000 dolar ile 17 milyon dolar arasında değişen düzeylerde minimum sermayeye sahip olmaları öngör÷lmüştür.

Kiralama işlerinde sınır yönünden de farklılıklar mevcuttur. Leasing işlemlerinde, bir leasing şirketinin herhangi bir andaki sözleşmelerinin toplam tutarı ve bunun öz sermayesine oranı, riski önleme yönünden sınırlandırılabilir. IFC'nin incelediği ÷lkelerden 24 tanesinde, bu konuda düzenleyici bir hüküm mevcut değildir. 6 ÷lkede ise toplam kontrat tutarına şirket özvarlığının %20'si ile %200'ü arasında değişen oranlarda sınırlama getirilmiştir.

Genel bir yaklaşımla, vergilendirmeye ve teşviklere ilişkin değerlendirilmesi yapıldığında, üretim veya hizmet faaliyetinde bulunacak kuruluşların, varlığın kredi kullanılarak satın alınması yerine kiralanması halinde bir kayba uğramaması için, vergilendirmede kullanılacak kriterlerin benzer olması ve kiralamanın aynı teşvik imkanlarından yararlandırılması gerekmektedir.³⁷

---

³⁷ VARLIK ve Diğerleri, s. 45-52.

Leasing'in dünyada gelişiminde önemli katkısı bulunan uluslararası finans kurumu (IFC)'nin yapmış olduğu incelemeden çıkarılan bazı sonuçlar yukarıda belirlenmiştir.

Aşağıda örnek seçilmiş bazı ülkelerdeki leasing uygulamalarına kısaca değinilecek, ülkedeki uygulaması hakkında bilgi verilecektir.

1. ABD'de Leasing

Dünyadaki en eski fakat en ileri finansal kiralama sanayi ABD'de bulunmaktadır. 1980'li yıllarda Amerika iş adamlarının yatırımlarına geleneksel yolla temin edilen finansman ile gerçekleştirme yerine daha sağlıklı bir alternatif olarak görülen finansal kiralamayı tercih etmektedir.

ABD'deki leasing faaliyeti uygulamadaki vergi politikalarından oldukça fazla etkilenmiştir. 1981 yılında çıkarılan kanun ile (Economic Recovery Tax Act) iş hayatındaki düzenlemelere şekil ve yapısına yeni bir anlayış getirmiştir.

2. Fransa'da Leasing

Fransız dilinde (credit-bail) olarak isimlendirilen finansal kiralama Fransa'da 1961 yılında uygulamaya konulmuştur. Kiralama piyasasının yaklaşık yarısına hakim olan iki sektör taşıt ve büro makinaları sektörüdür. Fransızlar, leasing işlemlerinin finansal yönünü esas almaktadırlar. Leasing'in diğer bir şekli "operating leasing" (işletme kiralaması) normal kiralama gibi ele alınıp mevcut ticaret kanununa konu edilmektedir.

İlgili kanun hükümleri çerçevesinde faaliyet gösteren finansal kiralama kuruluşları bankalar veya kredi kuruluşları gibi sıkı mevzuata tabidir.

3. Japonya'da Leasing

Leasing faaliyeti Japonya'da 1963 yılında başlamıştır. 1971 yılında kurulan "Japan Leasing Association" kiralama, sanayinin gelişmesine önderlik etmiştir. Büyük üretici firmalar, ticari şirketler ve ticari bankalar desteği ile kurulan leasing şirketleri Japonya ticaret dünyasında büyük rol oynamaktadır. Leasing sanayinin, ekonomide devreye girmesinin arkasında yatan gerçek, yatırım malları üretiminin gelişmesinin yanısıra öncü leasing şirketlerinin de bir büyüme göstermeleridir. Japonya'da leasing'e konu olan kalemler için herhangi bir sınırlama olmayıp her türlü mal kiralamaya konu olmaktadır. Japonya, çoğu gelişmiş ülkenin aksine finansal teçizat kiralamasını yöneten özel bir mevzuata sahip değildir. Buna karşın leasing sanayi büyük bir gelişme göstermiştir.

4. İngiltere'de Leasing

İngiltere'de leasing son 20 yıl içinde en hızlı gelişen ticari faaliyetler arasında yer almaktadır. ABD'deki uygulamaya benzer olarak, İngiltere'de leasing vergi temeline dayalı olup kiralayan ve kiracı tarafından vergi tasarruflarının sağlanmasına yönelik kullanılır.

İngiltere'de finansal kiralama, kiracı lehine satınalma tercihi/hakkı içermektedir.

Leasing dışında "Hire Purchase" denilen taksitli satınalma yöntemi aracılığı ile kiracının malın sahibi olabileceği kabul edilmektedir. Diğer ülkelerdeki sistemden farklı olarak, İngiltere'de hükümet içerisinde kiralama işlemlerini düzenleyen ve kontrol eden bir merkezi mercii yoktur. "Cross-Border" adı verilen sınır ötesi kiralama, İngiliz kiralayan ile yabancı kiracı arasında mümkün olmaktadır. Yurt içinde yapılan kiralamada kiralayan tarafa devletin tanıdığı vergi tasarrufları, sınır ötesi kiralamada azalmaktadır.

5. Brezilya'da Leasing

Brezilya'daki mevzuat sadece "finansal kiralama"ya izin vermekte, "operating leasing" işletme kiralaması uygulanmamaktadır.

Leasing Brezilya'da yerli veya yabancı bankacılık kuruluşları ile ortak çalışan leasing şirketleri tarafından uygulanan yeni bir finansal yöntem olarak görülmektedir.

Brezilya Merkez Bankası tarafından yetki verilen şirketler leasing faaliyetinde bulunabilmektedir. Şirketlerde yabancı ortağı %50 sermaye ile izin verilmekte, ancak oy çokluğu Brezilyalı ortakta bulunmaktadır.³⁸

6. İtalya'da Leasing

İtalya'da finansal kiralama, yaklaşık 25 yıl önce başlamıştır. İlk 10 yılda sağlanan bu tür finansmanın toplamı 100 milyar İtalyan Liretinden azdır. Ancak, 1970'li yılların başında ve ortalarında yapılan kiralama işlemlerinin hacminde önemli artışlar olmuştur. European Leasing

---

³⁸ ŞENGEZER, s. 23.

Association'un verdiği rakamlara göre 1984 yılında kiralanan ekipmanın toplam maliyet bedeli 3 trilyon İtalyan Liretinin veya yaklaşık 2 milyar doların üzerindedir.

Çoğunluğu küçük olmakla beraber İtalya'da 2000 civarında kiralama şirketi faaliyet göstermektedir. Fakat etkin olarak kiralama faaliyetlerinde bulunan şirketlerin sayısı 250 dolayındadır. Bunların başında, kiralama piyasasının %15'ini elinde tutan bir kamu kuruluğu olan Banko Nazionale del Lavoro gelmektedir. Bu banka her biri bilgisayar, taşınmaz mal, tketickiye yönelik küçük çapta kiralamalar gibi belirli alanlarda faaliyet gösteren çok sayıda firmalar aracılığı ile kiralama faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunun yanısıra, İtalyan bankalarının yan kuruluğu olan kiralama şirketleri ve City Bank, Bank of Boston, Chase Manhattan, Sogelease ve Barclays gibi bir kaç yabancı kuruluğu bu alanda faaliyet göstermektedir.

İtalya'nın sanayileşmiş kuzey bölgesinde yeni sermaye yatırımlarının yaklaşık %10'unun kiralama yoluyla finanse edildiği belirtilmektedir.

Finansal kiralamaya ilişkin İtalya'da özel herhangi bir mevzuat yoktur. Kiralama işlemleri mevcut hukuk kurallarına göre yürütülmektedir.

Finansal kiralama şirketi kurmak için özel bir izin almaya gerek olmadığı gibi konu ile ilgili bir devlet kontrolu ya da rapor verme zorunluluğu da yoktur.³⁹

---

³⁹ ZELER-CANSIZLAR, s. 68.

7. Güney Kore'de Leasing

Güney Kore'de ilk resmi kiralama işlemi, 1972 yılında Güney Kore sınai kiralama şirketinin (KLC) kuruluşu ile başlamıştır. İlk kiralama şirketinin hissedarları kamu bankaları olan Kore Kalkınma Bankası ile Kore Exchange Bank ve Manufacturers Hanover Trust şirketidir. Bu öncü kuruluşlar bu alana hukuki destek sağlanması için özel kanunların gerektiğini farketmişler ve 31 Aralık 1973 tarihinde yürürlüğe giren kiralama işlemlerini teşvik kanununun hazırlanmasında Kore Maliye Bakanlığı ile işbirliğinde bulunmuşlardır.

Bugün için hızlı büyüyen ekonomilere en iyi örnek olarak verilen Güney Kore, kiralamadan oldukça fazla yararlanmış ülkelerden birisidir. 1983 yılı itibariyle Güney Kore'de 482 milyon dolar değerindeki sabit yatırımın, kiralama kanalıyla finanse edildiği belirtilmektedir.

Güney Kore Dünyada bu alanda özel mevzuatı bulunan üç ülkeden (Türkiye de dahil) birisidir. Mart 1982 tarihi itibariyle değişiklik yapılan yasanın belli başlı özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Finansal kiralama şirketleri ancak Maliye Bakanlığı'nın izni ile faaliyette bulunabilirler.

- Maliye Bakanlığı kiralama faaliyetleri ile ilgili her konuda denetim yapabilir.

- Finansal kiralama şirketlerinin sermayeleri 3 milyar wondan yüksek olması ve tamamının nakit olarak taahhüdü gerekmektedir.

- Kiralamada; hukuki ömrü 5 yıldan az veya 5 yıl olan teçizat için kira süresi, bu ömrün %70'inden fazla, hukuki ömrü 5 yıldan fazla olanlar için ise bu ömrün %60'ından fazla olacaktır.

- Kira bedellerinin hesaplanmasında uygulanacak faiz haddi, yabancı para cinsinden yapılan muameleler için LIBOR'u %5'den fazla olmayacak, yerli para cinsinden yapılan işlemler için ise iç piyasada garanti edilmiş şirket tahvilleri kupon faizlerini aşmayacaktır.

Ayrıca finansal kiralama işlemlerinin gelişmesini sağlamak üzere Güney Kore'de çeşitli teşvik tedbirleri de getirilmiştir.⁴⁰

---

⁴⁰ ÜZELER-CANSIZLAR, s. 64.

İKİNCİ BÖLÜM

LEASING SİSTEMİNİN TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI

I. LEASING'IN GELİŞİMİ VE HUKUKİ YAPISI

Bölümün bu kısmında, Türkiye'de konu ile ilgili mevzuat yürürlüğe girmesinden önceki leasing uygulamalarının yasal yönü, gelişimi ve yürürlüğe giren finansal kiralama konumunun yapısı, unsurları ve diğer kanunlarla ilişkileri incelenecektir.

A. LEASING'IN GELİŞİMİ

İlk kez 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ve ilk önemli gelişimini 1950'lerin başlarında bu ülkede gösteren ve II.Dünya Savaşından sonra Avrupa'ya gelen "finansal kiralama" Türkiye'de ancak çok sınırlı bir biçimde 1977'li yıllarda tanınmaya başlanmıştır. "Leasing" in (finansal kiralamanın) Türkiye'de kendinden bahsettirmesi, faiz düzenine karşı olan Arap ülkeleri ile ekonomik ilişkileri yoğunlaştırma çabasının artmasıyla başlamıştır. 1981 yılında hükümet Türk-Arap ekonomik ilişkilerini hızlandırmak amacıyla bankacılar dışında faizle çalışmayacak bir mali kurumun temelini "özel finans kurumları" adıyla atmıştır. Bu kurumların düzenlenmesi amacıyla, Bakanlar Kurulu'nun çıkardığı 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararnamede, bunların

fonlarını girişimcilere kiraya vereceğini veya kredi ile satacağı yatırım mallarının temin edilmesinde kullanacaklarını öngörmüştür. Böylece mevzuatta açık olmamakla birlikte (finansal kiralama) "leasing"e ilk kez değinildiği görülmektedir.⁴¹

Batılı ülkeler ile bazı az gelişmiş ülkelerde finansal kiralamanın yıllardır başarıyla uygulanmasına rağmen Türkiye'de daha önce gelişmesinin bir nedeninin de bu konuda özel bir mevzuatın bulunmaması olduğu söylenebilir. Ancak, Türkiye'deki mevcut hukuk hükümleri çerçevesinde konuyla ilgili özel bir düzenleme yapılmasına gerek olmadığı ileri sürülmektedir. Çünkü günümüzde finansal kiralama işlemleri, genellikle mevcut hukuk düzeni içerisinde, yani borçlar hukuku, ticaret hukuku, banka hukukuna ilişkin kurallar, kısmen kambiyo mevzuatı, kısmında bazı mali kanunlar, özellikle vergi kanunları çerçevesinde yapılmaktadır. Bugün özel olarak kiralama işlemlerini düzenleyen herhangi bir kanuna çeşitli batı ülkelerinde rastlayabilmek mümkün değildir. Örneğin, ABD, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda, İngiltere, Fransa ve diğer bir çok ülkede kiralama işlemleri yapılmaktadır. Ama konuyla ilgili özel bir mevzuat bulunmamaktadır. Sadece Güney Kore'de "leasing Industry Proccation Act" diye bir kanun bulunmaktadır.⁴²

Türkiye'de, geçmiş kiralama uygulamaları Borçlar kanununda yer alan "hasılat kirası", "adi kira" ve "taksitli satışlar" hükümleri çerçevesinde ele alınmakta ve kiraya veren firmalar "hasılat kirası" prensiplerine göre vergilendirilmektedirler.

---

⁴¹ KURTALP, s. 3.

⁴² Ergun ÖZSUNAY, M.Şükrü TEKBAŞ, "Finansal Kiralama z(Leasing)", BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, (Ağustos 1985), s. 8.

Mevzuat, hukuk sisteminde gerek ülke içi ve gerekse uluslararası kiralama işlemlerinin, borçlar hukuku, ticaret hukuku, vergi hukuku ve kambiyo mevzuatı hükümlerine göre organize edilme olanağı varken, konuyla ilgili bir yasanın çıkarılması iki esas nedene dayanmaktadır. Bunlardan birisi, uygulamadaki kavram kargaşasını kaldırmak ve finansal kiralama işlerinin ne olduğu konusuna açıklık getirmek, diğeri ise, dış kredi sağlayabilmek, yabancı finansal kiralama kuruluşlarını Türkiye ortamının elverişli olduğunu belirtmek, onlara bazı güvenceler getirmektedir.⁴³

25.2.1984 tarihinde Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bu kurumların kurulmasına, organlarının ilişkisine ve çalışmasına ilişkin bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğde finansal kiralamanın bir tanımını vermek suretiyle açıkça değerlendirmiştir.⁴⁴ Ancak kurum kendisine yeni bir finansman birimi olarak büyük üniteler bağlanmasına rağmen, istenen gelişmeyi gösterememiştir. Bunun nedeni, ticari hayatta çok yeni olan kurumun işlerliği konusunda duyulan güvensizlik olduğu muhtemeldir. Gelişmeyi sağlamak için duraklamaları gidermek amacıyla 10.6.1985 tarihinde "finansal kiralama kanunu" adı altında sözleşmenin hukuki yapısını, tarafların karşılıklı yükümlülüklerini ve buna uygulanacak temsil önlemlerini düzenleyen bir kanun çıkarılmıştır.⁴⁵

Böylece Türk hukukunda finansal kiralama işleri, yasa ve yönetmelik hükümlerinden oluşan bir hukuki düzenlemeye kavuşturulmuş olmaktadır.

---

⁴³ ÜZELER-CANSIZLAR, s. 71-

⁴⁴ Bkz. R.G., T. 25 Şubat 1984, S. 18323.

⁴⁵ Bkz. R.G., T. 28 Haziran 1985, S. 18795.

1. Leasing Sözleşmesinin Tanımı

Türkiye'de finansal kiralama faaliyetlerini düzenlemek üzere çıkarılan kanunun 4.maddesi finansal kiralama sözleşmesinin tanımını vermektedir. Buna göre "kiralayanın talebi ve tercihi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilliyetliğinin her türlü faydayı sağlamak üzere ve belli bir süre feshedilmemek şartıyla kira bedeli karşılığında kiracıya bırakılmasını ön gören bir sözleşmedir."

Tanım, üçlü bir taraf sistemini, öte yandan da finansal kiralamanın belli temel özelliklerini içermektedir. Üçlü taraf sisteminde, kiralama işlemine yatırımcı, finansal kiralama şirketi ve yapımcı/satıcı olmak üzere üç kişi katılmaktadır.

Taraf olarak belirtilenler kiralayan (kanunun 3.maddesine göre, "finansal kiralama şirketi" leasing veren), kiracı (aynı madde uyarınca "finansal kiralamayı kabul eden" leasing alan) ve 3.kişi (yapımcı/satıcı) olmaktadır. Sözleşmelerden biri finansal kiralama şirketi ile kiralamayı kabul eden arasında yapılmaktadır. Bu kanununa göre finansal kiralama sözleşmesidir. Sözleşmelerden diğeri ise finansal kiralama şirketinin kiralamayı kabul edenin talebi üzerine 3.kişi ile malın teminine yönelik olarak yaptığı sözleşmedir.

Bu yaklaşımdan sonra üçlü taraf sistemine dayalı bir operasyonun oluşumu sonraki kısımda, finansal kiralama yönteminin işleyişi başlığı altındaki konuda şematize edilerek incelenecektir.

2. Leasing Sözleşmesinin Unsurları

Finansal kiralama konununun 4.maddesine ve 14.maddesinin 1.fıkrasına göre sözleşmenin belli başlı unsurları şöyle özetlenebilir. Kiralayanın, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden satın aldığı veya başka suretle temin ettiği bir malın zilliyetliğini, her türlü faydayı sağlamak üzere kiracıya bırakma ve bu bırakmanın bir kira bedeli karşılığında olması, sözleşmenin belirli bir süre bozulmaması ve malın hasar ve ziyanının kiracıya ait olmasıdır.

Ayrıca kanun, sözleşme konusunun bir yatırım malı olması gerektiğini belirtmeksizin 5.maddesinde yalnızca bunun bir taşınır veya taşınmaz olabileceğinden söz etmektedir. Fakat kanunun "finansman amacına yönelik finansal kiralama"yı esas aldığı ve tüketim malları kiralamasının gerçekte bir (leasing) finansal kiralama sözleşmesi oluşturmadığı göz önüne alındığında, ancak yatırım mallarının finansal kiralama sözleşmesine konu olabileceği anlaşılmaktadır.⁴⁶

Türkiye'de finansal kiralama mevzuatı, 3226 sayılı finansal kiralama kanunu (R.G. 28.6.1985, No 18795), finansal kiralama işlerinde süre ve sınırın tesbitine dair yönetmelik (R.G. 28.9.1985, No. 18882) finansal kiralama işlemlerinde bulunacak şirketlerin kuruluş ve şube açmaları ile denetlenmelerine dair yönetmelik (R.G. 28.9.1985 No. 18882), Gelir Vergisi genel tebliği (Seri No. 140), 3226 sayılı finansal kiralama konusu edilen malların gümrük vergi ve resimlerinin teminatı bağlanma usul ve esaslarını gösterir yönetmelik (R.G. 28.9.2985, No. 18882) ile yatırım teşvik tebliğleri ve ithalat yönetmeliklerinin ilgili maddelerinden oluşmaktadır. Bu kanun ve yönetmeliklere göre finansal kiralamanın başlıca özellikleri

⁴⁶ KUNTALP, s. 26-27.

şöyle sıralanabilir:

1. Kiralama sözleşmesinin konusu, her türlü taşınır ve taşınmaz mallardır. Kanunda kiralamaya konu olacak varlıklar genel bir biçimde tanımlanmakta, sadece patent gibi fikri ve sınai haklar leasing dışında tutulmaktadır.

2. Kiralayan şirketin hukuki yapısı A.Ş. şeklinde olması gerekmekte, ayrıca kiralayan şirket yerli ise ödenmiş sermayesi 1 milyar TL.dan az olmayacak, şirket yabancı ise sermayesi 2 milyar ABD doları karşılığı TL. olacaktır.

3. Sözleşme noter huzurunda resmen düzenlenmiş ve kiralama sözleşmeleri asgari 4 yıl süreli olacaktır. Fakat amortisman süresi 4 yıldan az olan, teknolojik niteliği itibariyle kullanımının 4 yıldan kısa olduğu, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca onaylanan ve sözleşme süresi sonunda yeniden finansal kiralamaya konu olan mallar için bu süre daha da kısalabilir.

4. Kiralanan mallar kiralayan şirketin mülkiyetindedir. Kiracı kendi zilliyetliğinde olan malları bir başkasına kiraya veremez. Ayrıca kira bedelleri ve ödeme şartları taraflarca serbestçe belirlenebilecek, kiracının kiralayanı seçme konusunda serbestisi bulunmaktadır. Ayrıca taraflar sözleşmede, kiracının önceden belirlenmiş bir fiyatla sözleşme sonunda malın mülkiyetini satın alma hakkına haiz olacağı kararlaştırılabilir. Finansal kiralama kanununun 9.maddesinde belirtilen bu durum, kiralayanın enflasyon ve kur riskine karşı korunmasını sağlamaktadır.

5. Yurt dışından yapılacak finansal kiralamaların bedeli yıllık 25.000 ABD doları karşılığı Türk lirasından az olamaz (Bu durum Bakanlar Kurulu kararı ile değiştirilebilir).

6. Kiralayanların kaynakları açısından, borçların tutarı toplam öz kaynaklarınının 15 katını geçemez. Bu oran gerektiğinde HDTM'ınca bir katına kadar indirilebilir.

7. Kiralayanın bir kiracıdan olan kira bedeli alacaklarının toplamı, öz kaynaklarınının %25'ini geçemez. Bu oran teşvikli sektör ve faaliyetlerde %75'e kadar çıkabilmektedir. Ayrıca kiralama bedelleri toplamı ise kiralayanın öz kaynaklarınının 5 katını aşamaz. Ancak KİT'ler, İ.D.T. ve bağlı kuruluşları için bu oranlar aranmamaktadır.

8. Kiracı kiraladığı maldan sözleşme şartları çerçevesinde kullanacak her türlü faydayı elde etme hakkına sahiptir. Aksine hüküm yoksa, bakım ve onarım masrafları kiracıya aittir.

9. Finansal kiralama konusu malın zilliyetini bir başkasına devredemez. Eğer sözleşmede belirtilmişse, kiralayan mülkiyeti bir başka kiralayana devredebilir. Devralan sözleşme hükümlerine uyar.

10. Teşvik belgesine bağlanmış yatırımlar içinde olan finansal kiralama faaliyetleri çeşitli teşviklerden yararlanabilir (gerçekleşen teşvikli yatırımların sektörel, bölgesel dağılımları çalışmamızda ayrı bir başlık altında incelenmiştir) malın mülkiyeti kiralayana ait olduğu için teşviklerden kural olarak kiralayan şirket yararlanır. Ayrıca, yatırım indiriminde yararlanılması için malın yeni olması gerekir. Bununla beraber, kullanılmış olsalar dahi DPT'ce uygun görülen deniz ve hava araçlarının finansal kiralamaya konu olması halinde bunlardan yatırım indirimi uygulaması bakımından yeni olarak nitelendirilirler.

B. DİĞER KANUNLARLA İLİŞKİSİ

Gelişmiş bazı ülkelerde, leasing yöntemiyle gerçekleştirilen yatırımların oranının büyük olduğunu birinci bölümde ifade etmiştik.

Türkiye'de bu oranın artmasına yönelik ve yöntemin başarıyla uygulanabilmesi için bazı kararlar alınmış ve vergi yasalarında bir takım değişikliklere gidilmiştir. Bu düzenlemeler şöyle özetlenebilir:

1. Leasing'de Vergi Mevzuatının İşlevi

Daha önce yurt dışından yapılan kiralamalarda vergi tevkifatı, ödenen kira bedelleri üzerinden %25 oranında iken, finansal kiralamayı daha çekici bir finansman aracı haline getirmek amacıyla, Bakanlar Kurulu vergi kesinti oranını binde 5'e indirmiştir.⁴⁷

Diğer yandan KDV uygulamasında genel vergi oranı %10 olmasına rağmen finansal kiralamada bu oran %1'dir. Bakanlar Kurulu kanundan aldığı bu yetkiyle, kiralamaya konu olan malların %1 oranında KDV'ye tabi olacağına karar vermiştir.⁴⁸

Finansal kiralamada yatırım indirimi ve harç istisnası uygulaması da mevcuttur. Yatırım indirimi uygulamasında malın mülkiyetine sahip olan (kiralayan) yararlanmaktadır. Kuşkusuz bu yatırımdan yararlanmanın ana gereği yatırımın teşvik belgeli olmasıdır. Finansal kiralama yasasının 30.maddesine göre, kiralama sözleşmeleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaf tutulmuştur.

Finansal kiralama işlemlerinde amortisman uygulamasına değinmeden önce söylemek gerekir ki, vergi usul kanununa göre, işletmelerde bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya ve kıymetten düşmeye maruz bulunan değerler amortismanına tabidir (V.U.K. Md. 313).

⁴⁷ Bkz. R.G., T. 3 Ağustos 1989, S. 20241.

⁴⁸ Bkz. R.G., T. 2 Temmuz 1989, S. 20213.

Finansal kiralama uygulamasında mal kiralayanın aktifinde yer aldığından, kiralayan (finansal kiralama şirketi) amortismanına tabidir.

Mevzuata göre kiralama süresi sonunda malın kiracıya devri söz konusu olduğunda, başka bir anlatımla, sözleşmede leasing'e konu olan malın kiracıya satılabileceği ön görülmüşse, satılacak mal, emsal bedeliyle işletmeden çıkmak zorunda olduğu ön görülmektedir (V.U.K. Md. 267).

Yukarıda özetle değinilen düzenlemelere göre, finansal kiralama uygulamasının yaygınlaştırılması ve sağlıklı bir finansman aracı olarak işlemini sürdürmesi için önemli vergi teşvikleri getirilmiştir. Ancak burada sonunda belirtilmesi gerekir ki, "vergi teşviklerinin yaygınlaştırılması teşvikten beklenen sonuçları zayıflatır. Kaynak dağılımındaki dengeyi bozar.⁴⁹ Bu durum da gözden uzak tutulması gerekir.

2. Leasing'de Teşvik ve Uygulama Esasları

1990 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair kararın ek'i "yatırımları, işletmelerin ve döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki ve yönlendirilmesine ait esaslar"a göre, 1990 yılında teşvik sisteminde yapılan değişiklik şöyledir;

Teşvik Belgesine (TB) Bağlanacak Yatırımlarda Alt Sınır

	<u>Kalkınmada Öncelikli Yöreler</u>	<u>Diğer Yöreler</u>
1989 Yılı	150 Milyon TL	750 Milyon TL
1990 Yılı	250 Milyon TL	5 Milyon TL

⁴⁹ Kemal KILIÇDAKIOĞLU, "Türkiye'de Finansal Kiralama Uygulamasında Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın İşlevi", VERGİ DÜNYASI, (Kasım 1989), S. 99, s. 32.

Ancak finansal kiralama şirketlerinin teşvik belgesine esas teşkil eden yatırım projelerinde bu sınır, 1990 yılında yöre farkı gözetmeksizin 100 milyon TL'dir.

Diğer yandan, 1990 yılında Merkez Bankası (MB) nezdindeki yatırımları ve döviz kazandırıcı hizmetleri teşvik fonuna yatırılacak teminat tutarı, kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar için 2 milyon TL., diğer yörelerde yapılacak yatırımlar için 10 milyon TL'dir. Finansal kiralama şirketlerinden söz konusu teminat alınmamaktadır.⁵⁰

Buradan çıkarılacağı üzere finansal kiralama yöntemi ile gerçekleştirecek yatırımların teşvik sisteminde, diğer yöntemlerle finanse edilen yatırımlardan ayrı bir muamele görmemekte, hatta teknolojinin süratle değiştiği alanlarda ve dönemlerde yapılan yatırımlarda finansal kiralamanın teşvik mekanizması ile özendirilmesi düşünülmüştür denilebilir.

a. Teşvik ve Mekanizmanın İşleyişi

Teşvik belgesine bağlanmış yatırımlar tamamen veya kısmen finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu durumda, kiracı ve kiralayanı mevcut mevzuat çerçevesinde teşvik uygulamalarından yararlanabilir. Daha önce de belirtildiği gibi ilk önce kiralayan ile kiracının Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığına müracaat ederek teşvik belgesi alması gerekmektedir.

Bu konuda yapılacak teşvik belgesi müracaatlarında bu tebliğin ilgili maddelerinde istenilen bilgi ve belgelere ek olarak aşağıdaki belgeler

⁵⁰ 1990 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, TÜSİAD Ya.No. T/90. 1.131, İstanbul, 1990, s. 28.

aranmaktadır.

1. Finansal kiralama şirketinin kuruluşu ile ilgili Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ön izni,

2. Kiralayan ve kiracı (yatırımcı) arasındaki sözleşme (sözleşmenin şekli ve tescili 3226 sayılı kanunda belirtildiği şekilde olur),

3. Sözleşmenin feshedilemeyeceği sürenin 4 yıl olarak belirlenmesi (Bakanlar Kurulunca kiralama sürelerini kısaltan süreler hariç),

4. Finansal kiralamanın konusunu teşkil eden menkul veya gayrimenkul malların listesi

Finansal kiralamada, kiralayan ile kiracı (yatırımcı) mer'i mevzuat çerçevesinde teşvik tedbirlerinden yararlanır.

Yatırım indirimi uygulaması bakımından ise, yasal olarak malın maliki durumunda olan kiralayan, yatırım indirimi istisnasından istifade eder. Ancak kiralayanın yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmesi için yatırımın kurumlar vergisi kanununda ön görülen şartları taşıması gerekir.

Finansal kiralama yoluyla yapılan yatırımda, kira konusu malların kiracının (yatırımcı) aktifinde yer almadığı için kiracının yatırım indiriminden istifadesi söz konusu değildir. Diğer bir yandan patent gibi fikri ve sınai haklar sözleşmeye konu olamayacakları için bu konu ile ilgili harcamalarda yatırım indirimi istisnasından faydalanamaz.

Finansal kiralamanın, yatırım indirimi ile ilgili esasları Maliye ve Gümrük Bakanlığı tebliğleri ile düzenlenir. Finansal kiralama şirketi, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nca uygun görülmesi halinde ithal hakkı, orta ve uzun vadeli yatırım kredisi, kaynak kullanımı, destekleme primi ve kira sözleşmesi ile ilgili vergi, resim ve harç istisnasından istifade

ettirilebilir.

Kiracı doğrudan yurt dışındaki kiralayan bir şirkette kiralama yapabilir. Bu durumda ithal hakkının kiracıya tanınabilmesi için sözleşmede finansal kiralamaya konu olan malın kiracı tarafından satın alınacağına dair hükmün yer alması ve kiralayan şirketin, ilgili ülkenin finansal kiralama faaliyeti konusunda iznine sahip bulunması gerekmektedir. Sözleşmede satın alma keyfiyeti bulunmadığı takdirde kiracıya ithal hakkı tanınmayacaktır. 3226 sayılı finansal kiralama kanunu gereğince malların Türkiye'ye girişinde gümrük mevzuatının süre kısıtlaması hariç, sözleşme süresine bağlı olarak geçici muafiyet rejimine dair hükümler uygulanır. Bu şekilde Türkiye'ye getirelen mallar için ileride doğabilecek vergileri karşılayabilecek miktarda teminat alınır. Sözleşme süresi sonunda kesin ithalatın yapılmaması ve finansal kiralama konusu malların kiralayana iade edilmek üzere yurt dışına çıkarılmak istenmesi halinde daha önce yapılan teminata bağlama işleri genel hükümlere göre çözülür. Sözleşme süresi sonunda finansal kiralama konusu malların kesin ithalatının yapılması halinde vergi ödeme mükellefiyetinin başladığı tarihteki cari kur ve normal fiyat üzerinden hesaplanacak gümrük vergileri tahsil olunur.

Kullanılmış makina ve teçhizata (uçak ve helikopter hariç) ve ithal iş makinalarının kiralama işlerinde teşvik tedbirleri uygulanmaz.⁵¹

II.LEASING YÖNTEMİ VE İŞLEYİŞİ

Finansal kiralamanın çevresinde bir yatırımcı vardır. Bu yatırımcı yatırım kararını vermiş, yatırım kararı projesi ve fizibilite raporları elinde

⁵¹ 1990 Yatırımları Teşvik Mevzuatı, DPT Yayın ve Teşvik Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1989, s. 38.

olan ve büyük bir ihtimalle de ekonomik politikalar gereği teşvik belgesine sahip bir kişidir. Bu kişi yatırım malını ve bu malı satan kişiyi seçmiştir. İşte bu noktada finansal kiralama şirketi devreye girmektedir. Yatırımcının satın alacağı malı ki, bu mal ithal edilmesi gereken veya yurt içinden temin edilecek bir mal olabilir. Bu malı finansal kiralama şirketi satın almakta ve yatırımcıya kiralamaktadır. Kiranın ödenmesi ise tamamen kiracının nakit akışına göre tesbit edilmektedir. Bir de yurt dışı finansal kiralama olayı vardır. Bu olayda finansal kiralama şirketi kiralanacak olan malın satın alınacağı ülkedeki muhabirlerine, yatırım ile ilgili bilgileri, ödeme şartlarını bildirmekte ve eğer bu kuruluşlar böyle bir yatırımı finanse etmeyi kabul ederlerse finansal kiralama şirketi ancak küçük bir komisyon almaktadır. Yani buradaki finansal kiralama şirketlerinin konumu Türkiye'deki yatırımcı ile yurt dışındaki finansal kiralama kuruluşu arasında bir köprü görmektedir.

. Yukarıda leasing olayı çok boyutlu ve kısa olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçlü taraf sistemine dayalı leasing yönteminin açıklanmasında Albaraka Türk A.Ş.'nin uygulamalarından yararlanılmıştır.⁵² Sistem detaylı ve şematize edilerek aşağıda verilmeden önce, Birinci Bölümde yer verilen "satış ve geriye kiralama" olarak isimlendirilen finansal kiralama türü Türkiye'de henüz uygulamaya geçmemiş olmasına rağmen üzerinde ciddi olarak durulan "öz kaynak kullanmadan satın alma, Türkiye'de iki yönlü kullanılabilecek bir esnekliğe sahip bulunuyor. Birinci yol izlendiğinde, yeni bir yatırım yapmak isteyen sanayici elinde bulunan bir işletmeyi finansal kiralama (leasing) şirketine satmakta, işletmeyi satın

⁵² Bkz. Finansal Kiralama Leasing Hizmetleri, Al Baraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. Ya.No. 4, 1989, s. 10-22.

alan leasing şirketi bunu aynı kuruluşa kiralamaktadır. Böylece yapılan satıştan doğan nakit, şirketini leasing eden yatırımcı tarafından işletme veya yeni bir yatırım sermayesi olarak kullanılmaktadır. Finansal kiralama şirketi ise kiralamada yıllık belli oranda bir faiz uygulamaktadır.

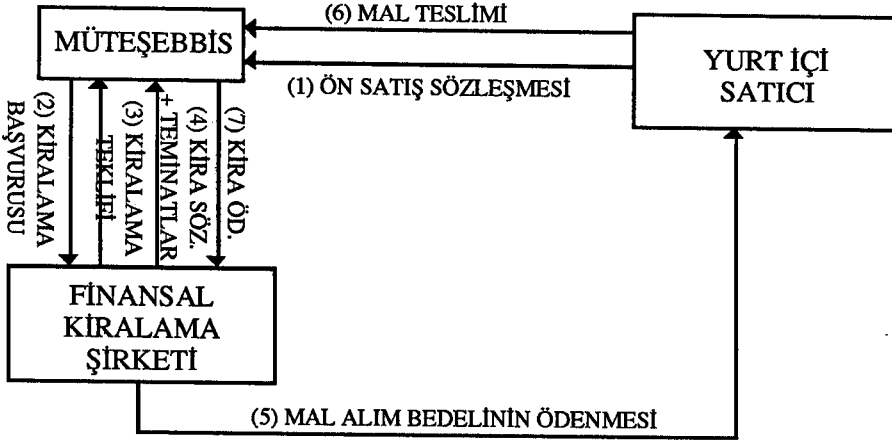
Bu öz kaynak kullanmada satın alma yönteminin yatırımlarla ilgili yönüdür. Bu sistemin bir diğer uygulama yöntemi teminatları ve performansı yeterli olup herhangi bir nedenden dolayı nakit sıkıntısını düşen şirketler için geçerlidir.

Bu duruma gelmiş bir şirket elindeki tesisi yine bir leasing şirketine satmakta, leasing şirketi bu şirkete nakit ödemeyi yaptıktan sonra tekrar eski sahibine kiralayıp, işletmenin nakit akışı sorununu çözümlenmektedir. Söz konusu satıcı şirket, eline geçen nakiti değerlendirip zor durumdan kurtulma şansına üç veya beş yıllık bir süre için orta vadeli bir faiz ödeme karşılığında sahip olabilmektedir.

A. YURT İÇİ KİRALAMA

Yurt içi kiralama, müteşebbise ihtiyaç duyulan yatırım malının finansal kiralama şirketi tarafından yurt içi veya ithalat yoluyla yurt dışı piyasadan satın alınarak müteşebbise kiralamasını içeren bir işlemdir.

1. İthalatsız Yurt İçi Kiralama

Şekil-3 İthalatsız Yurt İçi Kiralama

- İlk önce müteşebbis, gereksinim duyduğu yatırım malını seçmekte satıcı ile fiyat ve teslim koşullarını içeren bir ön satış sözleşmesi imzalamaktadır.

- Daha sonra müteşebbis söz konusu malın kendisine kiralanması konusunda finansal kiralama şirketine müracaatta bulunmaktadır.

- Finansal kiralama şirketi müteşebbisin mali durumunu ve kiralama projesine ilişkin gerekli tüm değerlendirme ve etüdüleri süratle yapmakta ve karşı taklifde bulunmaktadır.

- Bunun sonrasında finansal kiralama şirketi ve müteşebbis karşılıklı mutabık kalacakları koşullarla bir finansal kiralama sözleşmesi imzalarlar ve bu sözleşme notere tescil ettirilir.

Sözleşmede kiralanın malın ayrıntılı tanımı, kiralama bedeli ve kira ödeme planı, kira ödemelerinin yapılacağı para birimi (Türk lirası ya da döviz cinsinden), kiralanın malın her türlü riske karşı kiracı tarafından sigorta ettirileceği ve primlerinin ödeneceği, kiralanın malın kiracı

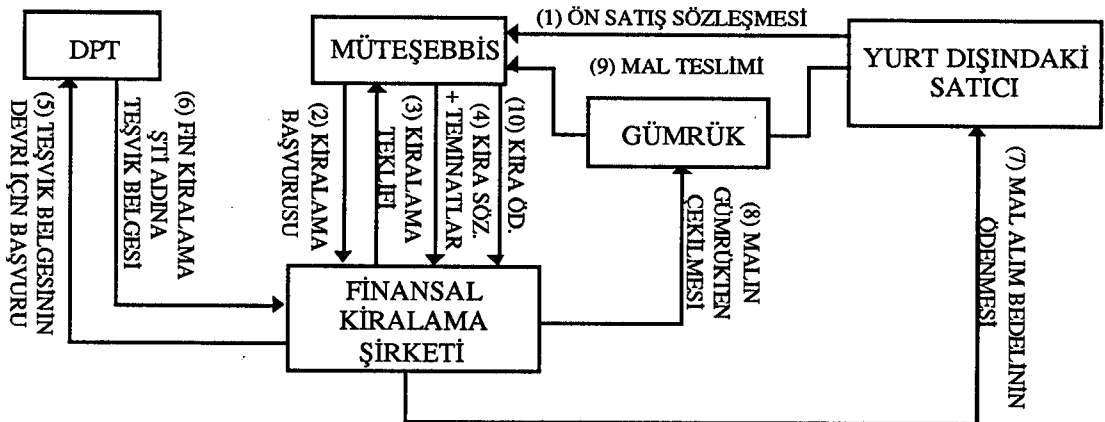
tarafından itina ve dikkatle kullanılacağına dair hükümler yer alır. Finansal Kiralama Şirketi, kiralama işlemine ilişkin gerekli teminatları alır. Daha sonra Finansal Kiralama Şirketi satıcı firmaya mal bedelini öder ve fatura Finansal Kiralama Şirketi adına kesildikten sonra kiralamaya konu olan mal, müteşebbise teslim edilir. kiralama süresince malın mülkiyeti Finansal Kiralama Şirketi'nde kalır, her türlü kullanım hakkı kiracı-müteşebbise aittir. Kiralama süresince malın bakım, tamirat ve sigorta giderleri müteşebbise aittir.

- Müteşebbis kira sözleşmesi süresince belirlenen miktar ve periyodlarda Finansal Kiralama Şirketi'ne kira ödemelerinde bulunur. Finansal Kiralama Şirketi'ne faturası karşılığı ödenen kira bedelleri müteşebbis tarafından gider olarak kaydedilmektedir. Kira sözleşmesi bitiminde, müteşebbis aşağıdaki tercihlerden birisini yapabilmektedir.

- a. Kiraladığı malı geri vererek kira sözleşmesini sona erdirilebilir,
- b. Kira sözleşmesini daha düşük kira bedelleriyle uzatabilir,
- c. Önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı satın alıp mülkiyetine geçirebilir.

2. İthalatlı Yurt İçi Kiralama

a. İthalatlı Teşvikli

Şekil-4: Teşvikli (Gümrük Muafiyetli) İthalat Durumu

- İlk önce müteşebbis ihtiyaç duyduğu yatırım malını seçer ve satıcı ile fiyat ve teslim koşullarını içeren bir ön satış sözleşmesi imzalar. Daha sonra, müteşebbis söz konusu malın kendisine kiralanması konusunda finansal kiralama şirketine müracaatta bulunur.

- Finansal kiralama şirketi müteşebbisin mali durumu ve kiralama projesine ilişkin gerekli tüm değerlendirme ve etüdüleri süratle yaptıktan sonra karşı teklifte bulunur.

- Finansal Kiralama Şirketi ve müteşebbis karşılıklı mutabık kalacakları koşullarla bir finansal kiralama sözleşmesi imzalarlar. Sözleşme noterce tescil edildikten sonra Finansal Kiralama Şirketi, kiralama işlemine ilişkin gerekli teminatları alır.

- Finansal Kiralama Şirketi ve müteşebbis kira sözleşmesi ile birlikte müteşebbise ait Teşvik Belgesinin Finansal Kiralama Şirketi'ne devri için DPT'ye başvururlar.

- DPT Teşvik Belgesini Finansal Kiralama Şirketi'ne devreder. Bunun sonunda Finansal Kiralama Şirketi yurt dışındaki satıcı firmaya mal bedelini öder; fatura Finansal Kiralama Şirketi adına kesilir.

- Finansal Kiralama Şirketi gümrük idaresine Teşvik Belgesini ibraz ederek malın gümrükten (gümrüksüz olarak) çekilmesini sağlar. Bu işlemden sonra, gümrükten çekilen mal müteşebbise teslim edilir.

- Müteşebbis kira sözleşmesi süresince belirlenen miktar ve periyotlarda leasing şirketine kira ödemelerinde bulunur. Kira sözleşmesi bitiminde müteşebbis aşağıdaki tercihlerden birisini yapabilir:

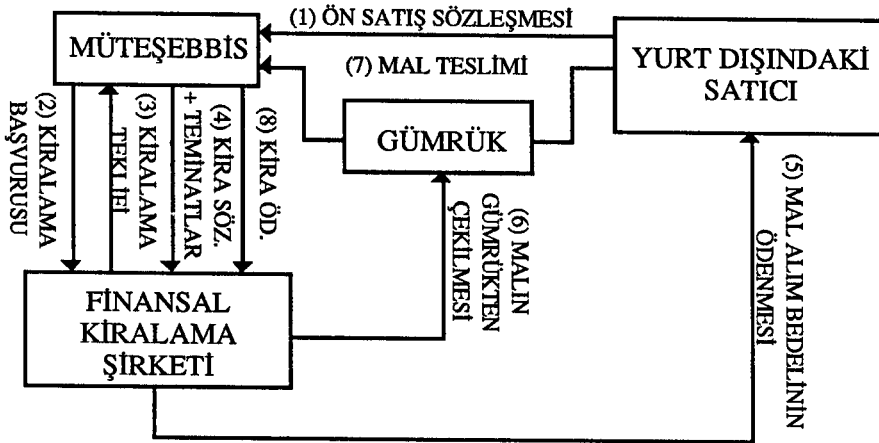
- a. Kiraladığı malı geri vererek kira sözleşmesini sona erdirebilir,
- b. Kira sözleşmesini daha düşük kira bedelleriyle uzatabilir,
- c. Önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı satın alıp mülkiyetine

geçirebilir.

- Bu durumda daha önce söylendiği gibi, müteşebbis ihtiyaç duyduğu yatırım malını seçer ve satıcı ile fiyat ve teslim koşullarını içeren bir ön satış sözleşmesi imzalar ve daha sonra müteşebbis söz konusu malın kendisine kiralanması konusunda leasing şirketine müracaatta bulunur.

- Leasing şirketi müteşebbisin mali durumunu ve kiralama projesine ilişkin gerekli tüm değerlendirme ve etüdlere süratle yapar ve karşı teklifde bulunur.

b. İthalatlı Teşviksiz

Şekil-5: Teşviksiz (Gümrük Muafiyetsiz) İthalat Durumu

- Leasing şirketi müteşebbisin mali durumunu ve kiralama projesine ilişkin gerekli tüm değerlendirme ve etüdlere süratle yapar ve karşı teklifde bulunur.

- Leasing şirketi ve müteşebbis karşılıklı mutabık kalacakları koşullarla bir finansal kiralama sözleşmesi imzalarlar. Sözleşme noterce tescil edilir. Finansal Kiralama Şirketi kiralama işlemine ilişkin gerekli

teminatları alır.

- Sonra leasing şirketi yurt dışındaki satıcı firmaya mal bedelini öder ve fatura Finansal Kiralama Şirketi adına kesilir.

- Gümrük vergisi ödenerek mal gümrükten çekilerek, müteşebbise teslim edilir.

- Müteşebbis kira sözleşmesi süresince, belirlenen miktar ve periyotlarda leasing şirketine kira ödemelerinde bulunur.

Kira sözleşmesi bitiminde müteşebbis aşağıdaki tercihlerden birisini yapabilir;

a. Kiraladığı malı geri vererek kira sözleşmesini sona erdirebilir,

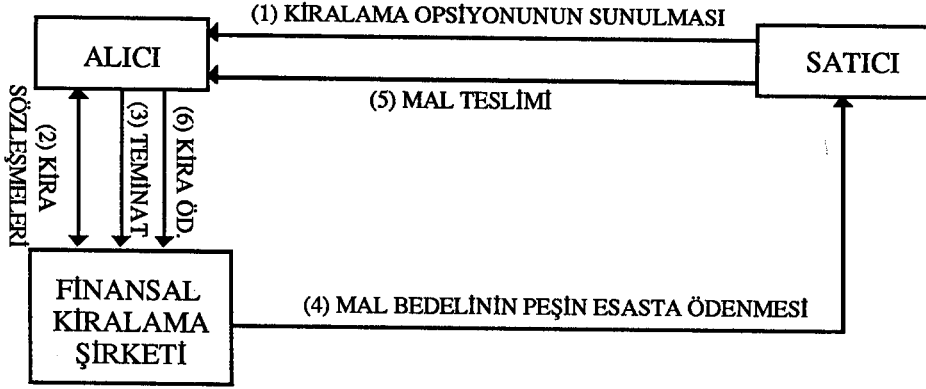
b. Kira sözleşmesini daha düşük kira bedelleriyle uzatabilir,

c. Önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı satın alıp mülkiyetine geçirebilir.

B. SATIŞA YARDIMCI KİRALAMA

Satışa yardımcı kiralama, leasing şirketinin üretici ve satıcı şirketlere sunduğu bir finansman imkanı olup, bu şirketlerin müşterilerine sunacakları satış alternatiflerini çeşitlendirmeye ve bu yolla satış potansiyellerini artırmaya yöneliktir. Leasing şirketi, üretici , satıcı ve ithalatçılara standart kiralama teklifleri hazırlarlar ve bu kuruluşlar peşin ve vadeli satış alternatifleri yanısıra Finansal Kiralama Şirketi'nin "kirala-satınal" alternatifi de müşterilerine sunar. Müşteri, Finansal Kiralama Şirketi'nin alternatifini cazip bulursa satıcı malı leasing şirketine peşin satarak nakit imkanına kavuşur, Finansal Kiralama Şirketi söz konusu malı müşteriye kiralar.

Bu sistemle satıcı hem nakit imkanına kavuşmakta, hem de ilave bir finansman yöntemiyle müşteri potansiyelini artırmaktadır.

Şekil-6: Finansal Kiralama Şirketi

- Satıcı potansiyel alıcıya peşin ve vadeli satış alternatifleri yanında Finansal Kiralama Şirketi'nin kiralama alternatiflerini sunar.

- Alıcı Finansal Kiralama Şirketi alternatiflerini cazip bulup, malı kiralama yoluyla elde etmeyi tercih ederse; alıcı ve Finansal Kiralama Şirketi arasında bir finansal kiralama sözleşmesi imzalanır.

- Alıcı (kiracı) Finansal Kiralama Şirketi adına gerekli teminatları verir.

- Finansal Kiralama Şirketi, satıcı firmaya peşin ödeme yaparak malı satın alır.

- Mal kiracıya teslim edilir.

- Kiracı, kiralama sözleşmesi süresince belirlenen miktar ve periyotlarda kira ödemeleri yapar.

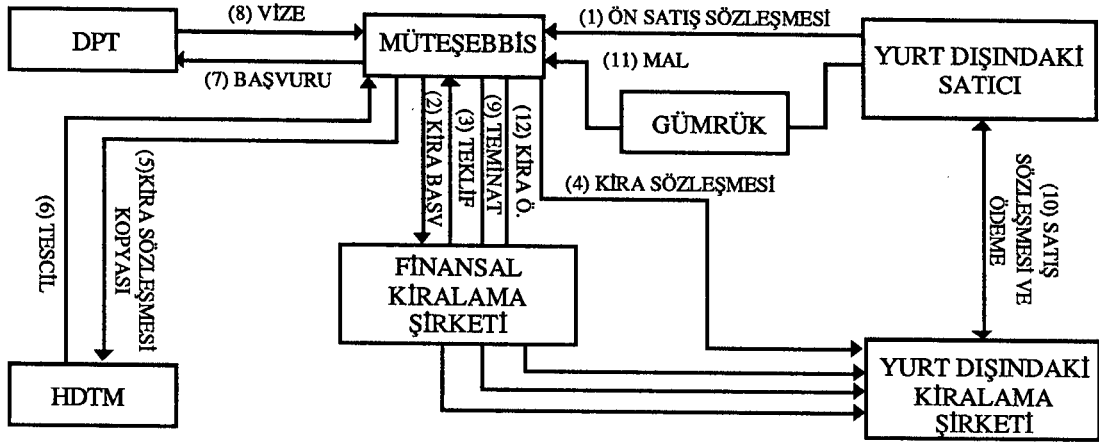
Kiracı isterse kira sözleşmesi bitiminde önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı mülkiyetine geçirebilir.

C. YURT DIŞI (CROSS-BORDER) KİRALAMA

Yurt dışı kiralama işlemlerinde leasing Şirketi kiralayan taraf değil yurt dışından kiralama ile ilgili finansman sağlayan ve (yurt iÇindeki) kiracı ile (yurt dışındaki) kiralama Şirketi arasındaki kiralama işlemine aracılık eden bir kurum durumundadır.

Finansal Kiralama Şirketi, mütēebbis-yatırımcılara yurt dışından uygun koşullarla kiralamaya ilişkin finansman sağlama imkanlarına sahip bulunmaktadır.

1. Teşvikli (Gümrük Muafiyetli) Yurt Dışı Kiralama

Şekil-7: Teşvikli (Gümrük Muafiyetli) Yurt Dışı Kiralama

- Mütēebbis yurt dışındaki satıcı ile bir ön satış sōzleŐmesi yapar (gereğinde leasing Şirketinin yurt dışındaki kiralama Şirketinden malın peşin fiyatı ile ilgili teklif alması da mümkündür).

- Mütēebbis, malın leasing yoluyla temini işin Finansal Kiralama Şirketi'ne başvurur.

- Leasing Şirketi yurt dışındaki kiralama Şirketinin (Şirketlerinin)

bir muhabiri olarak bu şirketten (şirketlerden) teklif alarak müteşebbise iletir.

- Müteşebbis ve yurt dışındaki leasing şirketi, karşılıklı mutabık kalınan koşullarla ve leasing şirketi aracılığıyla bir kiralama sözleşmesi imzalanır.

- Müteşebbis bir kiralama sözleşmesinin bir kopyası ile malın tescili için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (HDTM) başvurur.

- HDTM gerekli tescili yapar.

- Müteşebbis (daha önceden aldığı) teşvik belgesi ile DPT'ye başvurarak, bu belgenin finansal kiralamaya uygun düzenlenmesi (vize edilmesi) talebinde bulunur.

- DPT teşvik belgesini finansal kiralamaya uygun tarzda yeniden düzenler.

- Müteşebbis öngörülen teminatları leasing şirketi aracılığıyla yurt dışındaki kiralama şirketine verir ve kiralama şirketi satıcı firma ile bir satış sözleşmesi imzalar ve mal bedelini öder. Daha sonra mal gümrükten çekilerek yatırımcıya teslim edilir.

- Müteşebbis kira sözleşmesi süresince tesbit olunan miktar ve periyodlarındaki kira ödemelerini Finansal Kiralama Şirketi'ne TL cinsinden yapar; Finansal Kiralama Şirketi, TL cinsinden tahsil edilen kira bedellerini döviz olarak yurt dışındaki kiralama şirketine transfer eder.

Kira sözleşmesi bitiminde müteşebbis aşağıdaki tercihlerden birisini yapabilir:

a. Kiraladığı malı geri vererek kira sözleşmesini sona erdirebilir.

b. Kira sözleşmesini daha düşük kira bedelleriyle uzatabilir.

c. Önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı satın alıp mülkiyetine

geçirebilir.

2. Teşviksiz (Gümrük Muafiyetsiz) Yurt Dışı Kiralama

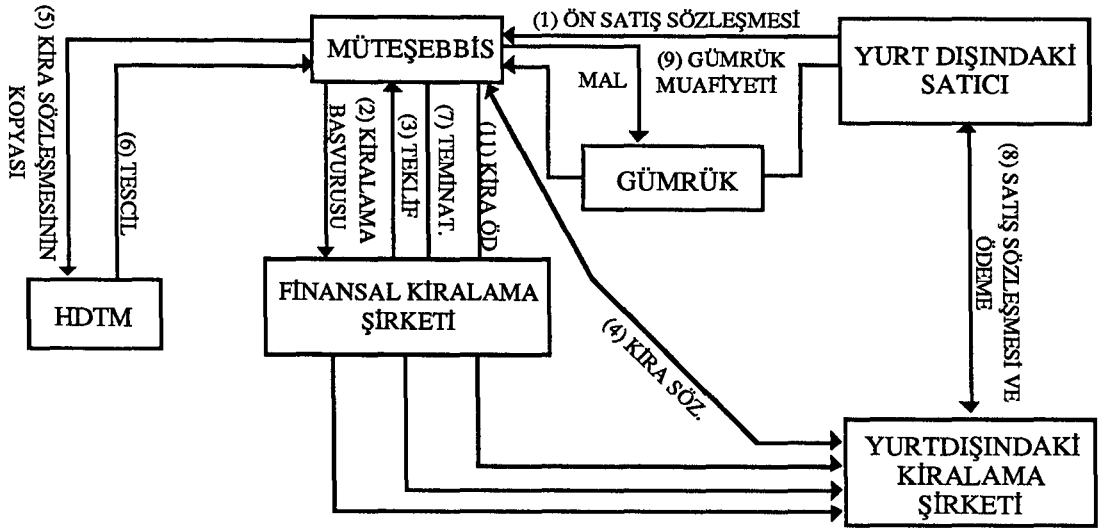
Finansal kiralamanın yatırımcı-müteşebbise sağladığı avantajlardan birisi de teşviksiz yatırım durumunda ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki;

Müteşebbisin malı yurt dışından ithalat yoluyla satın alması durumunda gümrük vergisi peşin olarak ve malın alım bedeli üzerinden ödenir. Eğer mal yurt dışından kiralama ile temin edilirse; Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın vereceği bir tescil belgesi ile, tahakkuk edecek gümrük vergisi kiralama sözleşmesinin bitiş tarihine kadar ertelenebilir. Mal geçici gümrük muafiyeti ile Türkiye'ye getirilir; müteşebbis bu aşamada tahakkuk eden gümrük bedeline eşdeğer bir teminatı gümrük idaresine yatırır. Müteşebbis kira sözleşmesi sonunda malı satın alırsa, söz konusu malın geçici gümrük muafiyeti ile Türkiye'ye getirildiği tarihdeki bedeli üzerinden tahakkuk eden gümrük vergisini öder.

Böylece müteşebbisin malın Türkiye'ye ilk girdiği tarih ile malın müteşebbis tarafından satın alındığı tarih arasında geçen süredeki (asgari 4 yıl) döviz kuru ve gümrük vergi oranlarındaki değişmelerden etkilenmemiş olur. Eğer mal müteşebbis tarafından satın alınmayıp geri iade edilirse, başlangıçta yatırılan teminat geri alınır.⁵³

---

⁵³ Finansal Kiralama Leasing Hizmetleri, s. 16.

Şekil-8: Teşviksiz (Gümrük Muafiyetsiz) Yurt Dışı Kiralama

- Müteşebbis yurt dışındaki satıcı ile bir ön satış sözleşmesi yapar (gereğinde Finansal Kiralama Şirketi'nin yurt dışındaki kiralama şirketinden malın peşin fiyatı ile ilgili teklif alması da mümkündür).

- Müteşebbis, malın finansal kiralama yoluyla temini için Finansal Kiralama Şirketi'ne başvurur.

- Finansal Kiralama Şirketi yurt dışındaki kiralama şirketinin (şirketlerinin) bir muhabiri olarak bu şirketten (şirketlerden) teklif alarak müteşebbise iletir.

- Müteşebbis ve yurt dışındaki leasing şirketi karşılıklı mutabık kalınan koşullarla ve Finansal Kiralama Şirketi aracılığıyla bir kiralama sözleşmesi imzalar.

- Müteşebbis bu kiralama sözleşmesinin bir kopyası ile malın tescilinin yapılacağı Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na (HDTM) başvurur.

- HDTM gerekli tescili yapar.

- Müteşebbis öngörülen teminatları Finansal Kiralama Şirketi aracılığıyla yurt dışındaki kiralama şirketine verir ve yurt dışındaki kiralama şirketi satıcı firma ile bir satış sözleşmesini imzalar ve mal bedelini öder.

- Müteşebbis gümrük bedelinin karşılığı teminatı gümrük idaresine yatırır ve mal gümrükten çekilir.

- Müteşebbis kira sözleşmesi süresince tesbit olunan miktar ve periyotlardaki kira ödemelerini leasing şirketine transfer eder.

Kira sözleşmesi bitiminde müteşebbis aşağıdaki tercihlerden birisini yapabilir;

a. Kiraladığı malı geri vererek kira sözleşmesini sona erdirebilir. Bu durumda daha önceden gümrüğe yatırmış olduğu gümrük bedelinin karşılığı teminatı geri alır.

b. Kira sözleşmesini daha düşük kira bedelleriyle uzatabilir.

c. Önceden tesbit edilen bir bedel karşılığı malı satın alabilir. Bu durumda müteşebbis malın kiralama amacıyla Türkiye'ye sokulduğu tarihte tahakkuk eden gümrük bedelini öder.

III. MEVCUT DURUM ANALİZİ

Bu başlık altında, yurt içinde ve yurt dışında yerleşik şirketlerin yaptıkları kiralama ve toplam kiralama içinde paylarının tesbitinden önce gerçekleşen kiralama işlemlerindeki genel eğilimden bahsedilecektir.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de Leasing'in sürükleyici sektörü otomotiv olmuştur. Ağırlığı şirketlere göre değişmekle birlikte %60-90 arasında otomotiv sektörünün ürünleri oluşturmaktadır. Leasing yoluyla yatırımcılara kiralandan otomobillerin sayısında özellikle 1989 yılında büyük bir patlama gerçekleşmiştir. Bunun başlıca nedeni leasing yoluyla yapılan yatırımlarda KDV oranının %1 olması gösterilebilir. Ancak yatırım mallarının finansmanı için düşünülen leasing'in hızla otomobile yönelmesi devlet yöneticilerini önlem almaya itmiştir. Bu anlamda KDV oranı yükseltilmiştir. Öte yandan otomobil leasinginin leasing şirketleri açısından önemli avantajları vardır. Malın mülkiyetinin kiraya verende kalması nedeniyle kiracı kirayı ödeyememesi durumunda mal geriye alınmakta ve otomotivde ikinci el piyasasının çok hızlı olması, Türkiye'de yüksek enflasyon nedeniyle otomobil fiyatlarının hızla artması sonucunda aynı otomobilin tekrar alınma imkanı vardır. Diğer bir yandan otomobil leasing'inde genellikle ek teminata gerek duyulmamakta bu durum kiralayan (kiracı) açısından büyük avantaj sağlamaktadır.

Taşıt araçları Leasing'i içinde otobüs-kamyon ve çekici Leasing'i yaklaşık %15'lik yer tutmaktadır. Toplam taşıt araçları leasing'i içinde %10'luk yerini otobüsler oluşturmaktadır.

Türkiye'de leasing'in yatırım mallarından ziyade otomobile kaydığı eleştirilirken leasing şirketleri bu alandaki gelişmenin leasing'in daha geniş kesim tarafından tanınmasını sağladığı dolayısıyla leasing'e büyük yarar sağladığı görüşünde birleşilmektedir.

Türkiye'de leasin yaygınlaşırken bu yolla edinilen mallar içinde bilgisayar ve büro makinalarının payıda hızla artmaktadır. Burada en önemli unsur bilgisayarın bütün sektörlerde kullanılması ve kullanım alanlarının sürekli artmasıdır. Bilgisayarlar, programlarının sürekli geliştirilmesi ve ürün dizaynında basit muhasebe işlerinde ve daktilonun yerini almasından arşivciliğe kadar her alanda kullanılması bu mallara olan talebi sürekli yükseltmektedir.

Türkiye'de ikinci el piyasasında henüz gelişmemiş bilgisayara ilk anda fazla para bağlamak istemeyen şirket için en uygun edinme yolu leasing şirketlerinden kiralama⁵⁴.

Bu düşünce sonrasında Bilgisayar ve büro malzemeleri, leasing'de önemli bir yere sahip olmakta ve talepte sürekli artış olduğu görülmektedir.

Bu bilgilerden sonra TABLO - 3'de gerçekleşen toplam kiralama tutarına leasing'e konu olan malların toplam kiralama içindeki ağırlıkları ile yıllar itibariyle gelişimi verilmiştir⁵⁵.

YURTIÇİ LEASİNG İŞLEMLERİ

Türkiye'de 1986 yılında 2, 1987 yılında 4, 1988 yılında 8, 1989 yılında ise 12, Türkiye'de yerleşik kiralayan şirket finansal kiralama işleminde

⁵⁴ Dünya Gazetesi, 16 Mayıs 1990, Dünya Özel Sayfaları 18, S.1.

⁵⁵ Başlıca Ekonomik Göstergeler, TC Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara (Şubat 1990), S.89-90.

bulunmuş, 1987 yılında 173, 1988 yılında 279, 1989 yılında ise 1421 finansal kiralama işlemi olmuştur.

Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, Türkiye'de faaliyette bulunan leasing şirketleri, leasing yapma izni olan şirketler (özel finans kurumları), arkasında bir banka veya banka grubu olanlar ve şahıs dik şirketleri olmak üzere 3 grupta toplanmaktadırlar. Mevcut firmalar özellikle yatırımcılara yönelik olarak faaliyet göstermektedirler⁵⁶.

TABLO 3'de görüldüğü üzere Türkiye'de yerleşik kiralayan şirketlerin yaptıkları kiralama işlemi, 1987 yılında toplam 7.780,8 milyon TL., 1988 yılında 96.354,6 milyon TL. ve 1989 yılında 343.399,1 milyon TL. olarak gerçekleşmiştir.

TABLO - 3

TÜRKİYE'DE YERLEŞİK KİRALAYAN ŞİRKETLERİN YAPTIKLARI KİRAMALAR
(Milyon TL)

	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>30.11.1989</u>
Bilgis. Büro Mal. Telek.cih.		3076.1	5607.4	9434.2
Kara ulaşım araçları		2138.7	64373.3	254883.9
Hava ulaşım araçları			2484.9	
Deniz ulaşım araçları			836.7	59855.8
Tekstil ve basım makinaları		1178.3	3435.2	2002.1
Tıbbi cihazlar		531.8	2198.5	1387.2
Diğer imalat makinaları		855.9	17418.5	15835.8
Kiralama Tutarı		7780.8	96354.6	343399.1
Şirket sayısı	2	4	8	12
İşlem adedi		173	279	1421

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Aylık Ekonomik Göstergeler, Şubat / 1990.

Tablonun sonuçlarına göre elde edilen grafik aşağıdadır.

⁵⁶ Zehra YOSMAOĞLU, "Önce Kirala Sonra Satınal", Kapital Dergisi (Ekim 1988), S.36, s.48

T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının verilerine göre 1988 yılında bir önceki yıla göre % 1138,37, 1989 yılında finansal kiralama bir önceki yıla göre %256,36 artış göstermiştir.

1. Leasing'in Sektörel Dağılımı

Finansal kiralamaya konu olan malların toplam kiralama içindeki paylarına bakıldığında, bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazları, 1987 yılında toplam kiralamanın % 39.50'sini, kara ulaşım araçları %27.48'ini, tekstil ve basım makinaları %15.19'unu, tıbbi cihazlar %6.73'ünü, diğer imalat makinaları ise yaklaşık olarak %11.1'ini oluşturmaktadır.

1988 yılında toplam kiralamanın yaklaşık %5.82'sini bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazları, %66.80'ini kara ulaşım araçları, %0.86'sını deniz ulaşım araçları, %3.56'sını tekstil ve basım makinaları, %2.38'ini tıbbi cihazlar, %18.01'ini diğer imalat makinaları, hava ulaşım araçları ise %2.58'ini oluşturmaktadır.

1989 yılında ise toplam kiralamanın %2.75'ini bilgisayar, büro malzemeleri ve telekominikasyon cihazları, %74.22'sini kara ulaşım araçları, %17.43'ünü deniz ulaşım araçları, %0.58'ini tekstil ve basım makinaları, %0.40'ını tıbbi cihazlar, %4.62'sini diğer imalat makinaları oluşturmaktadır.

Bilgisayar, büro malzemeleri ve telekominikasyon cihazlarına ilişkin Finansal kiralama 1987 yılında 3.076,1 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1988 yılında bir önceki yıla göre %82.28, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %68.25 artış olmuştur.

Kara ulaşım araçlarında 1987 yılında 2.138,7 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1988 yılında bir önceki yıla göre %2909, 1989 yılında bir önceki yıla göre %296 artış olmuştur.

Hava ulaşım araçları 1988 yılında 2.484, milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1989 yılında finansal kiralama işlemine konu olmamıştır.

Deniz ulaşım araçları 1988 yılında 836,7 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1989 yılında önceki yıla göre %7054 artış gerçekleşmiştir.

Tekstil ve basım makinaları, 1987 yılında 1.178,3 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1988 yılında bir önceki yıla göre %192 artış 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %42 azalma olmuştur.

Tıbbi cihazlar 1987 yılında 531.8 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1988 yılında bir önceki yıla göre %313 artış, 1989 yılında ise %37 azalış olmuştur.

Diğer imalat makinaları ise 1987 yılında 855.9 milyon TL. olarak gerçekleşmiş, 1988 yılında bir önceki yıla göre %1935 artış, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %9 azalış olmuştur.

B. YURDIŐI LEASİNG İŞLEMLERİ (CROSS-BORDER)

Yurt dışında yerleşik kiralayan Şirketler tarafından 1986 yılında 3, 1987 yılında 13, 1988 yılında 16, 1989 yılında 178 kiralama olmuŐ, TABLO-4'de görüldüğü üzere yurt dışında yerleşik kiralayan Şirketlerin yaptıkları CROSS-BORDER kiralama 1986 yılında 3.367.964 dolar, 1987 yılında 36.723.464 dolar, 1988 yılında 425.062.691 dolar, 1989 yılında 125.054.243 dolarlık finansal kiralama gerçekleşmiştir.

1. Leasing'in Sektörel Dağılımı

Leasing'e konu olan malların toplam kiralama içindeki paylarına bakıldığında bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomunikasyon cihazları 1986 yılında finansal kiralamanın tümünü oluŐurmaktadır.

1987 yılında bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomunikasyon cihazları toplam kiralama içinde %76.86, tekstil ve basım makinaları %6.85 olarak gerçekleşmiştir. Tıbbi cihazlar 1987 yılı içinde toplam kiralamanın %2.48'ini, diğer imalat makinaları ise toplam kiralamanın %13.81'ini oluŐurmaktadır.

1988 yılında bilgisayar, büro malzemeeri ve telekomunikasyon cihazları toplam kiralamanın %7.15'ini, inşaat makinaları %16.75'ini, hava ulaşım araçları %74.95'ini, tıbbi cihazlar %0.33' n , diğer imalat makinaları ise %0.82'sini oluŐurmaktadır.

1989 yılında bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomunikasyon cihazları toplam kiralamanın %1.76'sını, inşaat makinaları %34.46'sını, hava ulaşım araçları %59.33' n , tekstil ve basım makinaları %0.58'ini,

tıbbi cihazlar %2.47'sini, diğer imalat makinaları ise %1.40'ını oluşturmaktadır. Bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazlarına ilişkin finansal kiralama 1986 yılında 3.367.964 dolar olarak gerçekleşmiş, 1987 yılında bir önceki yıla göre %738.08 artış görülmüştür. 1987 yılında tekstil ve basım makinaları 2.512.219 dolar, tıbbi cihazlar 913.710 dolar, diğer imalat makinaları ise 5.071.410 dolar olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında inşaat makinaları 71.177.244 dolar, hava ulaşım araçları ise 318.550.324 dolar olarak gerçekleşmiş aynı yılda bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazlarında bir önceki yıla göre %7.62, tıbbi cihazlarda %54.77 artış, diğer imalat makinalarında ise %30.12 azalış kaydedildi. 1989 yılında bilgisayar, büro malzemeleri ve telekomünikasyon cihazları bir önceki yıla göre %92.73, inşaat malzemeleri %39.45, hava ulaşım araçlarında %76.71 azalış görülmüştür. 1989'da tekstil ve basım makinaları 735.250 dolar olarak gerçekleşmiş aynı yıl içinde tıbbi cihazlarda bir önceki yıla göre %118 artış, diğer imalat makinalarında ise %50.78 azalış görülmüştür.

TABLO - 4

YURTDIŞINDA YERLEŞİK KİRALAYAN ŞİRKETLERİN YAPTIKLARI

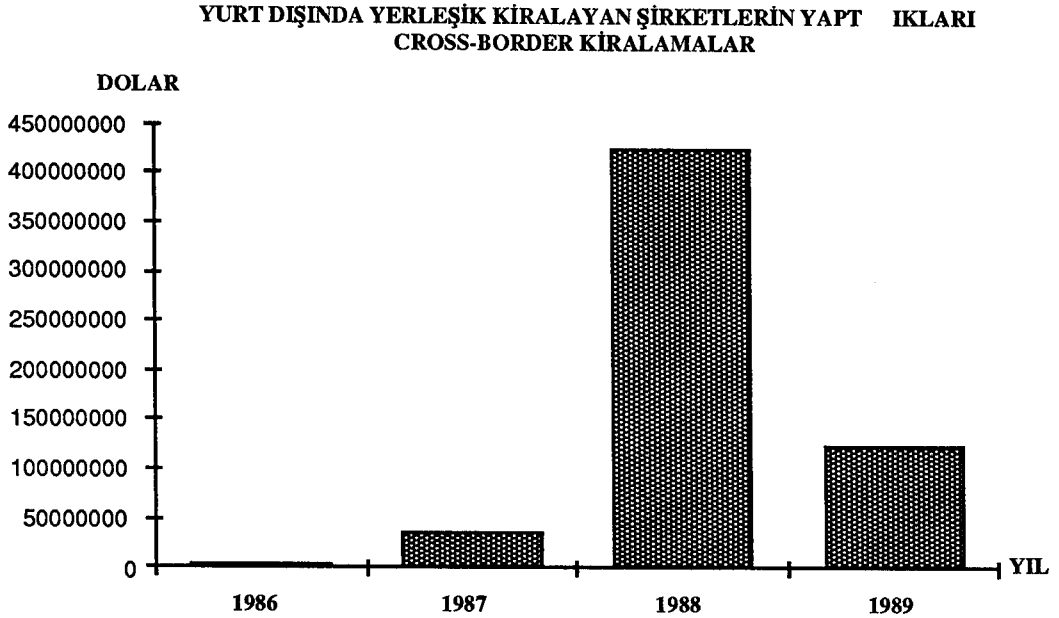
KİRALAMALAR (Milyon TL)

	1986	1987	1988	30.11.1989
Bilgis. Büro Mal. Telek.cih.	3367964	28226125	30376976	2212819
İnşaat Malzemeleri			71177244	43098166
Hava ulaşım araçları			318550324	74173927
Tekstil ve basım makinaları		5512219		735250
Tıbbi cihazlar		913710	1414162	3089677
Diğer imalat makinaları		5071410	3543985	1744404
Kiralama Tutarı*	3367964	36723464	425062691	125054243
İşlem adedi	3	13	16	17

*Her yılın çapraz kuru esas alınmıştır.

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Aylık Ekonomik Göstergeler, Şubat / 1990.

Aşağıdaki grafik yukarıdaki tablonun sonuçlarına göre elde edilmiştir.

T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının verilerine göre toplam finansal kiralama 1986 yılında 3.367.964 dolar olarak gerçekleşmiştir. 1987 yılında bir önceki yıla göre %990.38, 1988 yılında bir önceki yıla göre %1057.47 artış, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %70.58 azalış görülmüştür.

C. TEŞVİK BELGELİ GERÇEKLEŞEN LEASİNG İŞLEMLERİ

Kiracı ve kiralayanın mevzuat çerçevesinde teşvik uygulamasından yararlanabileceğini daha önceki kısımda değinmiş, ilkönce DPT Müsteşarlığına başvurarak teşvik belgesi alınması gerektiğini vurgulamıştık. Bu yaklaşım sonrasında yatırım teşvik belgelerinin mahiyetlerine göre dağılımını gösterir. TABLO-5'e bakıldığında finansal kiralamanın da yer aldığı görülür. Aşağıda leasing'le gerçekleştirilen teşvik belgeli yatırımlar yıllar itibariyle detaylı olarak incelenmiştir.

TABLO - 5

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN MAHİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>	<u>1987</u>	<u>1988</u>	<u>1989</u>
Komple yeni yatırım	65.0	81.1	72.4	63.9	74.4	77.6
Tevsi	16.9	8.2	15.3	9.1	11.9	8.6
Tamamlama	4.0	0.8	1.9	0.6	1.5	1.2
Modernizasyon	2.4	4.2	4.5	20.6	0.7	8.1
Darboğaz giderme	3.3	0.9	2.1	1.5	0.3	1.1
Yenileme	5.5	1.3	1.0	3.0	2.1	1.0
Kalite düzeltme	2.1	1.2	1.6	0.4	7.4	0.1
Entegrasyon	0.8	2.3	1.2	0.8	1.6	2.2
Fin. Kir.	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0
Nakil	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
Restarasyon	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜSİAD, Ya. No. T/90.1.131, s.26

1. 1987 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım

1987 yılında leasing'le gerçekleşen teşvik belgeli yatırımlara ilişkin bilgileri gösterir TABLO-6 aşağıda düzenlenmiştir. Toplam 9,213 milyon TL. teşvikli yatırımların alt sektör bazındaki dağılımı bu tablodan bakıldığında yaklaşık rakamlarla, tekstil ve basım makinaları %50, kara ulaşım araçları %13, tıbbi cihazlar %12 ve diğerleri %25 ini oluşturduğu görülür. Aynı yıl teşvik belgeli yatırımların bölgesel dağılımına bakıldığında aşağıdaki tabloyla karşılaştırılır.

<u>BÖLGELER</u>	<u>MİLYON TL</u>	<u>%</u>
Marmara Bölgesi	7.179	78
Akdeniz Bölgesi	860	9
İç Anadolu Bölgesi	764	8
Ege Bö.gesi	410	5
Toplam	9.213	100

2. 1988 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım

1988 yılında teşvik belgeli yatırımlara ilişkin bilgileri gösterir TABLO-7 aşağıda düzenlenmiştir. Toplam 8.495 milyar TL'lik teşvikli yatırımların alt sektör bazındaki dağılımı belirtilen tablodan bakıldığında yaklaşık rakamlarla tekstil ve basım makinaları %46, hava ulaşım araçları %38, tıbbi cihazlar %5, bilgisayar %3 ve diğerleri %8 ini oluşturduğu görülür.

Aynı yıl bölgesel dağılıma bakıldığında aşağıdaki gibi bir tablonun oluştuğu görülür.

<u>BÖLGELER</u>	TOPLAM YAT.	
	<u>MİLYON TL</u>	<u>%</u>
Marmara Bölgesi	4.637	54
Ege Bölgesi	3.638	43
İç Anadolu Bölgesi	220	3
Toplam	8.495	100

3. 1989 Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım

Toplam 5.988 milyon TL. teşvikli yatırımların sektörel dağılımını gösterir TABLO-8'e bakıldığında bölgesel dağılımın aşağıdaki şekilde olduğu anlaşılmaktadır.

<u>BÖLGELER</u>	TOPLAM YAT.	
	<u>MİLYON TL</u>	<u>%</u>
İç Anadolu Bölgesi	4.264	71
Marmara Bölgesi	1.724	29
Toplam	5.988	100

4. 1990 (Ocak-Haziran) Yılında Sektörel ve Bölgesel Dağılım

1990 yılında teşvik belgeli yatırımlara ilişkin bilgileri gösterir TABLO-9 aşağıda düzenlenmiştir. Bu yatırımların alt sektör bazındaki dağılımla ilgili tablodan bakıldığında yaklaşık rakamlarla kara ulaşım araçları %59, deniz ulaşım araçları %38, diğerleri %3'ünü oluşturduğu görülür. Aynı yıl bölgesel dağılıma bakıldığında aşağıdaki Tablo oluşmaktadır.

<u>BÖLGELER</u>	<u>MİLYON TL</u>	<u>%</u>
Marmara Bölgesi	32.215	62
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	10.285	20
Doğu Anadolu Bölgesi	4.300	9
İç Anadolu Bölgesi	4.000	8
Ege Bölgesi	386	1
Toplam	51.182	100

Genel bir yaklaşım olarak leasing'in uygulandığı yıldan bugüne kadar yapılan teşvik belgeli yatırımların bölgesel dağılımında 45.755 milyon TL ile ilk sırayı Marmara Bölgesi almaktadır. 10.285 milyon TL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi ikinci sırada bulunmakta, 9.248 milyon TL ile İç Anadolu Bölgesi üçüncü sırada, 4.344 milyon TL ile Ege Bölgesi dördüncü, 4.300 milyon TL ile Doğu Anadolu Bölgesi beşinci ve 860 milyon TL ile Akdeniz Bölgesi son sırada görülmektedir.

Bu durum leasingli yatırımların bölgesel dağılımı hakkında genel bir bilgi vermektedir.

**TABLO-6 1987 YILINDA LEASİNG'LE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEŞVİK BELGELİ
YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI**

Sıra No	Teşvik Belge No. Tar.	Yeri, Mür. Sah. Adresi	Yatırım Cinsi	Toplam Yatırım Mly. TL	Sabit Yatırım Mly. TL	Döviz Kul. Mly. TL	Tam kapasitede üreteceği mal ve hizmet	İst. Kişi	Tanınan Teşvik
312	18732 6/7/87	İst, Sabah Yay. AŞ İst.	Fin. Kir.	2360	1376	1619	800000 ad/gün Gazete basımı	10	%30 Yİ %100 GM
10	19427 9/10/87	Antalya Süleyman Sami Şahlan, İsparta	Fin. Kir.	860	847	896	15 Ton/yıl Balık avı	24	%100GM
84	19825 23/11/87	İst. Yapı Kredi AO İst	Fin. Kir.	310	193	132	Örme Tekstil Sanayi için mak. kir.	0	%30Yİ %100GM
88	19845 25/11/87	İst. Yapı Kredi AO İst	Fin. Kir.	250	154	162	Örme Tekstil Sanayi için mak. kir.	0	%30Yİ %100GM
73	20246 31/12/87	İst. İkt. Fin. AŞ İst	Fin. Kir.	460	286	289	Gıda Sanayi için mak. ith.	0	%30Yİ %100GM
89	19978 8/12/87	İst. İkt. Fin. AŞ İst	Fin. Kir.	180	102	105	Konfeksiyon Sanayi için mak. kir.	0	%30Yİ %100GM
111	20162 23/12/87	İst. Yapı Kredi Fin AO, İst	Fin. Kir.	520	352	352	Tekstil Sanayi için mak. tech. ith.	0	%30Yİ %100GM
129	20226 31/12/87	İst. Yapı Kredi AO İst	Fin. Kir.	454	334	338	Dokuma Sanayi için mak. tech. ith.	0	%30Yİ %100GM
331	20093 16/12/87	Ank. İkt. Fin. AŞ İst	Fin. Kir.	414	264	267	Otel için kiraya verilecek	0	%30Yİ %100GM
91	18205 30/4/87	İst İkt. Fin. AŞ İst	Devir Fin. Kir.	260	145	183	Örme Konfeksiyon	0	%30Yİ %100GM
183	17990 3/4/87	İst Kuloş Uls. arası Taş. İst	Devir Fin. Kir.	430	430	0	10 Adet Çekici trayler alımı	10	%100GM
92	18328 14/5/87	İst İkt. Fin. AŞ İst	Fin. Kir.	250	145	182	Deri işleme	0	%30Yİ %100GM
164	18414 27/5/87	Ank. Doğan Yaşar Uls. Nak. AŞ. İst	Fin. Kir.	350	350	0	10 Adet çekici ve trayler	10	%30Yİ %100GM

TABLO-6 Devamı

Sıra No	Teşvik Belge No. Tar.	Yeri, Mitr. Sah. Adresi	Yatırım Cinsi	Toplam Yatırım Mly. TL	Sabit Yatırım Mly. TL	Döviz Kul. Mly. TL	Tam kapasitede üreteceği mal ve hizmet	İst. Kişi	Taninan Teşvik
203	18309 12/5/87	İst, Marmara Ün. Tıp Fak. Vakfı İst.	Fin. Kir.	716	661	829	12 Hast/gün ted.	5	%100 GM
43	18558 16/6/87	Kocaeli İkt. Fin. Kir. AŞ İst	Fin. Kir.	560	320	388	Çikolata şekerleme ve lokum üretimi	0	%30Yİ %100GM
246	18643 24/6/87	İli belirsiz İkt. Fin. AŞ İst.	Fin. Kir.	429	259	305	Ulaştırma yer hizmetleri	0	%30Yİ %100GM
259	18602 19/6/87	İzmir, Laser göz hast. Teşhisi Ted. Ltd. Şti. İzmir	Fin. Kir.	150	0	0	14000 hasta/yıl muayene	15	%30Yİ
260	18616 22/6/87	İzmir İkt. Fin. AŞ İzmir	Fin. Kir.	260	185	230	Sağlık Teşhis Tedavi	0	%30Yİ %100GM

TOPLAM

9213

6403

6278

164

Kaynak: RG. 24 Eylül 1987 sayı 19584, 28 Ocak 1988 sayı 19758, 9 Mart 1988 sayı 19749,
30 Haziran 1987 sayı 19503, 21 Eylül 1987 sayı 19589, 22 Eylül 1987 sayı 19582.

TABLO-7 1988 YILINDA LEASİNG'LE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEŞVİK BELGELİ
YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sıra No	Teşvik Belge No. Tar.	Yeri, Mür. Sah. Adresi	Yatırım Cinsi	Toplam Yatırım Mly. TL	Sabit Yatırım Mly. TL	Döviz Kul. Mly. TL	Tam kapasitede üreteceği mal ve hizmet	İst. Kişi	Tanıman Teşvik
228	20332 12/1/88	İst, Yapı Kredi Fin AO., İst.	Fin. Kir.	373	221	223	basım, basım san için kir mak. teçh	0	%30 Yİ %100 GM
34	20523 3/2/88	İst. Yapı Kredi Fin AO., İst.	Fin. Kir.	630	385	351	Örme, konfeksiyon	0	%30 Yİ %100 GM
313	20854 15/3/88	Ankara TMO Ank.	Fin. Kir.	220	20	0	Kiralık bilgi işlem mak.	0	
53	20756 7/3/88	İst. İkt. Fin. AŞ İst	Fin. Kir.	327	227	289	Gazlı meşrubat üretimi	0	%30Yİ %100GM
157	21087 8/4/88	İzmir İkt. Fin. AŞ. İst	Fin. Kir.	3200	1830	1500	99 koltuk SE 210 10R tipi karavelle yolcu uçağı	0	%30Yİ %100GM
228	22394 7/10/88	İst. Sabah Yay. AŞ. İst	Fin. Kir.	2925	1903	1020	Basın ve basım sanayi	10	%100GM
210	22752 22/11/88	İzmir İktisat Fin. AŞ İst.	Fin. Kir.	438	342	167	Ek 50 Yataklı Hast. kir. mak. teçh.	0	%30Yİ %100GM VRHİ %15 KKDP
41	21626 28/6/88	İst. İkt Fin AŞ İst	Fin. Kir.	382	270	191	Belediye	10	%30Yİ %100GM

Kaynak : RG. 15 Mayıs 1988 sayı 19815, 23 Haziran 1988 sayı 19851, 12 Kasım 1988 sayı 20083,
17 Ekim 1989 sayı 20315.

YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sıra No	Teşvik Belge No. Tar.	Yeri, Mür. Sah. Adresi	Yatırım Cinsi	Toplam Yatırım Mly. TL	Sabit Yatırım Mly. TL	Döviz Kul. Mly. TL	Tam kapasitede üreteceği mal ve hizmet	İst. Kişi	Tanınan Teşvik
216	23181 23/1/89	Ankara ODTÜ Rek. Ank.	Fin. Kir.	1090	862	414	Yüksek Okul Üniversite	0	%100 GM VRHİ
217	23183 26/1/89	Ankara İkt Fin Kir. AŞ Ank.	Fin. Kir.	3174	2500	1214	Yüksek Okul Üniversite	0	%100 GM VRHİ
265	25077 22/9/89	İstanbul Vakıf Fin. AŞ. İst.	Fin. Kir.	1724	1094	452	Continous form üretimi için kir. mal ith.	0	%100 GM

Kaynak : R.G. 17 Şubat 1989 Sayı 20083, 17 Ekim 1989 Sayı 20315.

TABLO-9 1990 YILINDA (Ocak-Haziran) LEASİNG'LE GERÇEKLEŞTİRİLEN TEŞVİK BELGELİ YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sıra No	Teşvik Belge No. Tar.	Yeri, Mür. Sah. Adresi	Yatırım Cinsi	Toplam Yatırım Mly. TL	Sabit Yatırım Mly. TL	Döviz Kul. Mly. TL	Tam kapasitede üreteceği mal ve hizmet	İst. Kişi	Tanınan Teşvik
260	27205 18/6/90	İst. Vakıf Fin Kir. AŞ	Fin. Kir.	760	520	161	Deri Sanayine kir. verilecek mak. teçh.	0	%30 Yİ %100 GM %25 MKH
277	27262 25/6/90	İst. Parsan Mak.Pa.AŞ İst.	Fin. Kir.	5008	5038	0	MV:2808'E Ek 2620 Ton/yıl ön ask ve dingil im.	138	%100 Yİ
278	27263 25/6/90	İst. Türk Kal. Ban. AŞ Ank	Fin. Kir.	6408	6408	2350	Otomotiv san. kir. verilecek mak. teçh.	0	%100 Yİ
307	27103 8/6/90	Siirt Mengerler A.Ş	Fin. Kir.	5281	5281	0	Kir. verilecek 10 ad. yerli oto.	30	%40Yİ %(KDV) TP
308	27170 14/6/90	Malatya Mengerler Fin AŞ	Fin. Kir.	5000	5000	0	Kir. verilecek 10 ad. yerli oto.	26	%40Yİ %(KDV) TP
311	27327 28/6/90	İst. Türk Kal. Bank. Ank.	Fin. Kir.	19442	19442	5375	Kir. verilecek 17685 Dwt'luk yük gemi. ith.	0	VRHİ
314	27171 14/6/90	Muğla/Marmaris Yapı Kredi Fin Kir. AŞ	Fin. Kir.	386	294	105	Top. 209 oda 418 yatak kir. veril. mak. teçh.	75	%100Yİ %100GM VRHİ %7 KKDP
189	27120 8/6/90	Kırklareli Lüleburgaz Vakıf Fin AŞ	Fin. Kir.	597	597	0	81 Ton/gün süt işleyecek süt mamülleri	30	%40Yİ %25TP %15KKDP
226	26940 23/5/90	Van Mengerler Fin. AŞ	Fin. Kir.	4300	4300	0	Kir. ver. 10 ad yerli otobüs 65000Kş/yıl	25	%40Yİ %(KDV) TP
227	26994 28/5/90	Ank. Mengerler Fin. AŞ.	Fin. Kir.	4000	4000	0	Kir. veri. 10 ad yerli otobüs	25	%30Yİ %(KDV) TP
TOPLAM				51182	50850	7991		354	

Kaynak : R.G. 30 Temmuz 1990 Sayı 20590, 28 Haziran 1990 Sayı 20567

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE EKONOMİK POLİTİKA ARACI OLARAK LEASİNG'İN ÖNEMİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

I. TÜRKİYE EKONOMİSİ AÇISINDAN LEASİNG'İN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. EKONOMİK POLİTİKA ARACI OLARAK ÖNEMİ

Leasing'in Türkiye açısından önemi, çoğu gelişmekte olan ülkelerde görüldüğü üzere iç tasarrufların yatırımlara destek olacak güçte olmayışı ve işletmelerin gerekli olan ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlüklerden ortaya çıkmaktadır.

Sermaye piyasasının henüz yeterli güçte olmayışı kıt fonlara ilave olarak ucuz para temin edebilmesindeki engeller artan yatırım taleplerini engelleyebilmektedir.

Leasing'in bu öneminin yanında orta ve uzun vadeli finansman aracı olarak önemini Dünya ekonomisindeki bazı gelişmelere değinerek de açıklamak mümkündür.

Bilindiği gibi, son yıllarda dünya ekonomisinde bloklaşmaya yönelik bir gelişme görülmektedir. Bunun en güncel örneği 1992'de gerçekleşecek olan Avrupa tek pazarıdır. Bu gelişmeler ışığında Türkiye'ye

amaçları ödemeler dengesi ve enflasyon hızının azaltılması olan, fakat zaman içinde yeniden yapılanma ve entegrasyon amaçlarının ağırlık kazanacağı yeni bir politika uygulamasına geçilmiştir. 1980 sonrası politikaların açıklanan ilkesini, önceki politikalara paralel olarak farklılıklarını sistematik olarak vurgulamak için aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz.

- 1.Uluslararası ekonomik ve finansal entegrasyon
- 2.Dış ticaretin ve ekonomideki payının artırılması
- 3.Sanayi ve dış ticaret politikalarında karşılaştırmalı üstünlük ilkesine yönelme
- 4.Piyasa mekanizması ve rekabetin teşviki, devgalation ve özelleştirme
- 5.Enflasyon hızının azaltılması ve şirket finans yapısı içinde öz kaynakların nispi payının artırılması
- 6.Ekonomide sağlıklı dış ödemeler dengesi ve dış borçlanma
- 7.Politik istikrar ve tutarlı bir politikanın izlenmesi şansı
- 7.Planlama anlayışında değişme

1980 sonrasında bu ilkeler çerçevesinde finans kesimini ilgilendiren çok önemli kuramsal düzenlemeler yapılmış çeşitli kanun, karar, tebliğler ile yeni kurumlar uygulamaya konmuştur⁵⁷. Öte yandan, ekonomideki yapısal değişiklikler nedeniyle piyasanın olumsuz koşulları yeni finansal hizmetlerin sunulmasına bir anlamda ortam hazırlanmıştır. İşte bütün bu hususlar gözönünde tutularak, leasing işlemlerinin genel hukuki yapısını belirleyen 3226 sayılı finansal kiralama kanunu 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Görünüşte bu kuramsal düzenlemelerinde

⁵⁷ Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması (Uyumla İlgili Sorunlar ve Öneriler), TÜSİAD Ya. No. TÜSİAD-T/89.4.127, İstanbul, 1989, S.I-II.

eksiklerinin olduğu hissedilmektedir. Ancak başarısının zaman içinde değerlendirilmesi gereği açıktır.

Bu kısa ve genel yaklaşım sonrasında finansal kiralamanın hedeflenen amaçlara ulaşmada diğer yandan uygulanan politikalar sonucu doğacak olumsuzlukların giderilmesinde bir araç olarak etkisinin olacağı kabul edilmelidir. Bu etkilerin başlıcaları aşağıda alt başlıklar halinde incelenmiştir.

B. EKONOMİK GELİŞMEYE KATKILARI

Burada leasing'in sağlayacağı yararlar ve uygulama sonuçları değerlendirilerek Türkiye açısından önemi ve gerekliliği detaylı olarak açıklanacaktır.

1. Finansman İhtiyacına Katkısı

Türkiye'de sermaye piyasası ekonominin büyüklüğü ve gelişmişlik düzeyine göre oldukça zayıftır. Bu durum TABLO-10'da görülmektedir⁵⁸.

Türkiye'de sermaye piyasasının toplam mali sistem içindeki payına bakıldığında oranın %25 civarlarında olduğu anlaşılmaktadır. Oysa aynı oran gelişmiş batılı ülkelerde %50 civarındadır. Aslında Türkiye'de %25 olarak belirtilen oran gerçeği tam olarak ifade etmemektedir. Bu oranın büyüklüğü çok büyük ölçüde kamu menkul kıymet ihracındaki aşırı büyümeden kaynaklanmaktadır. Nitekim sermaye piyasasının gerçek unsuru olan özel sektör menkul kıymetlerinin oranı %1-2 gibi son derece

⁵⁸ Torgan ÜNAL ve Diğerleri, Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri, İTO. Ya. No. 1990-10, İstanbul, 1990, s.125

düşüktür.

TABLO - 10

KAMU VE ÖZEL SEKTÖR MENKUL DEĞERLERİNİN GSMH İÇİNDEKİ PAYLARI

(%)

YILLAR	TOPLAM KAMU MENKUL DEĞERLERİ	TOPLAM ÖZEL SEKTÖR	TOPLAM SERMAYE PİYASASI*	GSMH Milyar TL
1981	4.53	1.69	6.57	6.553.6
1982	3.86	2.61	6.47	8.735.0
1983	3.54	2.53	6.07	11.551.9
1984	4.76	2.20	6.96	18.374.8
1985	6.00	2.12	8.13	27.789.4
1986	6.87	2.16	9.03	39.309.6
1987	9.18	2.62	11.80	58.390.6
1988	8.26	2.64	10.92	100.154.3
1989 ⁽¹⁾	7.96	2.50	10.47	163.818.1 ⁽²⁾

* Menkul Kıymetler Yatırım Fonu katılma belgeleri ihraçları dahil edilmiştir.

(1) Eylül 1989 itibarıyla

(2) DİE, Eylül 1989 tarihli

Kaynak: İTO

Orta ve uzun vadeli fon ihtiyacını karşılama görevini yerine getiren sermaye piyasasının yeterince gelişmemesinin ana sebepleri arasında bulunan "arz edilen menkul kıymetlerin yetersizliğidir"⁵⁹.

Diğer yandan "Devlet bütçe açığının önemli bir kısmını sermaye piyasasına girerek iç borçlanma yoluyla kapamaktadır"⁶⁰. Bu nedenle

⁵⁹ Tansu ÇİLLER, Murat ÇİZAKÇA, Türk Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri, İSO Araştırma Dairesi Ya. No. 1989/7, İstanbul, 1989, s.96.

⁶⁰ Rahmi KOÇ, "1989 Yılı Genel Ekonomik Değerlendirmesi", Türkiye İktisat Dergisi (Aralık/1989) S.6, s.46.

sermaye piyasasının gerçek unsuru olan özel sektörün sermaye piyasalarından kullanacağı fonlar daralmaktadır. Anlaşılacağı gibi, "kamu kesiminin iç borçlanma politikası, Türkiye'de finansman sorununu en etkili biçimde çözmesi beklenen sermaye piyasasına önemli darbe indirmektedir⁶¹. Bu durum daha detaylı olarak incelendiğinde, ihraç edilen menkul değerler içinde kamunun payı 1980'ler başında %80 oranında gerçekleşmiş ve 1983 yılına kadar bu pay ağır bir tempoda artmıştır. 1983 yılından sonra durum süratle değişmiş 1986'da yaklaşık kamunun payı %94'lere fırlamıştır. Bu durum TABLO-11'de verilmiştir⁶².

TABLO-11

İHRAÇ EDİLEN MENKUL DEĞERLER KAMU/ÖZEL KESİM PAYLARI (%)

	<u>1984</u>	<u>1985</u>	<u>1986</u>
Kamu kesimi	93.15	96.08	93.87
Özel kesim	6.85	3.92	6.13
Toplam	100.00	100.00	100.00

Kaynak: Merkez Bankası yıllık raporu, 1986

"Bir ülkede sermaye piyasasının %90'ından fazlası kamu kontrolü altında ise bu piyasanın bırakın gelişmesini özel sektörün finansman sorununu çözmesi beklenemez"⁶³.

Diğer yandan orta ve uzun vadeli finansman sorununa çözüm olabilecek sermaye piyasasının gelişmesini etkileyen diğer bir nedende 1980 sonrası uygulanan yüksek faiz politikasıdır. Yüksek faiz politikası nedeniyle sermaye piyasasına arz edilen menkul kıymetlere olan talep gerilemiş ve sermaye piyasasının gelişmesini etkilemiştir. Sonuçta

⁶¹ ÜNAL ve Diğerleri, s.93

⁶² ÇİLLER-ÇİZAKÇA, s.106'dan, Merkez Bankası Yıllık Raporu, 1986.

⁶³ ÜNAL ve Diğerleri, s.93

bankalarla rekabet edebilecek kurumların geliŒeceđine giderek zayıfladığı söylenebilir. Sermaye piyasasının gelişimini etkileyen yukarıdaki nedenlerin yanında çeşitli yasal eksiklikler orta ve uzun vadeli fon kaynağı olarak bankaların önemini arttırmıştır.

Bankacılık sisteminde yatırım ve kalkınma bankası olarak uzmanlaşmış bankalar mevcuttur. Ancak bu bankalar mevduat kabul edemedikleri için çoğunlukla dış kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle fon sağlama kapasiteleri sınırlı bulunmaktadır. Bu durumda ticari bankalar orta ve uzun vadeli kaynak temini açısından büyük bir önem kazanmışlardır. 1980'li yıllarda enflasyon yüksekliği sonucu doğan belirsizlikler nedeniyle ileriye yönelik tahmin yapmak güçleşmiştir.

Enflasyon üzerinde belirlenen faiz oranları talebi kısarak piyasada durgunluk yaratmış ve bunun yanında kredi faizlerinde yüksek seviyelerde belirlenmesine sebep olmuştur. Bu gibi nedenlerle yatırımcılar ve bankalar açısından orta ve uzun vadeli kredilerin çekiciliği büyük ölçüde azalmıştır. Bunun sonucu olarak ticaret bankaları kaynaklarını kısa vadeli kredilere tahsis etmeyi tercih etmişlerdir⁶⁴.

Bu çerçevede Türkiye'de orta ve uzun vadeli fon piyasasındaki sorunun çözümüne yönelik araçlardan biri olarak finansal kiralama uygulaması son yıllarda gündeme gelmiş olup konuyla ilgili esasları düzenlemek üzere "10 Haziran 1985" tarihinde 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu çıkarılmış ve 28 Haziran 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de finansal kiralama yönteminin işlerlik kazanmasının ülke ekonomisine önemli katkıları olacaktır. Bu katkıların başında bir çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de eksikliği duyulan orta ve uzun vadeli finansman imkanı sağlanması olmaktadır.

⁶⁴ VARLIK ve Diğerleri, s.43

Türkiye'de kısa bir uygulaması olan leasing'in diğer ülkelerdeki uygulamaları karşısında orta ve uzun vadeli finansman yöntemi olarak payının düşük olmasına rağmen, bu yolla kanunun uygulamaya geçtiğinden günümüze kadar yurt dışından 590.208.362 dolar, yurt içinden ise 447.534.500 milyon TL'lik finansman imkanı sağlanmıştır.

2. Yatırımlara Katkısı

Burada özel kesim sabit sermaye yatırımlarında leasing'in katkısı yıllar itibariyle ve alt sektör bazındaki dağılımları incelenecektir.

TABLO-12'de özel sabit sermaye yatırımları yıllar itibariyle ve sektörel dağılımı verilmiştir⁶⁵. Daha öncede belirtildiği gibi 1987 yılında yurt içi şirketlerce gerçekleştirilen leasing'li yatırımlar 1987 yılında toplam 7.780.8 milyon TL., 1988 yılında 96.354.6 milyon TL, 1989 (31.11.1989) yılında ise 343.399.1 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamların özel kesim sabit sermaye yatırımları toplamı içindeki payı 1987 yılında %0.1, 1988 yılında %0.8, 1989 da ise %0.16 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında 1987-1989 yılları arasında leasin'li yatırımların toplam özel kesim sabit sermaye yatırımları içindeki payının yıllar itibariyle artış gösterdiği ve bu oranların 1989 yılında bir önceki yıla göre 2 kat olduğu görülmektedir.

Bütün bunların sonrasında, Türk ekonomisindeki yeni bir yöntem olan leasing'i kabul görmüş ve ekonomide payında artış görülmüştür. İlerki yıllarda bu payın daha da artacağını söylemek yanılgı olmayacaktır.

---

⁶⁵ 1990 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi , s.19.

TABLO-12

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI(ÖZEL)

(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1984	1985	1986	1987	1988	1989(1)
Tarım	178.7	209.8	257.2	444.6	680.9	826.4
Madencilik	18.8	33.3	51.4	99.5	179.1	287.7
İmalat	510.6	766.5	1,271.4	1,721.7	2,974.6	4,411.2
Enerji	10.6	13.6	48.0	63.2	173.7	217.1
Ulaştırma-Haberleşme	270.7	415.3	560.1	831.5	1,341.8	2,011.1
Turizm	19.6	51.0	115.0	244.3	607.8	1,388.6
Konut	427.2	712.1	1,355.5	2,857.0	6,140.6	11,031.1
Eğitim	3.0	8.7	16.4	29.6	54.7	125.5
Sağlık	3.3	11.4	23.4	37.7	55.9	130.4
Diğer	67.7	104.0	157.9	241.6	446.6	758.6
Toplam	1,510.2	2,325.7	3,856.3	6,570.7	12,655.7	21,187.7

Bilindiği gibi leasing, klasik finans yöntemlerine alternatif bir finansman aracıdır. Bu bağlamda akla eğer bu yöntem Türkiye'de mevcut olmasaydı yatırımlar hangi yöntemle gerçekleştirilecekti sorusu gelecekti.

Leasing genelde banka kredisinin bir alternatifidir. Bu varsayımla leasing yöntemi Türkiye'de olmasaydı ekonomik konjktür çerçevesinde ilgili birimler bankalara başvuracaklardı. Tabiki yapacakları işlemlerin kendilerinin yapmış oldukları kâr-zarar veya fayda maliyet analizinin lehlerine olabilecek şekilde tesbit edilene kadardır.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, leasing'le sistemde yeni bir kaynak yaratılmış ve ekonomiye toplam 447.534.5 milyon TL'lik yatırım imkanı sağlanmıştır.

a. Katkıların Sektörel Dağılımı

Leasing'li yatırımların özel kesim yatırımları içindeki sektörel dağılımı aşağıda alt sektörler bazında incelenecektir.

1987 yılında ulaştırma-haberleşme alt sektörüne leasing yöntemiyle yapılan yatırımlar 52.148 milyon TL, 1988 yılında 73.202.3 milyon TL, 1989 yılında 324.173.9 milyon TL olarak gerçekleşmiş, ulaştırma-haberleşme ye yapılan özel kesim sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1987 yılında %62, 1988'de bu oran %54, 1989 yılında ise %0161 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında bir önceki yıla bu sektörde %14 azalma görülürken, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %298 artış görülmüştür.

1987 yılında tekstil basın ve diğer imalat makinalarına yapılan leasing'li yatırımlar 1178.3 milyon TL, 1988 yılında 10.843.7 milyon TL, 1989 yılında ise 17.837.9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Bu sektöre yapılan özel kesim sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1987 yılında %0.1, 1988'de %0.7, 1989'da ise %0.4 olarak tesbit edilmiştir. 1988 yılında bir önceki yıla göre %700 artış, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %57 azalma görülmüştür.

1987 yılında leasing'le yapılan tıbbi cihaz yatırımları 531.8 milyon TL, 1988'de 2.198.5 milyon TL, 1989'da ise 1.387.2 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu sektöre yapılan özel kesim sabit sermaye yatırımları içindeki payı 1987'de %022, 1988'de %039, 1989'da ise %011 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında bir önceki yıla göre %77 artış, 1989 yılında ise bir önceki yıla göre %72 azalış görülmüştür.

Bu detaylı bilgiler sonrasında Türkiye'de leasing sisteminin uygulamaya geçtiği yıldan günümüze kadar leasing yoluyla gerçekleşen

işlemlerin özel kesim sabit sermaye yatırımları içindeki payında yıllar itibariyle önemli artışlar olduğu görülmektedir. Ayrıca ilerleyen yıllarda bu payın daha da artacağı söylenebilir.

3. Teknolojik Gelişim ve Yenilenmeye Katkısı

Leasing'in Türkiye ekonomisine sağlayacağı en önemli yararlarından bir diğeri ise yeni teknolojilerin ülkeye transfer edilebilmesine imkan vermesidir.

Türkiye için büyük bir öneme sahip olan ihracat artışının sürekliliği için yeni yatırımların ileri teknolojiye dayandırılması, bu arada mevcut sanayi yapısında bu yönde gelişmesi açısından Leasing'in önemli katkıları olabilmektedir. Kanunun yürürlüğe girdiği yıldan bu güne kadar toplam 590.208.362 dolarlık yurt dışından ileri teknolojiye dayalı yatırım imkanı sağlanmıştır. Büyük finansman ihtiyacı gerektiren yatırımların bu yöntemle sahip olunması, iç ve dış dünyadaki teknolojik gelişmelerin takip edilmesine ve yatırımların ileri teknolojiye dayandırılmasına imkan sağlamaktadır.

4. Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi

Türkiye'de mevcut 3226 sayılı finansal kiralama kanunu ve ilgili yönetmelikleri sadece yurt dışından Türkiye'ye yapılacak kiralama işlemlerini kapsayacak şekilde düzenlenmiş daha sonra Türkiye'den yurt dışına yapılacak finansal kiralama işlemlerine ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Bu uygulama 10.12.1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak çok yeni olması nedeniyle işlem henüz olmamıştır.

Uluslararası kiralama yoluyla finansman sağlama açısından İslam ülkeleri önemli bir potansiyel olarak değerlendirilmelidir. İslam bankaları içinde kredi, faizin söz konusu olmadığı bir finansman olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, İslam ülkeleriyle finansal kiralama şirketleri kurulması veya çeşitli kiralama faaliyetleri için finans sağlanması yoluyla önemli miktarlarda dış kaynak elde edilebilir. Diğer yandan, Türkiye'nin ihracatının büyük bir potansiyel oluşturan Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki bazı ülkelerin büyük miktarlarda ödeme zorlukları içinde bulunmaları nedeniyle finansal kiralama geleneksel finans sağlama yöntemlerine alternatif bir çözüm olarak düşünülebilir. Konu üzerinde çalışıp, gerekli düzenlemeler geliştirilip, yurt dışına finansal kiralama yapılması, yeni pazarlara kavuşma ve satış yoluyla girmekte güçlük çekilen belirli pazarlardaki ihracat, gelir ve pazar payımıza artırıcı yönde etkili olacaktır.

Ayrıca ülkede üretilen malların yurt dışına finansal kiralama tekniği ile ihraç edilmesinde öncelikle iddialı olunan sektörlerin düşünülmesine özen gösterilmelidir.

Ihracata yönelik sanayileşmenin geliştiği, kalkınmada yatırım fonu olarak kullanılan döviz ihtiyacının arttığı dönemde hem yurt dışından Türkiye'ye hem de Türkiye'den yurt dışına yapılacak finansal kiralama ayrı bir öneme sahiptir.

Bu yaklaşımdan sonra, kiralama yoluyla yurt dışından kredi sağlamak mümkündür. Yurt içindeki yabancı sanayili finansal kiralama şirketleri veya bunların kuracağı ortaklıklardan yapılan kiralamaların çoğunluğu, yurt dışındaki şirketlerden yapılacak kiralamaların ise tamamı dış kredi niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Halen Türkiye'nin dış kredi

ihtiyaçlarının çok büyük olduğu söylenebilir. Finansal kiralama, bu konuda ek kredi imkanları sağlayabileceği gibi yeni bir borçlanma seçeneği oluşturacağından, Türkiye açısından hareket esnekliği sağlayan bir unsur olabilmektedir.

Leasing yöntemiyle, herhangi bir yatırım için gerekli makine ve teçhizatın doğrudan yurt dışından kiralanması veya yurt içindeki bir leasing şirketinin dışarıdan sağlayacağı bir krediyle bu makine ve teçhizatı satın alıp yatırımcıya kiralanması durumunda hem yatırım için kaynak sağlanmış olmakta ve yatırım için gerekli olan ithalat tümüyle dış krediyle yapıldığından kısa dönemde dış ticaret dengesinde olumsuz bir etki görülmemekte, hem de yatırımlar gerçek kaynaklarla finanse edildiğinden enflasyonist bir baskı ortaya çıkmamaktadır. Dış kaynaklarla finanse edilen leasing işlemleri sonunda ortaya çıkacak olan döviz cinsinden ve yapılması gereken kira ödemeleri ile kredi geri ödemeleri ise belli bir döneme yayılacağından, bu kanaldan gerçekleşmiş döviz çıkışlarının ödemeler dengesi üzerindeki etkisi sınırlı olacaktır. Ayrıca yatırımın ihracata dönük olması durumunda kira veya kredi geri ödemeleri yoluyla ortaya çıkacak döviz giderleride telafi edilecektir⁶⁶.

Yukarıdaki genel yaklaşım sonrasında yurt dışından yurt içine yapılan ve genel bir ifade ile Cross-Border leasing 3226 sayılı finansal kiralama kanunu hükümleri karşısındaki durumları değerlendirilerek gerek sektörel ve gerekse ekonomik etkenler göz önünde tutularak, genel prensip olarak, değeri çok yüksek olan araçlar ile ileri teknoloji kapsamında değerlendirilen makina ve teçhizatların bu yolla Türkiye'ye getirilmesi esası benimsenmiştir. Daha önceki kısımda verilen yurt

⁶⁶ VARLIK ve Diğerleri, s.42

dışından gerçekleştirilen kiralama işlemlerini gösterir TABLO-4'den yararlanıldığında bu yolla 1986 yılında 3.367.964 dolar, 1987'de 38.723.464 dolar, 1988'de 425.062.691 dolar, 1989'da 125.054.243 dolarlık dış kredi sağlanmıştır.

Leasing yoluyla yatırım için gerekli makina ve teçhizatın doğrudan yurt dışından kiralanması nedeniyle yatırım için kaynak sağlanmış ve yatırım için gerekli ithalat tümüyle dış kredi ile yapıldığından kısa dönemde dış ticaret dengesinde olumlu bir etki görülmüştür.

Türkiye'de leasing uygulamasının yeni olması nedeniyle son yıllardaki dış ticaret üzerinde kısa dönemde sınırlı da olsa olumsuz etkilerin olmadığı aşağıdaki gibi açıklanabilir.

Genel olarak 1980 yılında uygulamaya konulan ekonomik politikalarla birlikte dış ekonomik ilişkiler açısından önemli gelişmeler gerçekleşmiştir. İthalat ve ihracatta görülen artışlar dolayısıyla dışa açılma devam etmiş, ihracatta gerileme olmasına karşın, ithalattaki artış dış ticaret açığının genişlemesine yol açmıştır. Konumuzla ilgili olarak leasing uygulamaya girdiği yıllardakidurum TABLO-13'de verilmiştir⁶⁷.

Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanan istatistiklerden yararlanarak ulaşılan sonuçlara göre 1986 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı 0.67, dış ticaret açığı 3.7 milyon dolar, 1987'de ihracatın ithalatı karşılama oranı 0.72, dış ticaret açığı 3.9 milyon dolar, 1988'de ihracatın ithalatı karşılama oranı 0.81, dış ticaret açığı 2.6 milyon dolar, 1989'da (Ocak-Eylül döneminde) ihracatın ithalatı karşılama oranı 0.71, dış ticaret açığı 3.1 milyon dolardır.

Burada açıklanmak istenen; yurt dışı kiralama (Cross-Border leasing) ile gerçekleştirilen yatırımların leasing'in alternatifi olan

⁶⁷ İktisadi Rapor 1990, TOBB Yayın No.Genel 165, Ar-Ge 73, Ankara, 1990.

(geleneksel finans sağlama yöntemleri) diğer yöntemlerle yatırımların gerçekleşmesi durumunda dış ticaret üzerindeki etkilerinin farklılığının vurgulanmasıdır.

TABLO-13

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Milyon dolar)

<u>YIL</u>	<u>İHRACAT</u>	<u>İTHALAT</u>	<u>DIŞ TİCARET AÇIĞI</u>
1986	7.456.7	11.199.0	-3.742.3
1987	10.190.0	14.157.8	-3.967.8
1988	11.662.1	14.339.7	-2.677.6
1989 (OCAK-EYLÜL)	7.953.6	11.117.2	-3.163.6

Kaynak: TOBB yıllık raporu, 1990

TABLO-14

VARSAYIMA DAYALI DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Milyon dolar)

<u>YIL</u>	<u>İHRACAT</u>	<u>İTHALAT</u>	<u>DIŞ TİCARET AÇIĞI</u>
1986	7.456.7	11.202.4	-3.745.7
1987	10.190.0	14.194.5	-4.004.5
1988	11.662.1	14.764.8	-3.102.7
1989 (OCAK-EYLÜL)	7.953.6	11.242.3	-3.288.7

Yukarıdaki belirtilen varsayımaya dayanılarak düzenlenen TABLO-13 ve TABLO-14'ün karşılaştırılmasında, 1986 yılında dış ticaret açığının 3.4 milyon dolar, 1987 yılında dış ticaret açığının 36.7 milyon dolar, 1988 yılında dış ticaret açığının 425.1 milyon dolar, 1989 (Ocak-Eylül dönemi) yılında dış ticaret açığının 125.1 milyon dolar daha fazla olacağı ortaya çıkmıştır.

İlgili yatırımların leasing yolu ile sağlanması durumunda hem yatırım için kaynak sağlanmış olmakta yatırım için gerekli olan ithalat bütünüyle dış kredi ile yapıldığında yurt içinden kredi sağlamak ve özkaynak kullanarak yapılan yatırımlar nedeniyle dış ticaret üzerinde görülen olumsuz etki, kiralama yolu ile yapıldığında, kısa dönemde bu etki görülmemektedir.

Burada şunu belirtmek gerekir. Türkiye'ye yurtdışı kiralama (Cross-Border leasing) yöntemi ile sağlanan yatırımlar için sözleşme süresi sonunda leasin'e konu olan malların, kesin ithalinin yapılması halinde (sözleşmede satınalma hakkı bulunduğu takdirde) dış ticaret üzerinde uzun dönemde olumsuz etkisi olacaktır. Ancak sistemin daha önce değinilen olumlu etkileri nedeniyle sağlanacak fayda açısından gerekliliği unutulmamalıdır.

5. Diğer Fonksiyonları

Leasing uygulamasının bankacılık sistemini ek gelir imkanı yaratması, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapılarının korunması ve Türkiye'nin pek çok nedenlere bağlı olarak açıklanabilecek enflasyon sorununun olması nedeniyle, bu sorunlardan kurtulmak için gerekli olan kıt kaynaklarla üretim ve istihdamı genişletmek için verimliliği yükseltmek başka bir deyişle Türkiye açısından hayati bir önem taşıyan verimlilik artışının sağlanması ve daha önce belirtilen pek çok konuda bu sistemin fonksiyonel öneminin olduğu bilinmektedir.

Aşağıda Türkiye açısından değerlendirilmesi yapılacak ve önerilerde bulunulacaktır.

a. Bankacılık Sistemine Ek Gelir Yaratmak

Finansal kiralama işlemleri son derece geniş teknik bilgi ve ihtisas gerektirdiği ve Türkiye açısından çok yeni ve yabancı bir konu olduğu düşünülmüşse özellikle mevduat bankalarının finansal kiralama işlemleri yapmaları sakıncalı görülmektedir. En gelişmiş şekliyle uygulamanın bulunduğu ABD ve Japonya'da mevduat bankaları finansal kiralama işlemleri yapmamaktadır. Bankalar genellikle bu şirketlere ortak olma yolunu seçmekte ve bu şirketlere kredi açmaktadır. Böylece ortak olunan şirketlere bankalar kredi kullandırabilmektedir.

28.6.1985 tarihli resmi gazetede düzenlenen kiralama yasasıyla ticari bankaların kiralama konusunda direkt olarak çalışma yapamayacakları, ancak bir leasing şirketi kurmalarına imkan tanımaktadır.

Kiralama işlemleri bankalara ek gelir yaratma imkanı vermektedir. Yur dışından yapılacak kiralamalarda kira bedelleriyle süre sonunda malın satışı halinde bedellerinin bankanın kendi kaynaklarından transfer edebilmesi bankalara döviz satma potansiyeli yaratmaktadır. Bankalar açısından leasing'in yaratmış olduğu bir diğer gelir potansiyeli teminat mektuplarından oluşmaktadır. Leasing işlemiyle ilgili olarak bankalar kiralama şirketlerine kiracı tarafından her ay kira bedellerinin ödenmesi konusunda ve sözleşme sonunda kiralanan değerlerin devredilmesi yönünde teminat mektubu verir. Ayrıca, gümrüklere hitaben yurt dışından kiralanan malların gümrük vergi resim ve harçlarının teminata bağlanması bankalara ayrı bir teminat mektubu portföyü oluşturmaktadır⁶⁸.

b. Kamunun Etkinliğinin Azaltılmasını Sağlamak

Daha önceki açıklamalardan da anlaşılabilceği üzere Türkiye'nin finans sorunu vardır. Bunun pek çok nedenlerinin olması yanında ona nedenin devletin kaynak kullanımında yarattığı (kalabalıklaşma) (crowding-out) olduğu bilinmektedir. "Kalabalıklaşma sorununun çözümü devletin küçülmesinde yatmaktadır".

Devletin küçülmesini, makro politika değişikliği ve bazı boyutlarıyla oluşturmak mümkündür. Kitlelerin özelleştirilmesi kamu kesiminin küçülmesi açısından yararlı olacak ve düşünülen kamu kesimi küçülmesi ilkesine katkıda bulunacaktır.

Birinci bölümde tanımı verilen ve detaylı olarak üzerinde durulan finansal kiralama yönteminin, Türkiye açısından önemi ise kitlerin kiralanarak verimliliği artırma, serbest piyasa ekonomisini geliştirme ve yukarıda belirtilen kamu sektörünün sınırlandırılmasında önemli bir etken olacaktır.

"İstikrar programı olarak sunulan 24 Ocak 1980 kararları ile KİT'lerin serbest piyasa ilkelerine göre çalışmaları amaçlanırken hukuki düzenlemelerde yapılmıştır.

Ayrıca tasarrufları teşvik ve kamu yatırımlarının hızlandırılması hakkındaki 2983 sayılı yasa ile getirilen işletme hakkı devride, KİT'lerin tesislerini belirli sürelerde gerçek ve tüzel kişilere kiralanması sistemidir. Buradan anlaşılacağı üzere mülkiyet hakkı saklı kalmaktadır.

Burada akla gelen soru hangi KİT'ler özelleştirme benzeri faaliyet olarak nitelendirilen finansal kiralama yöntemi uygulanabilecektir. Bu

⁶⁸ Sultan ÖZEL, "Yeni Bir Yatırım ve Finansman Yöntemi: Leasing, Dünya Gazetesi (11 Şubat 1988), S.10573-2191, s.4.

konuda MORGAN BANK'ın özelleştirme ana planına göre KİT'ler satılabilme önceliğine göre I, II ve III derecede öncelikli olarak genel bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Mevcut şekliyle satışın zor olacağı şirketler için kiralama şeklindeki özelleştirme alternatifleri araştırılmalı ve uygulanmalıdır. MORGAN BANK'ın raporunda kiralama yöntemiyle özelleştirme imkanı olan şirketler belirtilmiştir⁶⁹.

KİT'lerin hemen hemen hepsi ithalat koruması veya diğer başka formlarda devlet desteği olmaksızın kârlı olma ihtimalleri çok düşük olan teşebbüslerdir. Eğer alıcılar korumanın devam edeceğine inanırlarsa kiralama yönteminin uygulanması mümkündür. Yukarıda sayılanlar, esas olarak özel yatırımcılara cazip gelmeyecek kamu hizmeti şirketleridir. Bununla beraber özelleştirme yöntemlerinden kiralama seçeneği mümkün olabilir.

Özelleştirmenin amaca ulaşabilmesinde, üzerinde önemle durulması gereken konulardan biriside KİT'lerin kiralanması yoluyla elde edilen gelirin kamuya aktarılmayıp özel kesime devredilmesi son derece önemlidir. Gelişmiş mali piyasadaki kurumların kurulmasında ve işlerlik kazanmasında bu kaynaklar etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Ayrıca özel kuruluş ve devlet kurumlarında atıl kapasitesi olan makina ve teçhizat finansal kiralama tekniği ile değerlendirilme olanağı yüksektir.

Diğer yandan özel kesim için rasyonellik sağlayan araçların kamuda da kullanılması doğaldır. Özellikle kamu finansman açıklarının büyük boyutlara ulaştığı dönemlerde bazı malların kamuya finansal kiralama yöntemi ile edindirilmesinin bu malların doğrudan satın

⁶⁹ CEVİZOĞLU, s.87-92.

alınmasına oranla daha akılcı bir yol olacağı düşünülebilir⁷⁰.

c. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Korunmasını Sağlamak

Türkiye'de halen "ölçek ekonomileri" hakim bir durumdadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak 1980 sonrası uygulanan ekonomik politikalar karşısında küçük ve orta boy firmaların yalnız bırakılmaları bir yana destekler daha çok büyük firmalara ve özellikle büyük dış ticaret firmalarına verilmiştir. Bu ve buna benzer durumlar karşısında küçük ve orta boy firmaların yapısı giderek önemli bir ölçüde bozulmuştur.

Bu durumun nedenlerine çalışmanın amacından uzaklaşmadan genel bir çerçeveden bakılabilir.

Küçük ve orta boy firmalar genel bir eğilim olarak yatırım harcamalarında sürekli olarak değilde belli aralıklarla bulunmaktadırlar. Belli aralıklarla yapılan bu harcamalar karşısında gerekli olan kaynağın o anda sağlanamaması, başka bir deyişle yatırım ile finansman planının süre itibariyle birbirine denk düşmemesi bu firmaların yatırım harcamalarını azaltmaktadır⁷¹.

Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye'de mevduat faizlerinin enflasyonun üzerinde belirlenmesine gayret gösterilmiştir. Günümüzde oldukça yüksek bir seviyede belirlenen banka mevduat faizi, talebi kısarak piyasada durgunluk yaratması yanında kredi faizlerinin daha da yükselmesine neden olmuştur. Bu uygulamalar sonrasında küçük ve orta boy firmaların kendi özkaynaklarının yetersizliği, sermaye piyasasının

⁷⁰ Türkiye'de Finansal Kiralama Leasing (Esaslar ve Uygulama), İAV Seminer, Ya. No. 1989/77, İstanbul, 1989, s.91

⁷¹ Atila BAĞRIAÇIK, Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar (Dünyada ve Türkiye'de), Dünya Ya. No. 44, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s.20

yeterince yararlanamamaları, banka kredisinden yararlanma konusunda da gerekli teminatları veremedikleri için kaynak bulmalarının sınırlı olduğu bilinmektedir.

Küçük ve orta boy firmaların sorunlarının çözümüne yönelik yapılacak yasal düzenlemeler yanında finansal kiralama kanununda tanımlanan yatırım mallarına ihtiyaç duyan müteşebbislere bir sözleşme çerçevesinde kiralanmasını içeren orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemi olan leasing'in sağladığı avantajlar gözönüne alındığında bu firmaların kendi yapılarından kaynaklanan sorunların çözümünde yardımcı olması yanında ülke ekonomisine olan katkılarındaki önemli boyutlara ulaşmasına yol açacağı kabul edilebilir.

II. LEASING'IN GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye'de leasing uygulamasında pek çok nedenlere bağlı olarak, ülke için yeni bir finansman yöntemi olması nedeniyle, oldukça kısa sayılabilecek uygulaması sonucunda görülebilen yapısal, mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar vardır. Bu kısımda genel hatlarıyla karşılaşılan sorunlar tesbit edilmiş ve çözüm önerileri getirilmiştir.

A. YAPISAL SORUNLARA YÖNELİK ÖNERİLER

Türkiye'de finansal kiralama işlemlerini yasal olarak tanıyan 3226 sayılı finansal kiralama kanununun kabul edilmesinden bu yana yapılan finansal kiralama işlemleri Türkiye'de toplam yatırımlar içindeki leasing

ile yapılan yatırımların payı, yıllık olarak %1'in altında olduğu görülmüştür. TABLO 15'de incelendiğinde Türkiye'deki bu oranın, diğer ülkelere göre çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir.

TABLO 15
ÇEŞİTLİ ÜLKELERDEKİ LEASING'LI YATIRIMLARIN PAYI (Yıl 1986)

Finlandiya	%35.9
A.B.D.	%30
İngiltere	%18.3
İtalya	%18.0
İsveç	%16.5
İspanya	%6.7
Fransa	%5.2
Türkiye	%1

Kaynak: Finans Dünyası Ocak 1990.

Türkiye'de finansal kiralama işlemlerinin çok düşük düzeyde kalması gerek arz gerekse talep yönünden bir kaç nedene bağlı olarak açıklanabilir.

1. Talep Yönünden

Leasing ile yatırım talebi, ülkenin yatırım talebine yatırımcılardaki bu yeni finansman tekniği konusundaki bilgi düzeyi ve halen egemen olan mülkiyet-kâr kavramı ile ilişkilendirilerek incelenebilir.

a. Genel Talep Düzeyi

Leasing özünde bir yatırım talebidir, ve ekonomideki yatırım talebi ile doğru orantılıdır.⁷²

Türkiye'de 1980 yılından itibaren uygulanmaya başlanan ekonomik politikanın kaynak oluşturulması ve tahsisi açısından iki ana unsuru, pozitif faiz politikası ve yatırımların gerçek kaynaklarla finansmanıdır. Bu çerçevede pozitif faiz politikası, alınan tedbirlere rağmen belli bir düzeyin altına indirilemeyen enflasyonunda etkisiyle finansman maliyetlerinin hızla yükselmesine ve işletmelerin kısa vadeli fon taleplerinin artmasına yol açmıştır. Uygulanan pozitif faiz politikasına rağmen temelde kişi başına gelire bağımlı olarak iç tasarruflar hızlı bir ekonomik büyüme sürecine geçilebilmesi için gerekli düzeye çıkarılmamakta, bu da yatırımların canlandırılmasına imkan vermemektedir.⁷³

Bu nedenle uygulanan ekonomik model dahilinde yabancı sermaye ve dış krediler önemli birer kaynak olarak ağırlık kazanmıştır.

Genel yatırım talebinin Türkiye ekonomisinde daralması leasinge olması gereken talebide olumsuz yönde etkilemiştir.

b. Mülkiyet-Kâr İlkesinin Üstünlüğü

Finansal kiralamaya diğer finansman araçlarına göre farklı kılan en temel özellik söz konusu yatırım malının mülkiyetinin kiralama dönemi boyunca kullanıcı yatırımcı (leasing alan) da değil, kiralayan şirket

⁷² Kemal KASAROĞLU, "Finansal Kiralama Modeli: Leasing", FİNANS DÜNYASI DERGİSİ (Ocak 1990), s. 79.

⁷³ VARLIK ve Diğerleri, s. 42.

(leasing veren) de olmasıdır. Bu özellik yatırımcılarda psikolojik bir etki yaratmakta, yatırımcı kullanım verimlilik-kâr ilkesinden değil, mülkiyet-kâr ilkesinden daha fazla emniyet duymaktadır. Ancak ilerleyen yıllarda bu düşünceden uzaklaşıldıkça, yani girişimciler verimlilik ve kârın mülkiyete sahip olmakta değil daha çok kullanımdan kaynaklandığı düşüncesi benimsedikçe finansal kiralamaya olan talep daha da artacaktır.

c. Yatırımcılarda Bilgi Eksikliği

Diğer bir yandan finansal kiralama mevzuatı bilindiği gibi tabandan gelen bir talep üzerine hazırlanmamıştır. Doğrudan doğruya hükümetçe hazırlanarak yatırımcıların karşısına yeni bir finansman modeli olarak sunulmuştur. Bu nedenle yatırımcılarda tecrübe ve bilgi eksikliği bulunmaktadır. Bu konuda yapılacak seminerler ve toplantıların yatırımcılarda bilgi birikimleri sağlaması yönünden çok büyük katkıların olacağı şüphesizdir.

d. Diğer Nedenler

Sınır ötesi kiralama işlemlerinde kanun yürürlüğe girdiği zaman ve diğer takip eden yıllarda sağlanan vergi avantajları sınır ötesi kiralama işlemlerine büyük bir hız kazandırmıştır. Ancak son yılda hükümet yurt içi kiralamayı teşvik etmek için sınır ötesi kiralamaya zorluklar getirmiştir.⁷⁴

Bu durum Jaha önce incelenen mevcut durum analizi başlıklı

⁷⁴ KASAROĞLU, s. 79.

konudaki tabloların incelenmesinden sınır ötesi kiralama işlemlerinin ihmal edildiği ve hacminde bir daralma olduğu görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri de Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca alınmış prensip kararlarından oluşmaktadır. Bu kararlardan bir tanesi değeri çok yüksek olan ve yurt içindeki leasing firmalarının satın almasının imkansız olduğu veya bütün fonların buraya aktaracak şekilde gelişen veya büyüyen yatırım için cross-border işlemlerini açmaktadır. Bu mallar genellikle uçak ve gemilerdir. Bütün dünya uygulamalarına baktığımızda uçak ve gemilerin satın alma yerine kiralama yoluyla edinildikleri görülmektedir. Dolayısıyla uluslararası ticarete bir entegrasyon sağlamak amacı ile bunların cross-border şeklinde Türkiye'ye gelmesine ve Türkiye'de işlem yapılmasına izin verilmektedir.

İkinci olarak da cross-border işlemlerinde bilgisayar ve tıbbi cihazlar gibi yüksek teknoloji isteyen ve modeli çok çabuk değişen malların, Türkiye'ye getirilmesi ve bunlar içinde cross-border işlemlerine izin verilmesidir. Bu durum sonucunda çıkarılan cross-border işlemlerinin ihtiyaçtan doğan bir nedenle yapılması ve Türkiye'ye leasing olayının gerçek ve fiili olarak yerleşmesi istenmektedir.⁷⁵

2. Arz Yönünden

a. Fon Yetersizliği

3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu yürürlüğe girdiğinden bu yana kadar 13 finansal kiralama şirketi kurulmuştur⁷⁶ ve bunların çoğu son

⁷⁵ Türkiye Finansal Kiralama Leasing (Esaslar ve Uygulama), s. 88-89.

⁷⁶ Sait AÇBAĞ, "Çeşitli Yönleriyle Leasing", MALİ SORUNLARA ÇÖZÜM DERGİSİ (Temmuz 1986), s. 59.

yıllara rastlamıştır.

Mevcut şirketlerin fon yapılarına bakıldığında, üzerinde durulması gereken hususlar ortaya çıkmaktadır.

Finansal kiralama Kanununun 11.maddesinde, kiralayan şirketlerin sermayelerinin nakit olması zorunluluğu belirtilmiştir. Bu durumda sermayenin finansmanı açısından uygulayıcıların sıkıntısının olacağı muhakkaktır. Konuya değişik bir açıdan yaklaşıldığında yapılacak işin mahiyetine uygun olduğu görüldüğü takdirde finansal kiralama şirketlerinin sermayelerinin bir kısmını (gayri maddi değerler dışında) ayın olarak koymaları düşünülerek mevzuatta değişiklik yapılabilir.

Dünyadaki uygulama, Finansal Kiralama Şirketlerinin başlıca finansman kaynaklarının, menkul kıymet ihracı bankaların diğer para piyasası araçları ve faiz karşılığında mevduat şeklinde sınırlandığını göstermektedir.

Finansal kiralama (leasing) şirketlerinin, tahvil çıkarma yoluyla finansmanı batıda en çok başvurulan garantili, maliyet esnekliği olan ve vadeleri optimal biçimde uyuşturabilme imkanı veren bir yol olarak değerlendirilmektedir.⁷⁷

Bilindiği gibi türkiye'de sermaye piyasası gelişmemiştir. Bu nedenle finansal kiralama faaliyetlerinin finansmanında, bankalar, özellikle ticaret bankalarının önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Şirketlerin fon kaynaklarını mevduat bankalarının oluşturması ve bu fonların pahalı olması kiralama (leasing) firmalarına şu anda karşılaştığı en temel sorunlardandır. İleride, "Alternatif Fon Kaynakları (sigorta, sermaye piyasası, vb.) kullanılabilirdiği oranda leasing firmaları fonlama açısından

⁷⁷ KASAROĞLU, s. 79.

daha rahat bir duruma geçebilecektir.

Sonuçta firma sayısının daha da artması ile beraber daha da yaygın müşteri topluluğuna hizmet verme artacaktır.

Önerilmesi gereken bir konu da, orta vadeli ve yatırım kredilerine tanınan reeskont imkanının, finansal kiralama şirketlerine de tanınması halinde, fon sorununa önemli çözüm getireceği düşünülebilir.

Teşvikli yatırımların finansmanında yatırımcılara herhangi bir banka aracılığı ile Merkez Bankası reeskont kredisini kullanma imkanları vardır. Yatırımcılarca teşvik belgelerinde belirtilen yabancı kaynak oranına uygun olarak, bankalardan yapacakları orta vadeli kredi taleplerinin bir kısmı bankanın kaynaklarından, bir kısmı da Merkez Bankası reeskont kaynağından karşılanmaktadır. Krediler içinde Merkez Bankası kredisinin maliyetinin düşüklüğü, maliyeti nisbeten düşük finansman imkanı sağlamaktadır.

Finansal kiralama şirketini Merkez Bankası reeskont kredisi alabilme koşulları, yatırımcı için geçerli koşullarla aynıdır. Yani finanse edeceği yatırımla ilgili teşvik belgesi alan bir finansal kiralama şirketi Merkez Bankası reeskont kredisi için başvurusunu herhangi bir banka aracılığı ile yapmak zorundadır.

Bunun anlamı bu şirketlerinde eğer reeskont kredisi kullanmak istiyorlarsa bankaların kendi kaynaklarından sağlayacağı bölümünde kullanmak zorunda olmalıdır.

Bir örnek verecek olursak yatırımda yabancı kaynak oranının %50, Merkez Bankası reeskont kaynağı oranında %50 olduğu varsayımla 4.000.000.000 TL.lık bir yatırımın 2.000.000.000 TL.'lık kısmı kredi ile finanse edilebilecek 1.000.000.000 TL.lık Merkez Bankası reeskont kredisi

kullanabilmek için de yine 1.000.000.000 TL.lık banka kaynağından sağlanan kredi kullanmak zorunda olacaktır.

Halbuki yatırımın finansmanı açısından bakıldığında bankalarla finansal kiralama şirketinin hiç bir fonksiyon farklılığı yoktur. Yani finansal kiralama şirketleri yatırımcı değil finansör kurumlardır. Bu nedenle nisbeten yüksek maliyetli banka kredilerini kullanmak zorunda bırakılmamalıdır. Bunu gerçekleştirebilme açısından Finansal Kiralama Şirketlerinin Merkez Bankası reeskont kredisine direkt başvurma koşullarının sağlanması gerekir.

b. Diğer Nedenler

Kira tutarları kiracının isteğine uyularak eşit ya da azalan miktarlarda saptanır. Kira tutarının saptanmasında, işletmenin mevsimlik finansman durumu da göz önünde tutulabilir. Kiralamanın uygulanmasındaki bu esneklik bu yöntemin banka kredisine göre en önemli üstünlüklerinden birisini oluşturur. Bunun yanında banka kredisi ile kiralama arasında risk durumu açısından fark vardır. Banka kredisinde risk alacağın vadesinde alınamamasında oluşur. Kiralama işleminin riski ise müşterinin kira borcu ile ilgilidir. Kiraya veren kira tutarını tahsil edemediği takdirde aslında mülkiyetine sahip olduğu makina teçizatı hem geriye alır. Bununla birlikte geriye alınan makina teçizatı en kısa sürede yeniden kiraya verilmesi ya da satılması her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumda makina teçizata bağlanan sermayenin bir süre atıl kalması tehlikesi ortaya çıkar ki kiralamada bu riskin de göz önünde tutulması gerekir. Böyle bir riskin varlığı kiraya veren işletmelerin daha çok standart ve sürümü kolay makina ve teçizat üzerinde çalışmaya yönelmektedir.

B. MEVZUAT VE UYGULAMAYA YÖNELİK ÖNERİLER

Uygulamada süre ve sınır yönünden karşılaşılan sorunlar mevcut bulunmaktadır. Daha önce ikinci bölümde de belirtildiği gibi bir leasing sözleşmesi asgari 4 yıl olarak düzenlenmektedir. (Ayrıca belirli hallerde sözleşmenin nasıl feshedileceği kanunda belirtilmektedir.) Dolayısıyla bir işlem yapıldığı zaman taraflar dört yıl süreyle bağlanmış durumda kalmaktadırlar. Bu durumun son derece önemli zararları bulunmaktadır. Bunlar özellikle teknolojik gelişmelerin son derece hızlı olduğu çağımızda, bazı mallar, örneğin; elektronik sistem, bir bilgisayar sistemi çok kısa sürede demode olmaktadır. Dolayısıyla teknolojik açıdan çabuk değişen mallar kiralandığı zaman, şu durum ortaya çıkacaktır; en geç bir sene içinde o bilgisayar çok daha yenileri tarafından artık eski, demode hale getirilecektir. Tabiki mevzuatta belirtilen süreye göre bu süre çok kısadır. Dolayısıyla teknolojisi değişen malın yenisiyle değiştirme olanağı yoktur. Bu nedenle o teknolojiyi finansal kiralama yoluyla talep etme başarısı da bu nedenle boşa kalmaktadır. Ancak dört seneden sonra talep imkanı mümkün olmaktadır.

Burada şunu istisna olarak açıklamak gerekir. Bu konuda HDTM'den izin alınır, o takdirde kiralama süresi daha da kısaltılabilmektedir. Bu izni alabilmek için HDTM'a profe başında müracaat edilmesi gerekir. Bilindiği gibi kiralama konu olan bilgisayar sayısı oldukça fazladır. Dolayısıyla her işlem için HDTM'dan izin almak gerekir, eğer verilirse modası geçmiş bir bilgisayar şirketçe geri alınış yenisiyle değiştirilecektir. Bu kolaylıkla yapılması imkansız olan bir şeydir. "Dört yıllık kiralama süresi, Türkiye'deki leasing piyasasında son derece büyük bir engeldir. Dolayısıyla

bir çok şirketin leasing yapmasını, yani leasing yoluyla yatırım yapılmasını engelleyen önemli nedenlerden birisidir.

Sınırlamayla ilgili sorunlara bakıldığında, ikinci bölümde sözleşmenin unsurları başlığı altında belirtildiği gibi, kira alacaklarının toplamına ve kiralama bedelleri toplamına, öz kaynaklara bağlı ve oransal olarak sınırlamalar vardır.

Bu sınır engelini aşabilmesi için, eğer sınır ve yapılan işlerdeki limit buna elverişli değilse artan kısım kadar teminat, kiracıdan istenmek zorundadır. Örnek olarak 5 milyarlık bir işlem için kiracıdan 15 milyarlık teminat istenmesi sistemin çalışmasını engelleyen nedenlerden birisidir.

Diğer yandan sistemin teşvik ve uygulaması yönünde de bir takım sorunlar bulunmaktadır. 1990 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair kararın eki "Yatırımların ve Döviz Kazandırıcı hizmetlerin teşviki ve yönlendirilmesine ait esaslar" a göre teşvik sisteminde yapılan değişiklikte leasing şirketlerinin teşvik belgesine bağlanabilecek yatırım profelerine ilişkin bilgiler bölümde yer almıştır.

Program kararnamesinde, yatırım teşvik belgesine bağlanmış yatırımlar tamamen veya kısmen leasing yoluyla gerçekleştirilebileceği vurgulanmaktadır. Kararnamede belirtilen asgari yatırım miktarları proje bazında değerlendirilmektedir. DPT'nin hali hazırda limitlerin uygulanması yolundaki yorumu, bu limitlerin teşvik belgesi başvurusu bazında uygulanması yolundadır. Bunun anlamı limit problemi olmaksızın herhangi bir proje ile ilgili teşvik belgesi almış olan yatırımcının leasing yolu ile kısmi finansmana gitmesi halinde kendi üzerinde kalan yatırım tutarında belirlenen asgari limitin üzerinde kalması zorunluluğu vardır. Bu zorunluluk leasing'in gelişmesi ve teşvikli yatırımların, kısmen leasing

yoluyla finanse edilmesini büyük boyutta engellemektedir. Yorum farklılığı ve ilgili mevzuatla gerekli açıklığın getirilmemiş olması nedenleriyle DPT'nin mevcut uygulamasındaki belirtilen teşvikli yatırımlardaki sınırın altında kalan işlemlerle ilgili başvurular leasing şirketlerince bekletilmekte ve bütün yatırımların toplamının belirli limitin üzerine çıkması halinde DPT'ye başvuru yapabilmektedir. Bunun sonucunun, tek ortak yanı yatırımların bir kısmının leasing yöntemi ile finanse edilmesi olan farklı yatırımcılara ait farklı sektörlerde ve farklı bölgelerde yer alan farklı teşviklerden yararlanması gereken yatırımlar tek bir teşvik belgesinde toplanmaktadır.

Yatırımcılar açısından gereksiz bir zaman kaybına yol açan ve bu şekilde ve özellikle ithal makina ve ekipmanda kur farkı nedeniyle maliyeti artırıcı bir unsur olarak ortaya çıkan mevcut uygulama, ayrıca bu tür teşvik belgelerinin kapatılmasında da büyük sorunlar yaratacaktır⁷⁸.

Diğer bir yandan 89/1 sayılı yatırımların teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili tebliğin değişik 44. maddesine göre kullanılmış makina ve teçhizat, kara nakil vasıtaları, yatlar ve iş makinalarına kiralama işlemlerinde teşvik tedbirleri uygulanmamaktadır. Yerli olmak koşulu ile çekici, trayler, otobüs, iş makinaları ve yat alımları bu hükmün dışında bırakılmıştır. Burada anlaşılan, belirtilen mallarla ilgili teşvik tebliğinde öngörülen koşullara uygun olarak yatırımcılar tarafından alınmış ya da alınacak olan teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlarda finansman aracı olarak leasing'in kullanılmayacak olmasıdır. Burada sorun olarak görülmesi gereken bir konu vardır.

Türkiye için gerekli, çok iyi kullanılmış ve gerçekten kalkınmaya yönelik iyi bir yatırımın bu genellemenin dışında tutulması gerekir.

⁷⁸ Türkiye'de Finansa! Kiralama Leasing (Esaslar ve Uygulama), s.48

Burada belirtilen otobüs örneği ülke kalkınmasında birinci derecede önemli ve turizm sektörüne katkıları olabilir. Fakat diğer yandan konut sorununun büyük olduğu Türkiye'de inşaat sektöründe kullanılacak örnek olarak kamyonu da teşvik uygulanabilir. Yukarıdaki örneklerle vurgulamak istenen kullanılmış genel bir kapsam olarak değerlendirilmeli fakat müracaat yapılması halinde ayrı bir değerlendirmeye alınmalı ve fizibilitesi yapılarak, Türkiye ekonomisine sağlayacağı faydalar gözönüne alınmalıdır.

Başka bir sorun ise, ithalatlara teşvikli bir işlemde leasing şirketi malın bedelini peşin olarak ödemektedir. Şirket dört yıl vadeli bir işlem yapıpta sonunda kiralarını alamayacak bir durumla karşılaşması şirket açısından büyük bir risk unsurudur. Bilindiği gibi mülkiyet kiralayanda kalmaktadır. Fakat bir malın tekrar satılma veya kiralanma imkanı ne ölçüde vardır. Kiralama konusu malın ilk kiracı tarafından kullanılmış olması ve yatırım indiriminden de yararlanılmış olması halinde, yatırım indirimi kullanılması nedeniyle alınmayan vergiler gecikme faizi ile birlikte kiralayandan geri alınmaktadır.

Bu durumu bir örnekle açıklamak gerekirse, 20 milyon dolarlık bir yatırımda %100 yatırım indirimi alınmış varsayalım. Bu durum sonrasında, kiracı kiralarını ödemiyoorsa, yatırım bedeli olan 20 milyon dolarlık kayıp sözkonusudur. (Burada satış ve başka bir yatırımcıya kiralama alternatiflerinin olmadığı varsayılmaktadır) Ayrıca %100 kullanılmış yatırım indirimi cezasıyla birlikte ödenmek zorundadır. Bu durumların varlığı, leasing şirketlerini bu tür yatırımların finansmanında bulundurmaktan uzaklaştırmaktadır. Onun için Türkiye'nin gerçekten yatırım teşvik politikaları doğrultusunda büyük hacimli işlemlere leasing

şirketlerinin girmesi için mevzuatın teşvik yönünün özellikle üzerinde durulması gerekir.

Burada önerilmesi gereken bir konu daha vardır. Mevzuatla ilgili pek çok tebliğ hazırlanmıştır. Sistemin uygulanması genişledikçe mevzuattaki eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu tebliğlerin hazırlanmasında HDTM teşvikler yönüyle, DPT, MB ve vergi yönüyle görev alan MGB'dır. Tebliğlerin hazırlanmasında bu dört kuruluşun müşterek çalışması yanında uygulayıcılarında sistemdeki önemi hiçbir zaman unutulmamak kaydıyla düşünce ve önerileri değerlendirmeye alınarak, hazırlanan tebliğin Türkiye ekonomisine leasing sektörüne ne gibi pozitif veya negatif etkileri olacağını tartışılması gerekmektedir. Bunun için enbüyük çözüm bu dört birimin biraraya gelmesi ve özellikle DPT ve HDTM'de bu birimlerin leasing'e cevap verecek şekilde fiziki imkanların artırılması gerekir.

SONUÇ

Leasing'in temelini, Adam Smith'in ¹⁸1987 yy sonlarında ortaya koyduğu, sermaye birikimi kaynağının, üretim araçlarının mülkiyetinin değil işletilmesi olduğu yönündeki görüşü oluşturmaktadır.

Leasing'in ilk önemli gelişmesi, 1950'lerin başlarında ABD'de başlamıştır. İlgili yıldan bu yana ABD'de şaşırtıcı bir başarı kazanmış bu sistem, şüphesiz kendi gelişmesi için gerekli bütün şartları bu ülkede fazlasıyla bulmuştur. Avrupa ve Japonya'da leasing 1960'larda gelişmiş 1970'lerde dünyanın diğer bölgelerine tamamen yayılmıştır. 1980'li yıllar ise leasing'in tamamen uluslararasılaştığı dönem olmuştur.

Sanayileşmiş ülkelerde 1970'lerin başlarına kadar istikrarlı bir gelişme gösteren leasing faaliyetleri, 1973 yılında başlayan petrol krizine bağlı olarak belirli bir yavaşlama trendine girmiştir. Buna karşılık leasing faaliyetleri bu dönemde yatırım maliyetlerindeki yükselmenin etkisiyle özellikle büyük ölçüde kaynak ihtiyacı içinde bulunan az gelişmiş ülkelerde de gündeme gelmiş ve bu ülkelerde orta ve küçük ölçekli sanayinin finansmanı, yeni teknolojilerin transferi ve yabancı sermaye girişinin hızlandırılması gibi konularda çeşitli finansal imkanlar sağlaması yönünden çekici gelmiştir.

Leasing'in geniş kabul görmesinin, Batı ülkelerinde gerçekleştirilen toplam yatırımlar içinde büyük paylara sahip olabilmesinin ardındaki itici güç çok hızlı olan ekonomik ve teknik gelişmeler karşısında finansman kaynaklarının yetersiz kalmasında ve "bir

varlığın değeri ona sahip olmak değil kullanmaktır" temel felsefesinde bulunmaktadır.

Leasing kavramının genel kabul görmüş tek ve kapsamlı geniş bir tanımı bulunmamakla birlikte, genel olarak bir kiralama şirketinin, kiracı durumundaki şirketin ihtiyaçlarına uygun olarak bir menkul veya gayrimenkul değeri satın alıp bunu, bir süre için bu şirketin kullanımına vermesi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle, mal sahibinin aralarında yaptıkları bir sözleşme ile mal üzerindeki mülkiyet hakkı saklı kalmak kaydıyla malını bir menfaat karşılığı diğer bir kişiye devretmesini ifade eder. Leasing'in normal kiralama faaliyetlerinden ayıran özellikler bulunmaktadır. Bunlardan ilk görünür özellik kiralamaya konu olan varlıklardaki farklılıklardır.

Yatırım yapan kuruluşlar için %100 oranında finansman sağlayan leasing Tarımdan, hizmetler kesimine ve sanayinin bir çok sektörüne kadar her alanda uygulama alanı bulabilmektedir. Ayrıca leasing işlemine konu olan mallar maddi olabileceği gibi patent, lisans, marka gibi malların kullanılmasında görüldüğü üzere gayri maddi nitelikte de olabilmektedir. Başlangıçta makina ve teçhizat üreticilerinin satışlarını arttırmak amacıyla kurulan ve onların birer uzantısı olarak faaliyet gösteren leasing şirketlerinin bir bölümü, daha sonra üreticilerden ayrılarak belli bir kaç ürün yerine her türlü yatırım malını kiralayan profesyonel leasing şirketlerine dönüşmüşlerdir. Sonuçta bu şirketlerden bir bölümü bankaların birer kolu, bir bölümü kredili satış şirketi diğerleri ise finansman gücü ve kredisi olan bağımsız şirketler haline gelmişlerdir. Leasing şirketlerinin ortaya çıkmasında özellikle ticaret bankalarının büyük katkısı olmuştur.

Günümüzde leasing, uygulama biçimine ve belirli kriterlere göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Örnek olarak, zaman unsuru esas alınarak "kısa süreli" ve "uzun süreli" leasing ayrımı yapılmakta diğer bir örnekle, ülke sınırları göz önünde tutularak "ulusal" (domestik) ve uluslararası (international-Cross-Border) leasing ayrımı da yapılabilmektedir.

Ancak, leasing'in bunların dışında en önemli sınıflandırma faaliyet kiralaması ve finansal kiralama şeklinde olanıdır.

Son yıllarda oldukça yaygınlaşan ve artan şekilde talep edilen leasing mikro ve makro düzeyde çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Makro düzeydeki en önemli avantajları sermaye birikiminin yetersiz olduğu ülkelerde ve finansman sıkıntısı çekilen dönemlerde yatırıma dönük finansman için çözüm olabilmesi, ileri teknolojilerin kullanılmasına imkan vermesi, kaynakların etkin kullanılmasını sağlamasıdır. Bunların yanısıra leasing, enflasyonu önleyici politikalardan taviz vermeden ve dış ticaret dengesini bozmadan yatırım imkanı sağlayabilmektedir. Mikro bazda ise en başta sermaye sıkıntısı çeken işletmeler için yatırım finansmanını sağlaması gelmektedir.

Buna karşılık leasing'in faydalarının yanında, değişik sakıncaları da bulunabilmektedir. Burlardan ilki leasing'le yapılan finansmanın maliyeti daha yüksek olabilmekte diğer birisi ise kiralama konusu varlığın geleceği ile ilgili belirsizliklerin daha fazla olabilmesidir. Diğer yandan kur riski hem kiracı hem de kiraya veren açısından meydana gelebilmek diğer bir risktir.

Bilindiği gibi Türkiye büyük ölçüde kaynak sıkıntısı çeken bir ülkedir. Özellikle ekonominin 1970'lerden sonra gösterdiği gelişme bu

ihtiyacı daha da arttırmıştır. Söz konusu gelişmeler yeni arayışları zorunlu kılmış ve bunun sonucu olarak yeni bir finansman şekli olan leasing gündeme gelmiştir.

İlk kez 1930'lu yıllarda ABD'de ortaya çıkan ve ilk önemli gelişmesini 1950'lerin başlarında bu ülkede gösteren leasing Türkiye'de ancak sınırlı bir biçimde 1970'li yıllarda tanınmaya başlanmış, leasing işleminin ne olduğu konusuna açıklık getirmek, dış kredi sağlayabilmek, yabancı leasing şirketlerine Türkiye ortamının elverişli olduğunu belirtmek, onlara bazı güvenceler getirmek amacıyla 10.6.1985 tarihinde "finansal kiralama konusu" adı altında sözleşmenin hukuki yapısını tarafların karşılıklı yükümlülüklerini ve uygulamaları içeren bir kanun çıkarılmıştır. Ayrıca leasing uygulamasının yaygınlaştırılması ve sağlıklı bir finansman aracı olarak işlemini sürdürmesi için önemli vergi teşvikleri de getirilmiştir.

Mevcut kanun yürürlüğe girdiğinde günümüze kadar yapılan leasing işlemlerinde, temel eğilimine bakıldığında dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de leasing'in sürükleyici sektörü otomotiv olmuştur. Özellikle 1989 yılında büyük bir patlama söz konusudur. Bunun başlıca nedenlerine bakıldığında KDV oranının düşük olması, ikinci el piyasasının çok hızlı olması ve ülkedeki yüksek enflasyon nedeniyle otomobil fiyatlarının hızla artması sonucunda aynı otomobilin tekrar alınma imkanı olması ve bazı diğer nedenlerdir.

Diğer yandan bu yolla edinilen mallar içinden bilgisayar ve büro makinelerinin payıda hızla artmaktadır. Nedenlerine bakıldığında en önemlisi bilgisayarın bütün sektörlerde kullanılması ve kullanım alanlarının sürekli artmasıdır.

Bütün bunlardan sonra, Türkiye'deki uygulamaya yıllar itibariyle bakıldığında Türkiye'de yerleşik kiralayan şirketlerin yaptıkları kiralama işlemi 1987 yılında toplam 7.780.8 milyon TL, 1988 yılında 96.754.6 milyon TL ve 1989 yılında 343.399.1 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

TC Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının verilerine göre yapılan değerlendirmenin sonuçlarına göre, Türkiye'de yerleşik şirketlerce yapılan kiralama işlemlerinde yıllar itibariyle büyük artışlar olduğu görülmüştür.

Yurt dışında yerleşik şirketlerin yaptıkları kiralamalar ise 1986 yılında 3.367.964 doları 1987 yılında 36.723.464 dolar, 1988 yılında 425.062.691 dolar ve 1989 yılında 125.054.243 dolarlık kiralama gerçekleşmiştir. İlk yıllara göre büyük artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak ilk yıllarda sınır ötesi kiralama işlemlerinde sağlanan vergi avantajları sınır ötesi kiralama işlemlerine büyük bir hız kazandırmış daha sonra hükümet yurt içi kiralamayı teşvik etmek için sınır ötesi kiralamaya zorluklar getirmiştir.

Daha öncede genel bir yaklaşımla belirtildiği gibi leasing'in Türkiye açısından önemi, çoğu gelişmekte olan ülkelerde iç tasarrufların yatırımla destek olacak güçte olmayışı ve işletmelerin gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasındaki güçlüklerden ortaya çıkmaktadır.

Sermaye piyasasının henüz yeterli güçte olmayışı kıt fonlara ilave olarak ve az para temin edebilmesindeki engeller artan yatırım taleplerini engelleyebilmektedir.

Leasing'in bu öneminin yanında orta ve uzun vadeli finansman aracı olarak önemini, dünya ekonomisindeki bazı değişmelere değinilerek açıklamak mümkündür.

Bilindiği gibi son yıllarda dünya ekonomisi bloklaşmaya yönelik bir gelişme göstermektedir. Bu gelişmeler ışığında Türkiye'ye bakıldığında

doğacak imkanlardan yararlanabilmek için mevcut sanayi sektörünün yeniden yapılanması ve teknolojileri yenilemesi kaçınılmazdır. Ancak yatırımları artırıcı uygulamalar karşısında her zaman yetersizlikler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri kaynak yetersizliği ve yatırımları destekleyecek bir mali sistem yeterince gelişmemiş olmasıdır.

Bu genel yaklaşımdan sonra Türk Ekonomisi 1980 yılı başından itibaren yeniden yapılaşma ve uluslararası ekonomik ve finansal entegrasyon yönünden yeni bir politika yörüngesine girmiştir.

1980 sonrasında finans kesimini ilgilendiren çok önemli kuramsal değişimler yapılmış çeşitli kanun, karar, tebliğler ile yeni kurumlar uygulamaya konmuştur. Öte yandan ekonomideki yapısal değişiklikler nedeniyle piyasanın olumsuz koşulları yeni finansal hizmetlerin sunulmasına bir alanda ortam hazırlamıştır. İşte bu hususlar göz önünde tutularak leasing uygulaması 1985 yılında yürürlüğe girmiştir.

Bu kısa ve genel yaklaşım sonrasında finansal kiralamanın hedeflenen amaçlarına ulaşmada diğer yönden uygulanan politikalar sonucu doğacak olumsuzlukların giderilmesinde bir araç olarak etkilerinin olduğu görülmektedir.

Türkiye'de sermaye piyasası, ekonominin büyüklüğü ve gelişmişlik düzeyine göre oldukça cılızdır. Orta ve Uzun vadeli fon ihtiyacını karşılama görevini yerine getiren sermaye piyasasının yeterince gelişmesinin ana sebepleri arasında bulunan "arz edilen menkul kıymetlerin yetersizliğidir" diğer yandan kamu kesiminin iç borçlanma politikası Türkiye'de finansman sorununu en etkili biçimde çözmesi beklenen sermaye piyasasına önemli darbe indirmektedir.

Bu piyasanın gelişimini etkileyen diğer bir neden de 1980 sonrası

uygulanana yüksek faiz politikasıdır. Yukarıdaki nedenler orta ve uzun vadeli fon kaynağı olarak bankaların önemini arttırmıştır.

Bankacılık sisteminde yatırım ve kalkınma bankası olarak uzmanlaşmış bankalar mevcuttur. Fakat bu bankalar mevduat kabul edemedikleri için çoğunlukla dış kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle fon sağlama kapasitesi sınırlı olmaktadır. Bu durumda ticari bankaların önemini arttırmıştır.

Enflasyonun yüksekliği ve bunun üzerinde belirlenen faiz oranları talebi kısarak piyasada durgunluk yaratmış ve bunun yanında kredi faizlerinin yüksek seviyelerde belirlenmesine sebep olmuştur. Bu gibi nedenler yatırımcılar ve bankalar açısından orta ve uzun vadeli kredilerin çekiciliğini büyük ölçüde azaltmıştır. Bunun sonucu olarak ticaret bankaları, kaynaklarını kısa vadeli kredilere tahsis etmeyi tercih etmişlerdir.

Türkiye'de kısa bir uygulama alanı olan leasing'in diğer ülkelerdeki uygulamaları karşısında orta ve uzun vadeli finansman yöntemi olarak payının düşük olmasına rağmen bu yolla Türkiye'de uygulanmaya geçtiğinden günümüze kadar yurt dışında 590.238.362 dolar, yurt içinde ise 447.534.500 milyon TL 'lık finansman imkanı sağlamıştır. Şunu belirtmek gerekir ki leasing'le sistemde yeni bir kaynak yaratılmış ve ekonomiye yatırım imkanı sağlanmıştır. Ülkeye yeni teknolojilerin transferine imkan sağlamış ayrıca dış ticaret üzerinde olumsuz etki görülmemiştir. Leasing'li yatırımların özel kesim sabit sermaye yatırımları toplamı içindeki payı, 1987 yılında %0.1, 1988 yılında %0.8, 1989'da ise %0.16 olarak gerçekleşmiş ve yıllar itibariyle büyük artışlar görülmüştür. İlerleyen yıllarda daha da artacağına söylenebilmesine rağmen daha önce

Türkiye'de leasing işlemlerinin çok düşük düzeyde kalması gerek arz gerekse talep yönünden bir kaç nedene bağlı olarak açıklanabilir. Talep yönünden bakıldığında, ülkenin yatırım düzeyi yatırımcılardaki bu sistem hakkındaki bilgilerinin eksikliği ve halen egemen olan mülkiyet-kâr ilkesinin üstünlüğünün hakim olmasına bağlıdır. Arz yönünden ise, fon yetersizliği leasing firmalarının sayısı ve sermaye yapıları ve uygulamada karşılaşılan sorunlar ön sırada gelmektedir.

Leasing firmalarının fon ihtiyaçlarının çözümüne yönelik olarak önerilmesi gereken orta vadeli ve yatırım kredilerine tanınan reeskont imkanının finansal kiralama şirketlerinede tanınması halinde fon sorununa önemli çözümler getirilebilir.

Diğer yandan leasing sözleşmesi asgari 4 yıl olarak düzenlenmektedir. Dolayısıyla bir işlem yapıldığında taraflar 4 yıl süreyle bağlanmış durumda kalmaktadırlar. Bu durumun son derece önemli zararları vardır. Burlar özellikle teknolojik gelişmelerin son derece hızlı olduğu çağımızda bazı mallar çok kısa sürede demode olmaktadır. Bu nedenle teknolojiye leasing'le finanse etme ancak 4 seneden sonra mümkün olabilmektedir. Diğer yandan sınırlamayla ilgili sorunlara bakıldığında, kira alacaklarının toplamını ve kiralama bedelleri toplamını öz kaynaklara bağlı ve oransal olarak sınırlamalar konmasında ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Bu sorunların çözümüne yönelik olarak çalışmalar yapılmasının gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Diğer yandan Türkiye'de teşvik politikaları doğrultusunda büyük hacimli işlemlere, leasing şirketlerinin girebilmesi için mevzuatın teşvik yönünün özellikle üzerinde durulması gerekir. Yapılacak bu çalışmalarda HDTM teşvik yönüyle DPT, MB ve vergi yönüyle görev alan MGB'nın

müşterek çalışmaları yanında uygulayıcılarında sistemdeki önemi hiç bir zaman unutulmamalıdır. Ayrıca özellikle DPT ve HDTM'deki bu birimlerin leasing'e cevap verecek şekilde fiziki imkanların arttırılması gerekmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

AÇBAĞ Sait, ✕

"Çeşitli Yönleriyle Leasing" MALİ SORUNLARA
ÇÖZÜM DERGİSİ (Temmuz 1986).

AREN Sadun,

"Teknolojinin Üretimdeki Yeri ve Çağımızdaki Durumu", TEKNOLOJİ TRANSFERİ, TMMOB
AÇIKOTURUM TAM METNİ, İstanbul, 1987.

BAĞRIAÇIK Atila,

Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar (Dünyada ve Türkiye'de), Dünya Ya. No. 44, Edebiyat Fakültesi Basınevi, İstanbul, 1989.

BREALLEY Richard A.

MYERS Stewart C.,

Principles of Corporate Finance, B.C., McGraw
Hill Book Company, Newyork, 1988.

CEVİZOĞLU M. Hulki,

Türkiye'nin Gündemindeki Özelleştirme, İlgı Ya.
Hd., İstanbul, 1989.

ÇİLLER Tansu

ÇİZAKÇA Murat,

Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri, ISO Araştırma Dairesi Ya. No. 1989/7,
İstanbul, 1989.

ERCAN Metin Kamil, ✕

"Bir Finanslama Aracı Olarak Finansal Kiralamanın Muhtemel Fayda ve Sakıncaları",
PETKİM UYGULAMALI MEVZUAT DERGİSİ,
(TEMMUZ 1990), S.8.

Başlıca Ekonomik Göstergeler, TC HDTM Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara, (Şubat 1990).

Finansal Kiralama (Leasing), İktisat Bankası Yayını (Özel Projeler Bölümü), İstanbul, 1986.

Finansal Kiralama Leasing Hizmetleri, Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş., Ya. No.4,?, 1989.

İstikrarlı Kalkınma ve Yeniden Sanayileşme İçin Ekonomik Çözümler, TÜSIAD, Ya. No. T/89/7/129, İstanbul, 1989.

Leasing, DÜNYA GAZETESİ, 16 Mayıs 1990, Dünya Özel Sayfaları, S.18.

Techizat Kiralama Kredisi (Leasing, Credit-Bail), İktisadi Kalkınma Vakfı, Ya. No. ?, 1974.

Türkiye'de Finansal Kiralama Leasing (Esaslar ve Uygulama), İAV Seminer, Ya. No. 1989/77, İstanbul, 1989.

Türk Finans Sektörünün Dışa Açılması (Uyumla İlgili Sorunlar ve Öneriler), TÜSIAD Ya. No. TÜSIAD-T/89.4.127, İstanbul, 1989.

1990 Yatırımları Teşvik Mevzuatı, DPT, Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı, Ankara, 1989.

ERKUŞ Esat,

"Finansal Kiralama (Leasing)" ESKİŞEHİR SANAYİ ODASI BÜLTENİ DERGİSİ, (Şubat 1987), S.187.

KARLUK Rıdvan,

Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları, İTO Ekonomik Yayınlar Dizisi, No. 13, İstanbul, 1983.

KASAROĞLU Kemal,

"Finansal Kiralama Modeli: Leasing", FİNANS DÜNYASI DERGİSİ (Ocak 1990).

KILIÇDAROĞLU Kemal,

"Türkiye'de Finansal Kiralama Uygulamasında Maliye ve Gümrük Bakanlığının İşlemi", VERİ DÜNYASI, (Kasım 1989), S.99.

KOÇ Rahmi,

"1989 Yılı Genel Ekonomik Değerlendirmesi", TÜRKİYE İKTİSAT DERGİSİ, (Aralık 1989), S.6.

KUNTALP Erden,

Finansal Kiralama Kanununa göre Finansal Kiralama (Leasing), Tanımı ve Hükümleri, Türkiye Bankalar Birliği Ya. No. 144, Ankara, 1988.

ÖZEL Sultan,

"Yeni Bir Yatırım ve Finansman Yöntemi: Leasing", DÜNYA GAZETESİ (11 Şubat 1988), S.10573-2191.

ÖZSUNAY Ergun

TEKBAŞ M. Şükrü,

"Finansal Kiralama (Leasing)", BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR DERGİSİ, (Ağustos 1985), S.58.

PARASIZ İlker,

"Leasing, Factoring, Forfaiting ve Karşılıklı Ticaret", TEKSTİL VE MAKİNA DERGİSİ, (Şubat 1990), S.19.

ŞENGEZER İskender,

"Dünyada ve Türkiye'de Leasing (Finansal Kiralama)", (39 Sayılı Dış Ticaret Bülteni Eki), İGEME DERGİSİ, (Ekim 1987).

TÜMAY Turhan,

Dış Ticaret Banka Tekniği, B.2, İstanbul, 1987.

ÜNAL Targar ve Diğerleri,

Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkisi, İTO Ya. No. 1990-10, İstanbul, 1990.

ÜSTÜN Rifat,

"İşletmelerde Kiralama yada Satınalma Kararlarının Alınması", EİTİA Dergisi, C.XVII, S.2.

ÜZELER Mustafa

CANSIZLAR Doğan,

Yatırım ve Finansman Sağlamaya Yönelik Kiralama (Leasing) Dünyada ve Türkiye'de Uygulaması, MGB Araştırma Plan ve Koordinasyon Kurulu Ya. No. 1987/287, Ankara, 1987.

VARLIK Levent ve Diğerleri,

Leasing, Factoring, Forfaiting, Türkiye İş Bankası Araştırmalar Müdürlüğü, Ankara, 1985.

YOSMAOĞLU Zehra,

"Önce Kirala Sonra Satınal", KAPİTAL, (Ekim 1988), S.36.

1990 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi, TÜSIAD,
YA. NO. T/90/1/131, İSTANBUL, 1990.

RG, 30 Haziran 1987, S.19503,
RG, 21 Eylül 1987, S.19581,
RG, 22 Eylül 1987, S.19582,
RG, 24 Eylül 1987, S.19584,
RG, 28 Ocak 1988, S.19758,
RG, 17 Şubat 1988, S.20083,
RG, 9 Mart 1988, S.19749,
RG, 15 Mayıs 1988, S.19815,
RG, 23 Haziran 1988, S.19851,
RG, 12 Kasım 1988, S.19987,
RG, 16 Aralık 1988, S.20021,
RG, 17 Ekim 1989, S.20315,
RG, 28 Haziran 1990, S.20567,
RG, 30 Temmuz 1990, S.20590,